

Beskrivelse over en landoekonomisk Fodreise gjennem flere Dele af det nordlige Frankrig;

af Professor L. Moll, Lærer ved Agerdyrknings-
instituttet i Noville,

i forkortet Oversættelse efter Professor Schweizers
tydske Bearbejdelse, med Anmærkninger af
O. D. Lütken.

Forord.

Man kan vel antage, at danske Landmænd i Almindelighed hidtil kun kjende lidet til Agerdyrkningens Tilstand i Frankrig, og jeg har undertiden haft Leilighed til at bemærke, at endog oplyste Mænd ansaae den for at være langt ringere, end den er. Det er bekjendt, hvor meget den forevigebe Thaar har gavnet det agerdyrkende Europa ved sine Meddelelser om det engelske Landvæsen, og det synes rimeligt, at Læserne af dette Tidsskrift kunde ønske ogsaa engang at erfare noget om den franske Landoeconomie. Vel burde den, der paatog sig at give Efterretninger derom, helst selv have bereist Frankrig og derhos studeret flere af de vigtigere landoekonomiske Skribenter, som i den senere Tid ere fremstaaede i dette Land; men indtil vi faae en Mand, der, med Hensyn til det franske Landvæsen, kan præstere, hvad Thaar udførte i Henseende til det engelske, ville tænkende Landmænd ikke forsmæe selv de mindre betydelige Efterretninger fra dette, ogsaa i landoekonomisk Henseende mærkbare Land, naar de forene Paalidelighed med Klarhed og Forstaaelighed. Et Skrift, der er stillet til at indføre Udlændets Landmænd paa fransk Grund, og vække deres Interesse for de Maader, paa hvilke den dyrkes, anseer jeg efter-

staaende Reisebeskrivelse for at være. Forfatteren af samme har vandret paa sin Fod gjennem en betydelig Deel af det nordlige Frankrig, og hjemføgt flere af denne Egn's dygtigste Agronomer, hvis Driftsmaader han beskriver, og hvis Synsmaader han meddeeler. Jeg har derfor forsøgt det noget vanskelige Arbeide, efter Professor Schweigers Bearbejdelse, at omplante største Delen af denne Reisebeskrivelse paa dansk Jordbund; thi, som allerede Thaer har bemærket om Oversættelser af denne Art, „det er intet Haandværksarbeide, som kan skee for literarisk Dagløn. Man maa være bekendt med Sagen selv, naar man vil rigtigt forstaae og tydeligt oversætte Sproget, de mange Provindsialismer og egne Udtryk for Værktøi og Operationer“. Om det end ikke allevegne skulde være lykkes Oversætterten tilfulde at overvinde disse Vanskeligheder, saa haaber han dog, at Skriftet ikke skal have tabt saa meget ved Oversættelsen, at det jo ligesuldt med sit fjernefulde og interessante Indhold vil kunne tiltale danske Læsere.

W e h r n, den 8de September 1840.

O. D. Lütken.

Onsdagen den 10de December 1834 begav jeg mig paa Weien for at lære en Deel af det nordlige Frankrig at kjende. Formedelsk det større Antal af techniske Næringsbrug, som man i denne Deel af Riget finder forenede med Landbrug, turde jeg haabe der paa denne sildige Nærstid at finde flere Gjenstande, som fortjente at iagttages, end i Midten af Frankrig, som jeg i Begyndelsen havde tænkt paa at besøge.

Det flette Weir tvang mig, strax ved min Rei-

ses Tiltrædelse, til at afstaae fra min Sædvane, at vandre tilføds, og til at betro mig til Diligencen, som hastig førte mig gjennem den skjøne Slette ved Sanct Denys og de smilende Egne ved Chantilly og Creyl. Da jeg ankom til Clermont*), hørte Regnen op, og jeg kunde nu forlade mit afskyelige Fængsel paa Hjul, i hvilket jeg var rullet forbi Agre, Sædemarker, Arbeidere og Plove, uden at kunne undersøge og spørge. Med Randselen paa Ryggen og Stoffen i Haanden skred jeg nu rask frem imod Menil-Saint-Firmin,**) endstjøndt dybt Dynd bedækkede Veien.

Torsdagen den 11te December. Efter at jeg havde forladt St. Just, kom jeg paa Veien til Menil-Saint-Firmin igjennem Landsbyen Wavignies. Her holder man fornemmeligt Køer, for med deres Mælk at fede Kalve for Paris. Man kjober disse 14 Dage eller 3 Uger gamle og feder dem indtil de ere 3 Maaneder. Man giver dem intet andet end Mælk, saa meget de ville drikke, og i den sidste Tid desuden Æg.

Det Algerdyrkningsystem, som bruges allevegne her, er det forbedrede Trevangsbrug. Ved samme bliver en Deel af Sommermarken besaaet med Rug, blandet med Vintervikker og Lindsær. Man kalder

*) Clermont, en Bye i Departementet Dife med noget over 2000 Indbyggere.

***) En Landsbye paa Veien fra Montdidier til Breteuil.

dette Vinterfoder (hivernage) og blander de nysnævnte Værter sammen i forskjelligt Forhold, efter Jordbundens Bestaffenhed. I god Jord tager man flere Biffer, i mindre rig flere Lindsfer til Blandingen. Man høster dette Blandforn, naar det er modent, og giver det i Straaet til Hestene. I Brakmarken bringer man Hoved-Kløver, Infarnattklover, Humleklover (*medicago lupulina*), som i Frankrig, ved en Provindsialisme, kaldes minette, til Faaregræsning, desuden Biffer, graa Værter, flade Værter (ikke *Lathyrus sativa* men *Lathyrus cicera*), Kartofler og Kunkelroer, dog kun Lidet af de sidste. Neen Brak bruges næsten slet ikke.

Foruden den Agerjord, som benyttes paa denne Maade, Hayes endnu særegne Luzerne- og Esparsette-Marker, som afgive det vigtigste Foder. Man kan antage, at fra $\frac{1}{8}$ til $\frac{1}{4}$ af det Areal, der horer til enhver Eiendom, er besaaet med Luzerne. Landmændene i denne Egn sælge aarligt nogen Halm og nogle Foderurter, dog kun lidet.

Her gives mange store Landeiendomme med 3 ja indtil 6 Plove hver. For at kunne drive disse med Fordeel regner man, at en Landmand til hver Plov behøver en Kapital af 15000 Franker*); med en mindre falder det ham svært at komme igjennem, især ved de mindre Eiendomme paa 2 à 3 Plove. Hvad Forpagtningerne angaaer, da vedvare disse ikke

*) 1 Frank er $34\frac{1}{2}$ Sk. rebe Sølv.

længere end 9 Mar; og Kontrakterne indeholde endnu steds den Klausul, at der ikke maa sommerploies, ikke mergles og ikke ploies dybt!!! Alligevel drives Merglingen temmelig stærkt; Mergelen, som bringes op, er imidlertid ikke andet end det Skidt, som ligger i Underlaget. Man graver et Hul paa Marken, kaster Skidtet op deraf og strøer det endnu for Vinteren, og næste Foraar er Alt pulveriseret. Der gives i denne Egn mange Landeieendomme, som ikke besidde en Fodbred af Engbund, og en Bonde, hvem jeg idag spurgte, om han gav Algerho eller Engho Fortrinnet, svarede, at han vel havde hørt tale om det sidste, men ellers ikke kjendte det. For Resten blive de faa naturlige Enge, som foresindes, forholdsvis ikke betalte saa dyrt, som Algerlandet. En Omstændighed, som forekommer næsten i alle Egne, hvor en god Algerdyrkning finder Sted.

Her ploies ofte. De, som holde reen Brak, give den 3 Ploiningen. Til Byg og Havre noies man ofte med een Ploining for Vinteren; om Foraaret saarer man paa den vinterlagte Jure, og nedbringer Sæden med en stor, svær Harve, for hvilken man spænder 3 eller 4 Heste. Ogsaa betjener man sig af en Tromle med Vigge, som man kalder et Pindsviin, og hvormed man mener at kunne frembringe den samme Virkning, som naar man lader en Saarehjord gaae over en Mark. Der ploies overalt jævnt, uden at danne Bede eller Agre, med en Bendeplev (en Plov, hvis Muldsjæl kan dreies om til begge

Sider) med et smalt, lantseformigt Stjære, som ogsaa er brugelig i hele Picardiet, Champagne og i flere andre Egne af Frankrig, saavelsom i Tydskland ved Rhinen i en stor Deel af Schwaben. Den leverer kun ufuldkomment Arbeide; men Plovkarlene ere temmelig duelige, og jeg har seet mange ploie ganske alene med 3 og 4 Heste, selv naar de opbrode Luzernes marker. Derhos har det fortrinlig behaget mig, at man hverken horer dem strige, bande eller sværge, som i mange andre Egne; de styre deres Trækdyr med Tommen, og Alt gaaer ganske roligt til.

Man gjødsler hvert tredie Aar, saa stærkt som muligt; en Hektar*) omtrent med 500—600 Centner. Man bringer Gjødsken paa Marken, ligesom man har af den til, udstrøer den strax, og er ikke bange for at lade den ligge en Tidlang uden at nedploies. Den til Brakfrugter bestemte Gjødske udbringer man allerede før Vinteren, den, som er bestemt for Sæden, der følger efter den rene Brak, udføres fra Marts til Junii. Altid søger man at kjøre den saa betimelig som muligt paa Jorden, for derefter at kunne give 2 om ikke 3 Ploininger.

Da Alt her ploies jevnt, uden at affætte Aagre, ere Saaemændene, især naar de udstrøe de finere Sædearter, saasnart de ikke kunne see deres Fjed paa Jorden, nødte til at affikke sig Striber eller Kast med Riis eller Rjepe.

*) Hektar er $1\frac{81}{100}$ Lønde Land, eller omtrent $1\frac{1}{3}$ Lønde Land geometrisk Maal.

Kornet afhugges med Leen; Vintersæden hugges op til det staaende Korn, bindes strax og sættes i Hobe, paa omtrent 15 Necg hver. En Meier besørger daglig omtrent $\frac{1}{2}$ Hektar. Høstarbeidet skeer for det meste i Accord imod en Lou, der er forskjellig efter Aarsvæerten. Naar Kornet strax bliver sat i Hobe, er Høstlønnen kun lidet høiere, end naar det først bliver lagt paa Skaar og siden opbundet. Tærffningen betales med hver tyvende Skjeppe.

Indbyggerne i denne Deel af Departementet ere kraftfulde og arbeidsomme; det er Picardiskt Blod. Koner tærffe, enten alene eller og med deres Mænd. Af Arbeidsfolk gives der nok, endskjøndt de større Agerdyrkere ikke gjøre nogen alt for stor Brug af dem. For en Arbeidsdag erholder om Sommeren en Mandsperson 20 Sous*), og et Fruentimmer 10 Sous. De arbeide isøvrigt her, som paa andre Egne, ikke saa godt for Andre, som for sig selv; de besidde nemlig i Almindelighed et lille Stykke Land.

Imellem Tjenestekarlene finder her ingen Rangsforordning Sted. Den saakaldte Storkarl giver kun Tegn til at spænde for og spænde fra, og drager den første Fure; men deri bestaaer ogsaa hans hele Forrettighed. Denne Indretning, som i mange Tilfælde kunde medføre store Uleiligheder, har dog ingen saadanne med sig her, fordi de større Jordbrugere selv føre et meget virksomt Opsyn med Alt.

*) 20 Sous er omtrent 2 Mark Rigebankpenge.

De ere bestandigt tilhest paa deres Marker, og derved i Stand til hvert Dieblif at kunne begive sig til disses fjerneste Punkter. Den ringe Udgift til en Kleppert erstattes dem, som de nok indsee, til og tyvedobbelt derved, at Opsynet bliver dem saameget lettere.

Landbygningernes Beliggenhed i denne Deel af Picardiet er ganske eiendommelig. Enhver større Jordlod har en Gaardsplads; her befinder Moddingen sig, som sædvanligviis indtager et stort Num. Bagved denne staar Baaningshuset; paa Siden ere Staldene, og kun Laderne befinde sig foran ved Beien. Denne Indretning bidrager intet til Landsbyernes Forffjonnelse*), men er beqvem nok, fordi man, uden at komme ind i Gaarden, kan kjøre lige til Laden; i hvilken man aflæsser Sæden igjennem en Luge. Fra den Tid af, da saa mange Ildsvaader edelagde dette Departement, har man fjernet Baaningshusene endnu mere fra de øvrige Bygninger: de staae hyppigt ganske adskilte fra disse i Haven. De sædvanlige Bygningsmaterialier ere Teglsteen, Leer, Træ og Kridt, af hvilket man bereder al den Muurfalk, her bruges.

Jeg naaede idag om Eftermiddagen Kloffen 2 til Menil-Saint-Firmin og blev meget venligt modtaget af dets Eier Hr. Bazin. Dette Landgods har tildraget sig Opmærksomhed ved det Algerbyrks

*) Ei heller hos os.

ningsinstitut, som findes der, og ved sin Fattigskole og vilde endnu være mere berømt end det er, dersom Hr. Bazin ikke var altfor beskeden. Landbruget sammesteds bliver til et af de mærkværdigste landoekonomiske Foretagender ved den Forening af næsten alle tekniske, landoekonomiske Vinaringsveie, som der finder Sted. Jeg vilde holde en saadan Forening for umulig, dersom jeg ikke selv havde overtudet mig derom. Man finder der et Runkelroesukkerfabrik, et Kartoffel- og Runkelroe-Brændeviinsbrænderie, et Bryggerie, et Stivelsesfabrik, og endelig et Teglblænderie forbundet med en Skalfovn.

Det Overordentligste herved er, at i Men il intet rindende Vand er at faae, men at alt det Vand, som er nødvendigt til disse Vindstibelighedsagre, maa opløstes af en Brønd, der er 300 Fod dyb. En Hest er beskæftiget dermed hele Dagen igjennem. Hr. Bazin haaber dog ved en artesiske Brønd enten at erholde Springvand, eller i det mindste Vand, som ikke behøver at løstes saa høit. Trods denne store Besværlighed yde dog disse tekniske Næringsbrug samtligen en forholdsmæssig Fordeel, med Undtagelse maastee af Stivelsesfabriken, der ofte staaer stille, fordi den udfordrer for meget Vand.

Det vigtigste af dem er Sukkerfabriken, som daglig forarbejder omtrent 300 Centner Runkelroer, og til Røgningen benytter Damp. Denne tjener dog ikke her som bevægende Kraft. Rivemaskinen sættes i Bevægelse af Drex. Man spænder sex saadanne

for den paa cengang. Hidtil var man ofte af den Mening, at Oxer ikke vare saa brugbare til dette Arbeide som Heste, fordi de snarere bleve svimle eller fortumlede ved at gaae rundt. Men i Menil gaae de uden Bind for Dinene fire Timer efter hinanden, og man har endnu aldrig mærket noget dertil, endskjøndt Rivningen fortsattes til Midnat. Til at udpresse Saften betjener man sig af en hydraulisk Presse med meget høit Tryk, som sættes i Bevægelse ved Haandkraft. Hr. Bazin raffinere ikke sit Sukker, ja han klarer det ikke engang, men sælger det raat. Ved Siden af Sukkerfabriken findes Brændeviinsbrænderiet. Hidtil forarbejdede Hr. Bazin deri kun Kartofler og Melasse; nu har han imidlertid ogsaa i Sinde at benytte Runkelroer dertil. Han behandler dem ganske som Kartoflerne, og erholder af dem, som nogle Forsøg have vist, lige saa meget Brændeviin som af disse, der desuden maae være af bedre Dvalitet. Apparatet, hvoraf han betjener sig, er gammelt, dog kan derpaa lige fra Mæstningen vindes Spiritus af 30—50° efter Baumé. Han behandler imidlertid kun Melassen saaledes; af Kartoflerne drager han blot Fordraaber, som han paa tydst Maneer med en Tilsætning af Maltmæstning benytter til Wdike. Den Wdike, som beredes paa denne Maade, finder ligesaa god Affætning, som sædvanlig Biinædike. Kartoflerne vil han ikke mere tage til Destillation, især fordi han agter at fodre sine Heste dermed og saaledes at spare en stor Deel

Havre. Denne Maade at fodre paa bevirker ikke alene en stor Besparelse, men Hr. Bazin holder den ogsaa for det eneste Middel til at bringe de sædvanlige Landmænd til at afstaae fra Trevangssystemet.

Jeg tvivler saa meget mindre om et lykkeligt Udfald heraf, fordi jeg er nøie bekendt med en dygtig Postmester i Zabern i Elsass, som fodrer sine Postheste paa denne Maade. Han giver dem kun meget lidet Korn, jeg troer til hver Hest ikke meer end fire Pund Havre om Dagen. Denne bliver straaet og blandet med fire til sex Gange saa mange Pund Gulerødder og kogte Kartofler og med en lige Mængde Haffelse af Straa og Hø. De Heste, som fodres saaledes, udrette ligesaa meget som andre Postheste, som faae $\frac{3}{4}$ Skp. til 1 Skp. Havre og 15 til 20 Pund Hø om Dagen. Begge hans Kjoreheste, som have mindre Anstrængelse, erholde intet andet end Kartofler og Hø. Deres Fodring har efter Indkjøbsprisen paa begge disse Fodermaterialier i Juni Maaned dette Aar (1834) ikke kostet mere end 40 Centimer eller $13\frac{1}{2}$ Rigsbankskillings daglig. Man seer let, hvor stor en Besparelse derved kan tilveiebringes under de nærværende Priser paa Havre, naar man bestandig har 60 til 80 Heste at ernære. Denne Fodringsmaade tager for nærværende Tid steds mere overhaand hos os, især siden Havrepriserne ere saa høie. Hestene vinde mærkeligt derved. Det er ogsaa ganske naturligt, at Kartoflerne maae være Hestene tjenlige; thi deres og Kornets Bestand-

dele ligne meget hinanden; og see vi da ikke, at hele Folkeslag næsten ikke leve af andet end Kartofler? Men Menneſtet behøver langt kraftigere Næringsmidler end Hesten*).

Hr. Bazin benytter desuden ogsaa til Destillation de Skrællinger, som blive tilbage ved Tilberedningen af Frugtviin, og som ellers sædvanlig kastes paa Møddingen.

Hverken Bryggeriet eller Stivelsesfabriken vare i Gang ved min Nærværelse i Menil St. Germin. Det første drives overhovedet næsten alene om Sommeren. Teglværket var derimod i fuld Virksomhed; man brændte endnu Tagsteen og Muursteen, som forud om Sommeren vare formede og tørrede. Ligeledes blev Kalkbrænderiet fortsat i en Døn, som stedse bruges. Disse to Industriegrene betale sig

*) I Mecklenborg skal, efter det i Darmstadt udgivne, af Labiges redigerede, Ugeskrift for Landhuusholdning, Juli 1835, allerede i 8 Aar paa en temmelig betydelig Landeiendom et Antal af over 20 Heste hele Winterhalvaaret for største Delen vare fodrede med Kartofler med det heldigste Udfald. Man gav dem Kartoflerne raae (alene vel rensede), og ikke engang ituskaarne. Der forsikres, at Hestene helst aade dem paa denne Maade og befandt sig bedst derved.

Her i Mehrn Præstegaard er flere Gange om Foraaret fodret med Kartofler paa samme Maade, og det har været oienlyktigt, at Hestene befandt sig vel derved i Foraarstiden, især naar Høe og Halm vare lovligt tørre.

meget godt; de indbringe i Gjennemsnit om Aaret 9000—10000 Franke*).

Agerdyrkningen i Menil er ganske beregnet paa at tilveiebringe de forannævnte Industriegrenes Fornødenheder. Den er kun et Appendix til disse. Landbruget i Menil indbefatter to Landgaarde. Den ene er Hr. Bazins Eiendom, den anden derimod, som grændser dertil, har han forpagtet. Disse 2 Gaarde have omtrent 150 Hektarer Land i Nærheden af Bygningerne. En anden omtrent 1 Miil fraliggende Landeiendom og en ryddet Skovgrund, som ligger i nogen Frastand, tilhøre ligeledes Hr. Bazin, og udgjøre et Heelt tilligemed hine. Jordbunden til disse forskjellige Eiendomme er for største Delen god. Den bestaaer af sandblandet Leer, som sandsynligviis er opstaact ved Smuldringen af en jernholdig Sandsteen. Paa mange Steder har jeg indtil en Dybde af 18 til 20 Fod funden den af fuldkommen ligeartet Bestaaffenhed. Den hviler næsten overalt paa et overmaade mægtigt Kridtlag. Bronnen i Menil, som naaer til en Dybde af 300 Fod, er blot udhugget i Kridt. Paa enkelte Steder naaer dette nær til Overfladen, og disse ere kjendelige paa en ringere Frugtbarhed. Iovrigt indeholder den største Deel af hele Jordbunden her snart mere snart mindre Kalk.

Paa hver af de ovennævnte Gaarde er Sæd-

*) 10,000 Franke er 3562 Rbb. 3 Mk.

stiftet eller Frugtfølgen forskjellig. Den, som er valgt for Menil selv, er ubunden, og har alene til Hensigt at frembringe Kunkelroer og Foderurter. Hr. Bazin lader Kunkelroer følge efter Kunkelroer saa længe, indtil Luzernmarkerne og de andre Fodermarker, som optage den anden Halvdeel af Agerlandet, kræve en Fornyelse. Da bliver den Deel, som i flere Aar efter hinanden bar Kunkelroer, besaact med Foderurter, og derimod den Deel, som hidtil blev dyrket med disse, taget til Kunkeler*). At Kunklerne saaledes flere Gange følge efter hinanden, stader paa ingen Maade Udbyttet af dem. Hr. Bazin har Marker, hvor han har dyrket dem uden Afbrydelse i femten Aar, og hvor der endnu stedse høstes ligesaa betydeligt som forhen. Fodermarkerne, hvis Besaaelse sædvanligviis skeer tilligemed Havre, bestaae af Luzern, Esparsette, Rødklever og Humleklever. Hr. Bazin lader dem sjelden ligge længere end fire Aar, selv om de efter denne Tids Forløb endnu befinde sig i fuldkommen Stand til at frembære gode Afgrøder. Fordelen, som denne Fremgangsmaade yder ham, bestaaer deri, at han strax i de første Aar er-

*) Man tilgive Brugen af Ordet Kunkeler, som vel ikke endnu har vundet Borgerret i vort Sprog: men det er trættende for Pennen og end mere for Talen ofte at fremføre Ordet Kunkelroer; og at bruge Bed er istedet, er ikke altid tilraadeligt, fordi man i Landoeconomien ogsaa har Bede, som Fleertallet af et Bed, og Bede, paa tydske Hammel.

holder meget rigelige Afgrøder; det er ogsaa meget sandsynligt, at det Foder, som bestaaer af en eneste Plante, er Dvæget mindre behageligt end det, som er sammensat af flere Værter. Naar fremdeles en saadan Fodermark bliver omploiet i sin kraftigste Værtsperiode, forbedrer den Jordbunden ulige mere, end naar man lader den ligge indtil den er fuldkommen udtømt. Flere sikkre Jagttagelser have ogsaa overbevist Hr. Bazin om, at Luzern og Esparsette ikke atter bør udsaaes paa samme Sted, førend i det mindste ligesaa mange Aar ere forløbne, som de før have staaet derpaa. Derfor kan han nu, uden nogen skadelig Følge, hvert 4de eller 5te Aar igjen bringe dem paa de samme Marker. Efterat hans Fodermarker ere opbrudte, tager han først Havre, efter hvilken da Runkeler følge flere Gange efter hinanden.

Paa den forpagtede Gaard, som han ikke ganske tør drive efter eget Tykke, har han antaget følgende Sædssifte: 1ste Aar Vrter, Biffer, Infarnattklexer og Blandingsæd til Foder; 2det Aar Raps, radsaaet og flere Gange hyppet eller behaffet; 3die Aar Hvede.

Hans 3die Gaard, som ligger længere borte, er bestemt til at frembringe Foderurter, Halm og Kartofler, og drives ikke efter noget fast System. Dmtrent Halvdelen af Agerlandet bærer ligesom paa Hovedgaarden en Blanding af Luzern, Esparsette, Klexer o. s. v., som ligeledes bliver staaende 4 til 5 Aar. Den anden Halvdeel bliver, efter at Grøn-

marken med dette Blandingsfoder er brækket, besaaet 1ste Aar med Havre, 2det Aar med Kartofler, 3die med Havre eller Hvede, 4de atter med Kartofler og 5te endnu engang med Havre, og derpaa paa nye ublagt i ligesaa lang Tid til Foderurter af nysnævnte Slags. Den til Agerland forvandlede Skovgrund har hidtil især baaret Raps.

Denne Driftsmaade og den betydelige Mængde Foder-Affald, der bliver tilovers fra de forskjellige tekniske Industriegrene, gjøre det muligt for Hr. Bazin at holde en stærk Dvægbesætning. Allene i Menil har han 40 Køer, 20—30 Stude, 10—12 Heste og 400—500 Faar. Køerne indkjøbes magre, og naar de ere blevne fede og ere nær ved at fælve, sælges de paa Markedet i Poissy til Melkehøerne i Paris. Da disse kun beholde dem saalænge, som de give fuldt op af Mælk, og da atter sælge dem til Slagterne, saa see de ved Indkjøbet især efter saadanne, som ere fede, da Erfaring tillige har overbevist dem om, at en Ko efter Kælningen giver saa meget desmere Mælk, jo federe den forud var; Mælken anvendes i Menil til Smør og Ost. Af de sidste laves saavel fede som magre; disse til Hunsbrug for Tyendet, hine til Salg, da de betales dyrere end Smør, hvoraf dog et Pund i Gjennemsnit koster 6 Groschen*).

*) 1 Groschen er $5\frac{1}{2}$ Rigsbankfelling, altsaa 6 Groschen næsten 2 Rigsbankmark.

Hestene ere fra det Hannoverste. Hr. Bazin, som flere Gange har ladet Heste komme derfra, giver dem Fortrinnet for dem, der opdrættes i Landet selv; De ere vel ikke saa store, men slinkere, mere villige og næsten ligesaa stærke. Endssjondt de fodres godt, undgaaer Hr. Bazin dog den Feil, som er sædvanlig hos Landmænd her paa Egnen*), at holde dem i en Tilstand af altfor overdreven Fedme; thi af alle Dyr, som holdes i et Landbrug, ere Hestene de eneste, som aldrig burde blive fede. Denne stærke Svægbesætning og det gode Foder, den erholder, gjør ogsaa en stærk Gjødsfning mulig, og deraf følger atter en saadan Afgrøde, som de bedste Marker i Omegnen af Paris neppes kunne levere.

Den Plov, af hvilken Hr. Bazin betjener sig, er den Hannoverste. Den har en meget lav Forfærre og megen Lighed med den Sachsiske og med Elsassers Ploven. Muldsjelen paa den er, ligesom paa disse, lige og uden Boining. Uagtet dens ufuldkomne Bygningsmaade, skal den dog efter Hr. Bazins Forsikkring gaae godt og let vende Ploistrimlerne fuldkomment. Da man i Menil, tvertimod Egnens Brug, anvender en Plov med fast Muldsjel, er man ogsaa nødt til at danne Agre eller Bede; men disse anlægges meget brede, og Ugerrenene imellem dem

*) Og paa flere Egne. Det var vel ikke vanskeligt at finde Landbrug i Danmark, hvor Hestene ere de eneste Dyr af hele Besætningen, der nogensinde bleve fede.

blive siden efter, ved at overdrage Marken paa tværs med Erstirpator og Harve, saaledes udslættede, at Marken synes ganske jevn, som om den var pløiet med en Bendeplov. Iblandt de øvrige Agerdykningsredstaber, som Hr. Bazin bruger, bemærkede jeg ogsaa en Erstirpator og en Markeur eller Furetrækker. Menil-Saint-Firmin frembyder vistnok endnu en Mængde Gjenstande, som det var værd at lægge Mærke til. Ogsaa de Synsmaader om forskellige Grene af Landbruget, som en saa kyndig Mand, som Hr. Bazin, yttre, have meget Værd. Med Hensyn hertil er altsaa Beskrivelsen af mit Ophold hos ham saare ufuldstændig; men jeg turde ikke opholde mig længere, naar jeg vilde udføre den Rejseplan, som jeg havde udkastet; og jeg maatte derfor om Lørdagen den 13de December tidligt om Morgenen tage Afsted med dette gjæstfrie Sted og dets brave Beboere.

En Omstændighed, som fortjener at paaagtes og at anbefales især unge entusiastiske Landmænd, er den Klogskab og Betænkksomhed, hvormed Hr. Bazin er gaaet tilværks ved alle sine Foretagender. Især tilraader han først at forsøge Alt efter en lille Maalestok og antager, at det lykkelige Udfald, hans nye Indretninger og Anlæg have havt, især kan tilskrives denne Forsigtighed. Ogsaa de Synsmaader, som lede ham ved Valget af sine Medhjælpere, ere værd at bemærke. Som en Mand, der selv i Ordenees fulde Betydning er moralsk og religiøs, søger

han ogsaa især disse Egenheder hos Alle, som han antager i sin Tjeneste. Tivleren vil smile derover; idet han kun seer paa den umiddelbare Binding, agter han ikke paa de Aarsager, som middelbart bidrage dertil. Hos de Folk, han antager, seer han kun paa Færdighed, Forstand og Arbeidsdygtighed; men efter mange bittere Erfaringer vil han tilsidst dog indsee, at det, selv ved den meest uafbrudte Opsigt og et Liv fuldt af Mistanke og Mistillid, er ham umuligt at forebygge Utrokheder og Tyverier, og iblandt sine Undergivne at vække hiin Iver for Sagen, som kun findes hos samvittighedsfulde Mennesker; han vil overtøye sig om, at en rebellig reiskaffen Arbejder, selv naar han er noget ubehændig og feitet, dog tusindgange fortjener Fortrinet for en duelig og behændig, naar den Sidste er en Skurk.

Jeg gif i et klart koldt Veir fra Menil-Saint-Firmin paa en Bivei mod Beauvais*), og havde derved Leilighed til at lære Biveiene i Picardiet at kjende og til at nyde dem i deres forskjellige Skikkelse. Om Morgenen, medens Dyndet var frosset, maatte jeg hvert Dieblif frygte for at falde i Hjulsporene og Hullerne med de faste Sidevægge, og jeg skred afsted ligesom paa adspredte Klippeblokke, men kom dog med megen Forsigtighed lykkelig fremad. Men om Middagen var det anderledes; Solen havde

*) Beauvais, den fornemste Stad i Dep. Dese med over 13,000 Indbyggere.

optøet Frosten, og nu lignede Beiene en Kanal af fort Dynd, hvis Dybde man fra Tid til anden kunde kjende paa nye Hjulspoer. I Landsbyerne især udartede de formeligt til Moradser; og alligevel priste man mig lykkelig, fordi de, som en Følge af dette Aars tørre Veirlig, vare af saa god Bestaffenhed. I et vaadt Aar maae disse Beie være aldeles seilbare. Jeg raader de Reisende, der, som jeg, ville gennemvandre disse Egne tilføds, at forsyne sig med Stykker*).

Saa ofte det er mig muligt, det vil sige saa ofte jeg finder Gæstgiversteder, overnatter jeg i Landsbyerne. Jeg har det vel der med Hensyn til Besqvemmeligheder mindre godt, ja undertiden endog ret slet; men derfor har jeg ogsaa mere Veilighed til at erholde de forønskede Efterretninger og Bink om Landbruget i Omegnen. Derfor gif jeg ogsaa idag ikke lige til Beauvais, men blev i Tillé, en uanseelig Landsbye.

Søndagen d. 14de December. Her herffer en sand Vandmangel. Fra Menil af har hele den temmelig høit liggende Slette Mangel paa dette uundværlige Gode. Kun Beiene ere vaade, Brøndene derimod mestendeels tørre. For denne slemme Mangel ere især de Egne, som have Kridt i Underlaget, og hvor Kilder fattes, meest udsatte.

*) Picardiet er vel ikke det eneste Landskab, hvor Hovedlandeveiene have forbrødt saa meget Arbeide, at Biveiene derved bleve forsømte.

Fra Landsbyen Tillé havde jeg endnu en lille Miil til Beauvais. Langs med Veien saae jeg, ligesom igaar, mange Marker besaaede med flade Værter (*Lathyrus cicera*), Vintervikker og en Blanding af Rug, Biffer og Lindses. Jeg erklyndigede mig, om disse Værter, især Vintervikkerne, naar de vare saaeede alene, ikke ofte bleve odelagte af Frostene. Herpaa fik jeg det Svar, at man, naar dette var at befrygte, det vil sige ved stærk Varsfrost, stroede Gjødning derover, da dette beskyttede dem derimod.

Efter min Regning kunde jeg ikke være meget over en Fjerdingvei fra Beauvais, og dog vinede jeg intet foran mig uden et temmeligt fjernt Bjerg; men snart efter saae jeg en dyb Dal og strax derpaa ogsaa Taget og de gothiste Buer af en Kirke, og saa Minuter efter drog jeg ind i Beauvais. Denne Stads Beliggenhed er saa meget behageligere for Diet, som den vide Slette, der strækker sig næsten hen til den, i sin Eensformighed ikke afbrydes ved andet end ved Alleer af Æbletræer. Her, ligesom i Normandiet, er Cider Hoveddrikken, og alle Veie, ja endog flere Marker, ere derfor indfattede med Æbletræer. De skulle vel være mindre gode end i Normandiet, dog har jeg ogsaa her i dette Landskab druffet meget god Cider*). Iøvrigt ere disse Træer, som staae meget nær ved hinanden, ikke lidet stades

*) Skade at den Most, som i rige Frugtaar hyppigen presses i Sjellands Æble-Egne, sjeldent er hvad den kunde og burde være!

lige saavel for Markfrugterne, som for Beiene. Æbletræer egne sig, efter Matthieu de Dombasles og Bazins Mening, mindre end andre Træer til Plantning paa Markerne, fordi deres Grene næsten udbrede sig horizontalt, og de derfor overskygge saa stort et Rum. Det er derfor vist bedre at plante dem i Frugthaver, 25 til 30 Fod fra hinanden. Græsset voxer meget godt under dem, og man kan dyrke flere Planter imellem dem, naar disse, som f. Ex. flere Rodvæxter, ikke lide ved at staae i Skygge.

Da jeg i Beauvais ikke traf Abbé Paulet, til hvem jeg var anbefalet af Hr. Bazin, gif jeg strax videre til Gisors, en lille Stad med 3,500 Indbyggere i Dep. Eure. Paa denne Bei traf jeg sammen med en Hestehandler, som reed med flanderste Heste til Markedet i Gisors. Det var uhyre store, plumpe, ubehjælpomme Dyr, hvis Lemmer ingenlunde staae i Forhold til Massen af deres Legeme; de havde desuden flade Hofter og syntes at være meget kraftløse. Paa de Bemærkninger, som jeg gjorde Hestehandleren over disse Feil, forsikrede denne mig, at disse Heste her i Landet bedre kunne sælges end de indenlandske, og at Landmændene i Dore-Normandiet og Berin kun saa paa Storrelse og Omfang og med al Magt vilde have store Dyr. Det er at beklage, at vore Landmænd lade sig lede af saadanne Synsmaader, som staae ikke alene dem selv, men ogsaa deres Fædreland, da derved Indførselen besordres af fremmede Heste, som ikke ere

nær saa gode, som vore, men for hvilke dog aarligt betydelige Summer gaae ud af Frankrig. Dog efterligne de heri kun Regjeringens tidligere Forhold ved dens Indkjøb af Heste for Militairtjenesten. Denne lod sig forhen derved ogsaa lede af Fordommen om den franske Hests mindre Duellighed i Sammenligning med den tydske, og handlede overeensstemmende med denne Synsmaade. Derved betalte man Udlandet en uhyre Tribut, og betog vore Hesteopdrætters Modet. Men Udlænderne, som benyttede vor Bildfarelse paa bedste Maade, og som ere bedre Kieendere end vi, dømme ganske anderledes. Medens jeg opholdt mig i Tydskland, har jeg mere end hundrede Gange hørt Militaire, der havde været med i Krigene mod Napoleon, rose de franske Heste, og forsikre, at mange af disse, som de havde taget fra Franskmændene i den elendigste Tilstand, meget snart, under tydske Rytters Hænder, vare blevne de bedste i Regimentet. Alt hvad jeg hidtil har seet med Hensyn til Hesteopdræt, bestyrker min tidligere Anskuelse af denne Gjenstand. Vi behøve i Frankrig intet orientalsk Blod, ingen Krydsninger, ingen fremmede Racer, ingen Beddeløb o. s. v., men vel Landmænd, som forstaae at opdrætte Heste, og Rjøbere, som vide at vurdere og benytte de indenlandske Produkter, overhovedet en Befolkning, der, som vore Naboer paa hiin Side af Rhinen, elsker Hestene, behandler dem godt, skaaner dem, og yder dem al den Omhu, som de fortjene og medrette kunne

forlange. Den tydske Postillon tager, naar han kommer til sin Station, Rappen af og dækker den over sine Heste, ja han vilde gjerne, dersom han turde, trække Beenklæderne af med, for at anvende dem paa samme Maade. Den franske Postillon derimod gaaer selv ind i Kroen og lader sine drivsvedige Heste staae uden for Døren, uden Beskyttelse imod Regn, Kulde og Vind*). Her er Opløsningen paa Gaaden. „Dersom mine Heste ikke bleve bedre behandlede end eders,“ sagde nyligt en Tydsker til mig, „saa vilde de heller ikke vare længere.“

Vistnok kan man ikke i et Dieblif fremtrylle, hvad der i denne Henseende mangler hos os; men man kan efterhaanden ved passende Midler frembringe det. I Landsbyeskolerne skulde Lærerne søge at indgyde deres Lærlinge Følelse for Mennesselighed og Bevillie mod alle Dyr; den samme Gjenstand vilde, som mig synes, ikke være uværdig til at behandles i Landsbyepresteres Prædikener**). Endelig skulde vore Kavallerie-Regimenter være en Skole for det unge Mandstabs fra Landet, hvori det ikke

*) Om Forfatterens Ord allevegne passe paa Tydskerne er maaskee tvivlsomt; mere vist er det nok at de kunde passe paa Tyberne. Vi Sjellandere have hidtil i denne Henseende havt vel megen Lighed med Franskmændene, men begynde dog nu noget at aflægge den. Dvers.

**) Heri vilde dog nok neppe Alle være enige med Forfatteren. Ved Confirmationsunderviisningen var der vel en mere passende Leilighed hertil. Dvers.

alene lærte at afrette Hestene til Ryttertjenesten; men ogsaa blev underrettet om deres Forpleining, Opdrættelse og Pleie i de sædvanligste Sygdomme, saaledes at man lod dem være Dienvidner til alle de Fordele, som ved Hestes Pasning og Pleie flyde af en god Fodringsmaade og en hensigtsmæssig Omhu. De Midler, jeg her foreslaaer, ere ikke uudfordelige; de blive allerede, idetmindste det første og det sidste af dem, anvendte i et Land, som vi altid have vænnet os til at betragte som Obscurantismens Sæde, men som i Henseende til den store Masses Underviisning staaer langt over os, nemlig i Østerrige.

Mandagen den 15de December. Den Landstræfning, hvorigjennem jeg kom igaar, hører til det saakaldte Verin, som strækker sig fra Halvdelen af Beien fra Beauvais til Gisors ud over Andelys og Pontoise. Til enhver Plov regner man her 3 Heste, endskjøndt man sædvanligviis kun spænder 2 for den. Ploven er her den samme, som man finder i Piscardiet, en Bendeplov. Man tager med den kun ganske smalle og grunde Furer. Som sædvanligt forsikrede man mig, at Jordsmønnet blev ufrugtbart, naar man bragte Jorden fra Underlaget op paa Overfladen. Alligevel indrommede man, at de Landmænd, som foretog dette med Forsigtighed, det er, som kun bragte lidet af Underlaget op paa eengang, og derhos gjødskede tilbørligt, ved den første paa følgende Afgrøde intet Tab lede, og i den følgende Tid høstede rigeligere. Men man lagde til, at de

fleste Forpagtningscontrakter indeholde den bestemte Klausul, at Forpagteren ikke maa ploie dybere end hans Formand, altsaa ikke dybere end 4 Tommer i et Jordsimon, der ofte er 4 Fod dybt. Jeg maa tilstaae, at det her er første Gang, jeg har truffet paa denne Klausul.

Man sparer her ikke paa Pløiningen. Den rene Brak, som rigtigt nok indskrænkes mere og mere, bliver i Almindelighed pløiet 4 Gange, og derhos dygtig harvet paalangs og paatvers, og flere Gange tromlet. Det sidste virker dog ikke ret meget, fordi den Tromle, der anvendes, er for svag, og i det mindste holder 6 Fod i Længden, altsaa kun springer fra den ene Jordklump til den anden, uden at gjøre dem nogen Skade. Man pløier meget om Vinteren, baade til Vaarsæden, som man da ofte om Foraaret blot nedharver, som ogsaa til de Bærter, som man dyrker istedetfor Brakken.

Da den rene Brak næsten ganske er gaaet af Brug, bliver Agerlandet meget opfyldt med Ukrud. Da Jordsmønnen alligevel er meget tjenligt saavel til langstraaget Sæd som til Foderurter, saa lider Afgrøden kun lidet derved; desuden luger man Sæden om Foraaret; heller ikke er det de fleste Landsmænd videre ukjært, naar Markerne, efter Høsten, ere ret fulde af Planter, som kunne tjene til Næring for deres Hjorder.

Ruzerne og Esparsette-Markerne ere ikke med i Omlobet, men indtage særegne smaae Marker. Ales-

veren indtager omtrent Halvdelen af Brakmarken. Den anden halve Deel er for Størstedelen besaaet med Infarnat og Humle-Klever, med Blandingsfoder og Kartofler. Kun en ganske liden Deel bliver liggende i reen Brak, og ofte ikke engang denne. Efter Hvede saaer man Stubroer, og efter Havre Rug til Grønfoeder i April. Endstjøndt man i denne Egn kun opdrætter faa Heste, holdes der dog en stor Mængde af dem, og man bruger dem her stærkt. Hvo der driver 1 eller 2 Møve Land har ogsaa i Almindelighed en smuk Ridehest og hans Kone ligeledes. For at besøge Naboerne, eller for at kjøbe en Streng Garn, eller affætte en Snees Væg i Staden, som kun ligger et Rattespring borte, stiger Konen tilhest. Man klager over, at Hesteliebhaberiet, eller de noble Hestepassioner, er i Aftagende i Frankrig; i denne Egn er det sandelig ikke Tilfældet; man vilde allerede have kunnet oprette et Par Ryttercompagnier af de Personer, som jeg har seet tilhest alene paa de fire Miles Bei fra Gisors til Etrepagny. Deriblandt var ogsaa mangt et besynderligt Dptog, som windede om Middelalderens Tider; snart saaes en Mand, der havde sin Kone siddende bagved sig paa Hesteryggen; snart kom et Par Forældre ilende med deres Børn i den skyndsamme Gang, som er eiendommelig for Ridehestene her i Landet, og som holder Middelveien imellem Pasgang og Trav, saaledes at baade Faderen og Moderen førte de ældre Børn bagved sig og de yngre foran sig paa deres Heste; ogsaa

saae man en Mængde unge, venlige Normanner, undertiden hele 3 paa een Hest, snakkende, leende og opmuntrende deres Ganger til at trave afsted. Grunden til disse talrige Kavalkader var Ugemarkedet i Gisors; dog træffer man ogsaa til enhver anden Tid næsten aldrig Noget tilføds; en Fodgænger i anstændig Klædning, som jeg var, opvakte derfor en almindelig Forundring hos denne velberedne Befolkning.

Jordbunden fra Menil-Saint-Firmin af er bestandig af samme Bestaffenhed, sandblandet Leer, som 20, 30 ja 50 Fod dybt hviler paa Kridt. De Lag, som ligge umiddelbart under Agerkrummen, ere næsten ganske eensartede med denne; kun indeholde de noget mere Leer, vel ogsaa lidt Jern, og ingen Kalk, af hvilken der findes nogle Spor i Dverstorpen, sandsynligviis som en Følge af tidligere Merglinger. Af disse gjør man her stærk Brug med god Virkning; kun have mange Landmænd holdt Mergelgruben for Møgdyngen og ved denne Misbrug bragt Merglingen i en saadan Miscredit, at flere Grundeiere forbyde sammes Anvendelse i deres Forpagtningscontracter. Naar man vil mergle, graver man paa Ageren, paa et Steed hvor man synes, en Art af Brønd, og anbringer over samme en Binde, ved Hjælp af hvilken man vinder Mergelen, eller, som det hellere bør kaldes, Kridtet, op i Kurve, som omtrent rumme $\frac{1}{2}$ Hektoliter*). Naar man er kommen paa et ret

*) 1 Hektoliter er omtrent $5\frac{1}{4}$ Skp.

mørt Kridtlag, udarbejder man ordentlige Stoller deri. En Mand graver Mergelen, en anden vinder den op og fører den i smaae Hobe, paa omtrent $\frac{1}{4}$ Hektoliter hver, paa Marken. Hele Arbeidet skeer efter Accord. For at skaffe 400—500 Hektoliter*) Mergel frem og fordele den paa Marken, betaler man 35—60 Franker**), alt estersom Gruben er dyb til. Gravningen af denne betales særskilt; 5 Fod i Dybden koste 20—25 Sous eller 32—40 Rigsbankfilling. De Gruber, som jeg saae, vare 20—30 Fod dybe. Man bringer Mergelen paa Havrestubbene, strøer den strax, og overdrager den om Foraaret først med Harven; derpaa bliver den nedpløiet, først grundt, og derpaa atter noget dybere; man saae derpaa Urter, Biffer og andre Foderværter.

Tirsdagen den 16de December. Jeg havde foresat mig at lære hele Over-Normandiet at kjende og satte derfor Staven mod Evreux***), den fornemste Stad i Eure Departementet. Ved Landsbyen Radeypont traadte jeg ind i den smilende Andelledal. Fra Toppen af den Høi, hvorpaa jeg befandt mig, frembød denne Dal med sine nette, af Træer omgivne, Bønderhuse, med sine talrige, rød- og hvidmalede og med Skifer, tækkede Fabrikbygninger, med

*) Dette Quantum anvendes sædvanligt paa 1 Hektar Land.

**) 1 Frank er $34\frac{1}{2}$ Sk. rebe Sølv.

***) Evreux, Hovedstaden i Eure Dep., ligger paa $49^{\circ} 1' 24''$ Br. ved den lille Flod Yton og har 8000 Indb.

sine kratbegroede Høie, sine af Poppler og Frugttræer omgjærbede Enge, med den smukke lille Flod, som snoer sig mellem disse og driver talrige Bærker, og med det muntre Liv, som hersker i den, et henrivende, høit malerisk Skue. Dette Slags engelske Haver holder jeg af. — Man seer her Noget, som viser sig overalt, hvor Kulturen staaer paa et høit Trin, endstjøndt det just ikke er noget Beviis derpaa, nemlig en paafaldende Forsømmelse af Engene i Sammenligning med Agerlandet. De ligge overmaade fordeelagtigt for Banding, men alligevel gives der faa, hvor denne foretages eller udføres rigtigt. Nogle af disse Enge, som i gunstige Aaringer kunde give 3 Slet, ere endog opbrudte og forvandlede til Agerland. Undelledalens flittige Landmænd ere dog just ikke at dable for dette Forhold, der paa andre Steder ofte er høit skadeligt; thi de forvandle deres Græsland til Agerland, ikke for aldeles at udtømme det ved uafbrudt Kornavl, men for at bringe eetaarige eller perennerende Foderurter derpaa, som yde en endnu større Afgrøde end Engene, og altsaa ogsaa bidrage endnu mere end disse til at hæve hele Landbruget.

Jeg gif tværs igjennem den rige og skjøne Seinebdal for at komme til Pont de l'Arche, en lille Stad, med omtrent 1500 Indb., ved Seinen, ikke langt fra det Sted, hvor Eure-Floden flyder i denne. Jordsmønnet i denne Dal er fortagtigt, let, endog noget stenigt, men overmaade frugtbart. Hvede, Raps

og eetaarige Foderurter trives fortrinligt. Man passerer Floden, som her udgyder sig over en Klippebanke, paa den gamle Arche=Bro, som hviler paa denne Klippe. Da Floden paa dette Sted ikke egnen sig til Skibsfart, har man ved Siden gravet en Kanal for Fartøierne. Paa hiin Side af Staden Pont de l'Arche er Jordsmonnet løsere, mere sandigt og fattigere end norden for Seinen. Denne Omstændighed har givet Anledning til en stærk Dyrkning af Rodvæxter. Man lægger sig især efter Kartofler og Stubroer, som saaes efter Rug; Kunkelroer og Gulerødder dyrkes derimod mindre. Disse Væxter bruges alle til Dvægfoder. Ogsaa Bau dyrkes, men mindre end ellers. Her ophører Brugen af Bendploven. I dens Sted træder den normanniske Plov, som man finder i hele Normandiet syden for Seine. Tilligemed den seer man nu ogsaa Markerne at være ploiede i Bede eller Agre, som i Begyndelsen endnu ere meget brede, men blive smallere og smallere, jo nærmere man kommer Evreur.

Onsdagen den 17de December. I hele den Deel af Normandiet og Picardiet, som jeg har gienne= stroifet, er man saa lykkelig ikke at kjende til nogen smaalig Udparcellering. De fleste Landeiendomme ere arronderede, og ved mange af dem ligge samtlige Grundstykker rundt om Bygningerne. Disse ere i Almindelighed ikke meget glimrende, fordi Bygningsmaterialier ere sjeldne. Man bygger mestendeels Bindingsværk. Saa Huse ere opførte ganske af

Teglsteen eller Kampesteen, flere derimod alene af Leer. Landbygningerne ere for største Delen tæffede med Straa, kun nogle Baaningshuse paa de større Landeiendomme have Tegltag eller Skifertag. Indretningen af Ladegaardene nærmer sig allerede til den, som er brugelig næsten i hele Normandiet; alle Bygninger i samme staae adskilte fra hinanden.

I Egnen ved Evreux, ligesom i hele Eure Departementet, gives der saa store Grundeiere, som selv drive Landbrug; de fleste Gaarde, som udfræve en eller flere Plove til deres Drixt, ere bortforpagtede. Forpagtningerne ere her, ligesom næsten i hele Frankrig, aldrig længere end ni Aar. „Eieren skjætter ikke om ved en længere Termin at sætte sig ud af Besiddelsen“, er det besynderlige Udtryk, som man har valgt for at forklare denne Sædvane. Da det overhovedet synes mig at være en frem Ting, at begive sig ud af en Landeiendoms Besiddelse, skulde jeg hellere raade disse Herrer, aldrig at gjøre saadant, hverken paa ni, sex eller tre Aar, men hellere at drive deres Avlinger selv; thi ved korte Forpagtningsterminer bliver dette Onde kun forförtet, men ingenlunde hævet. Men dersom de ønske ved Forpagtning at drage Nytte af en Landeiendom og at faae den Kapital, som er anvendt paa dens Erhvervelse, sikkert forrentet, saa synes mig, man maa ønske samme en lang Varighed, saasnart den eensgang er kommet istand paa en fordeelagtig Maade. Denne Paastand erholder endnu mere bevissende Kraft, naar

man betænker, at ved en Forpagtning paa ni Aar Forpagteren ikke kan opmuntres til Grundforbedringer, men vel fristes til at udsuge Jordbunden; at han derimod, naar han veed, at han bliver 18—20 Aar eller endnu længere ved Forpagtningen, saare snart vil stride til Forbedringer af alle Slags, af hvilke han tør love sig Nytte, under den Forudsætning nemlig, at han forstaaer sig derpaa. Den eneste Indvending, som man kan gjøre herimod til Bedste for de korte Forpagtningsterminer, er denne, at det ikke er til at forudsee, hvad for en Stigen i ForpagtningsafgiFTERne i Almindelighed der kunde indtræde inden 20 Aar. Derpaa lader sig imidlertid svare: 1) at en Landmand gjerne betaler en høiere Afgift for en Forpagtning, der varer i mange Aar, end for en kortvarig; dernæst, at det er let, ja endog fordeelagtigt, at fastsætte en efterhaanden indtrædende Forhøielse i ForpagtningsafgiFTen for hver 3 eller 6 Aar, Forpagtningen varer længere end de første 9, hvilken enhver god Forpagter gjerne vil indrømme, naar den er billig. Man kunde maaskee lægge Kornpriserne eller Smørpriserne i de 3 sidste Aar for det Tidspunkt, da Forhøielsen skulde indtræde, til Grund for samme. Dersom imidlertid Utilbøieligheden til lange Forpagtningsterminer var alt for stor, eller det af en eller anden vigtig Grund, saasom en bestaaende Lovbestemmelse, var umuligt at indlade sig derpaa, saa skulde dog idetmindste Grundeierne have saa megen Kjærlighed til sig selv og til

deres Eiendomme, at de i alle deres Forpagtnings-contrakter optog den Klausul, som efter den engelske Godsier, der først gjorde Brug af den, kaldes Lord Kames's Klausul. Ved denne Betingelse, som er meget at anbefale ved alle Forpagtninger, men især ved dem, som afflutes paa kort Tid, forpligter Eieren sig til, saafremt han ikke vil fornye Forpagtningen, at udbetale Forpagteren ved Enden af Forpagtningstiden i rede Penge det tidobbelte Beløb af det Tillæg til Afgifterne, som Forpagteren for Fremtiden tilbyder at give. Dersom altsaa en Forpagter ved Enden af sin Forpagtningstid, istedetfor de hidtil betalte 6000 Franks, for Fremtiden vilde give 7000 Franks, og Eieren ikke vilde antage dette Tilbud, men var tilfjends selv at overtage sin Eiendom, eller at bortforpagte den til Andre, saa maatte han udbetale hiin en Sum af 10,000 Franks. Ved Forpagtninger paa 9 Aar kunde man maaskee komme overeens om en lavere Multiplikator. Ifølge en saadan Overeenskomst vil Forpagteren, selv ved en Termin, der kun varer i 9 Aar, ikke være bange for at udføre befofkelige Foretagender og vigtige Forbedringer; thi han veed, at Eieren, dersom han ikke vil lade ham nyde Frugterne af sit Arbeide og sit Udlæg, dog i det mindste ved Enden af hans Forpagtningstid maa yde ham en Erstatning derfor. Man behøver ikke at frygte for, at Forpagteren, i Haab om at erholde en betydelig Pengesum ved sin Fra-trædelse, vilde gjøre et altfor stort Overbud; thi Eie-

ren vilde da, dersom ikke særdeles Tilfælde indtræde, tage ham paa Ordet, og Forpagteren maatte da under hele sin nye Forpagtningstid betale en altfor høi Afgift, der ikke stod i Forhold til de udførte Forbedringer. Denne Klausul har saaledes den sjældne Fortjeneste, at forene Eierens og Forpagterens Interesser, der ellers ofte ere hinanden saa modsatte. Forpagterne ville ved den ikke betragte sig som værende i Fjendens Land, men behandle de forpagtede Landeiendomme, som om de vare deres egne. Jorderne ville forbedres Aar for Aar, og Eierens Indkomster tiltage i Forhold dertil*).

„De anseer mig vist for en meget slet Landmand, naar De betragter mine Enge,“ sagde engang en forstandig Forpagter til mig. Jeg undrede mig rigtignok over at see en Engstrækning af over 30 Tdr. Lands Areal, som ligger ved Bredden af en Flod, særdeles gunstigt for Engvanding, ganske at savne denne. Det var i Junii Maaned; de lavere Steder bare intet uden Stærregræs og Rør, den øvrige Deel var forbrændt af Solen og blot beklædt med de hentørrede Levninger af en sparsom Vegetation. „Med en Beføstning af 5000—6000 Francker“, foiede han til, „kunde jeg bringe Vandet næsten lige til de høieste Punkter paa disse Enge, og da

*) Om denne vigtige Gjenstand er i Anhanget meddeelt et udtog af en Afhandling af Matthieu de Dombasle, som ophæver den endnu nærmere.

høste lige saa mange tusind Pund, som jeg nu høster Centner; men min Forpagtning varer i endnu kun i fire Aar; jeg ønskede nok at fornye den, men gjorde jeg nu denne Grundforbedring, førend jeg havde affluttet en ny Contract, saa vilde jeg see mig nødt til at indrømme en overordentlig Forhøielse i Forpagtningsafgiften, fordi denne vilde hidkalde en Mængde Medbeilere, for hvem man dog ikke vilde give mig noget Fortrin." Jeg gjør ingen Commentar over disse hans Ord; Stoffet dertil findes i de fleste af vore Forpagteres Historie. Jeg bør kun endnu bemærke, at, saavidt jeg veed, Lord Rames's Klausul hidtil i Frankrig kun har fundet Anvendelse ved Forpagtningen af Noville, og jeg frygter, at den største Deel af vore Godseiere ere saa forblinde, at de hellere see deres Eiendomme at forblive i samme Tilstand, eller endog mere at forringes, end de udsætte sig for den Fare, at maatte erstatte deres Forpagtere en liden Deel af det Udlæg, de have gjort til deres Jorders Forbedring. Kun nødig berører jeg dette Punkt; men det er en Kjendsgjerning, som maa falde Enhver i Minde, hvem vor Agerdyrknings Forbedring ligger paa Hjerte: vore Grundeiere ere i Almindelighed langt tilbage imod vore Forpagtere. Deres Fordomme og deres falsk speculerende Egennytte ere de væsentligste Hindringer, som staae i veien for at hæve vor landlige Industrie til et høiere Standpunkt. Den vil ikke gjøre store Fremskridt, førend de ærefulde Undtagelser,

som vi allerede nu blive vaer, have formeret sig betydeligt. Hr. Passi, Præfekt i Eure Departementet, har paany bestyrket mig i denne Synsmaade; hans ædelmodige Bestræbelse for Landbrugets Forbedring i hans Departement have fundet mindre Gjenklang hos Grundeierne, end hos Forpagterne.

Jeg vender tilbage til Landbruget i denne Egn. Man ploier her ligesaa ofte og ligesaa godt som Norden for Seinen, og det maa derfor tilskrives den her brugelige Plovs bedre Konstruktion, at man kan besørge et større Areal med een Plov. Det er den saakaldte normanniske, som vist er en af de bedste Hjulplove, som der gives. Den vender Ploiestrimmelen fuldkommen, renser Juren godt, gaaer temmelig dybt, og fordrer dog kun en ringe Trækraft; jeg har seet, at man, med een Hest for den, har draget Jurer af 8 Tommers Brede og næsten 6 Tommers Dybde. (Efter Beskrivelsen har denne Plov megen Lighed med de bedre sachsiske Plove, dog skal den vende Juren endnu fuldkomnere. Dens Muldsjæl er isøvrigt ligeledes lang, lige og uden Sving; kun er den forskjellig deri, at den er ganske beslaaet med Jern (og stillet noget anderledes). Som Trædyr finder man kun Heste i Brug. De ere mindre end Hestene i Picardiet og Verin, men synes stærke og udholdende. Man kjøber dem fra Perche*) saavel

*) Ved Perche forstaaer man den Landstrækning, som indbefatter de forrige Gouvernementer Perche, Maine og

som fra Egnen mellem Pont-Audemer (en Bye i Dep. Eure), Lisieux (Distriktsstad i Dep. Calvados) og Caen (Depart. Stad i Calvados) i den forrige Provinds Normandiet. Mange af dem have noget Engelsk ved sig. Flere Landmænd i den sydlige Deel af dette Landskab, som grændser til Perche, opdrætte ogsaa selv Heste og holde derfor Følhopper til at trække.

Man stræber her at gjødske hvert tredie Aar til Vintersæd og begynder allerede om Vinteren at fjøre Gjødningen paa Brakmarken, som her findes i større Udstrækning end Norden for Seinen. Man giver den sædvanligviis fire Pløininger, den første dyb, den anden grund, den tredie igjen dyb og den fjerde atter grund*). Ved Høsten finder her en

Lavel, der ved Frankrigs gamle Inddeling hørte til Provindsen Orleans, af hvilken nu Departementerne Loire og Cher, Eure og Loire, Orne, Mayenne og tildeels Sarthe ere dannede. De gamle Benævnelser paa Provindserne og Gouvernementerne, som bruges af Menigmand, have i Frankrig endnu vedligeholdt sig allevegne, hvorfor ogsaa vor Rejsende stedse endnu taler om Normandiet og Picardiet. Til hiint høre de nuværende Departementer La Manche, Calvados, Orne, Eure og Neder Seine; til dette Departementerne Nišne, Pas de Calais, Somme. Perche grændser til Eure Dep. Alençon, Hovedstaden i Orne Dep., er den fornemste Stad i samme.

*) Hvor Jorden har ligget længe ud til Græs, og en seig Grønsvær er dannet, pleier man i Danmark at iagttage netop det modsatte Forhold, da Grønjorden brækkes saa grundt som muligt, 2den Pløining er dybere, 3die,

Stik Sted, som fortjente at indføres allevegne. Naar Høsten nærmer sig, forlade alle Haandværkerne paa Landet og selv mange i Byen deres Værksteder og begive sig paa Torvene. Her indfinde Formænd eller Anførere sig, med hvem Landbrugerne accorderer om de Arbeidere, som behoves til at indhøste deres Markers Afgrøde. Saa snart de ere enige med hinanden, giver Formanden et Tegn, Arbeiderne forsamlе sig om ham, og han afflutter nu paa sin Side Accord med hver enkelt af dem. Paa denne Maade erhoder man, naar det er nødvendigt, 50—60 Arbeidere til sin Disposition, uden at man har nødtigt at træffe Overenskomst med hver især, eller at vaage over hver Enkelt's Flid. I 2—3 Dage er hele Høsten tilendebragt, og Arbeiderne drage til et andet Sted. Man sætter i denne Egn kun faa Hæser; næsten Alt bliver sat i Laden, undtagen i særdeles gode Aar.*)

hvorved Giødsken nedpløies, atter grundere, og 4de, eller Furen til Sæd, dybere; men paa aldrig hvilende lerede Jorder kan ovennævnte Forhold vel være rigtigt, da første Fure om Efteraaret eller Vinteren maa drages dyb, fordi man i tørre Sommere ikke kan komme dybere; 2den Fure, som meest drages for at fljørne og rense Overfladen, kan være grund; 3die maa atter være dyb for at fljørne i større Dybde, og 4de, som følger strax efter 3die, behøver derfor ikke at være saa dyb. Oversf. Anm.

*) Paa Egne, hvor Huusflid hersker, erhoder Høstarbeidet i Danmark Hielpetropper af Baverne og andre Haandværkere, der ombyttede Skjotte og Dre med Lee og Fork saa-

I hele den østlige Deel af Departementet hersker det forbedrede Trevangssystem. Man dyrker de samme Værter som i det nylig bestrevne Berin, kun noget mindre Luzerne; dog begynder den at udbrede sig mere og mere, ligesom ogsaa Esparsetten. Man saaer hiin alene, enten om Foraaret paa Brakfjord, eller paa ompløiet Urte- eller Havrestub. De bedre Agerdyrkere anbringe den efter Rodværter, hvis Dyrlning stedse griber mere om sig i Omegnen. Man dyrker ogsaa nogen Rapsæd, som man, ligesom i Flandern, planter efter Ploven.

Forpagtningscontrakternes Betingelser gjøre ofte en stor Driftscapital nødvendig; thi mange Eierne forlange Afgiften for det løbende Aar, ja stundom endog for 2 Aar forud, 6 Maaneder efter Forpagtningens Tiltrædelse; derved bliver en betydelig Forstørrelse af det Forstkud, som udfordres for at kunne tiltræde en Forpagtning, nødvendig.*)

længe Høsten varer. Paa Landet er sjelden nogen Arbeider ledig i Høsten; men de Stæder, som ei have syn-derlig Kornavl selv, især Hovedstaden, kunde uden Skade udbruste nogle Høstcompagnier paa fransk Maneer til dette Slags Høstmanoeuvrer. Oversf. Anm.

*) Faste-Indretningens Modstandere have hentet deres fortrinligste Argument mod Livsfaste deraf, at Indfæstningen berøvede den begyndende Gaardbruger hans Driftscapital, og raabt sig ganske hæse ved at gjentage dette paa mange Maader. Af Ovenstaaende vil man imidlertid see, at ogsaa Forpagtninger kunne berøve Forpagtere deres Driftscapital, naar Eierne forlange Afgiften forstkudsviis ubetalt for eet eller flere Aar. Oversf. Anm.

Stjøndt man her især lægger Bind paa Faar, er der dog ogsaa nogle Landmænd, som fede Køer. Man holder omtrent 200 Faar paa en Gaard, som drives med een Plov. Disse ere Mestizer. Mange Forpagtere holde blot Beder for Uldens og Fedningens Skyld; men de fleste have ogsaa Moderfaar; da sælge de sædvanlig en Deel af Lammene. De vigtigste Produkter til Salg blive imidlertid Uld og Hvede.

Landboerne her ere arbeidsomme og leve godt; Brødet er fortræffeligt, men man spiser ogsaa en vældig Mængde deraf. Arbeidere, som af ilde forstaaet Sparsomhed giøre det til deres eneste Spise, fortære daglig 3 Pund. Da priser jeg dog Flest og Kartofler paa vore Pottringers Biis. Man sætter her saltet Smør paa Bordet. Dette mindede mig om Sachsen.

Torsdagen den 18de December. Evreux er ingen smuk Stad; den har en Smule Udseendet af en Borg; man finder faa skønne Huse i den, men derhos heller ingen hæslige faldefærdige Bygninger, som i de fleste af vore store Stæder pleie at vise sig som Revers paa Medaillen og danne en modbydelig Contrast til deres pragtfulde Paladser. Da her hersker liden Luxus, sluttede jeg strax, at her i Almindelighed maatte findes Velstand, og man bekræftede Rigtigheden af denne Slutning.

Beliggenheden af Evreux i Ytons Dal er ret vakkert. Temmelig høie Bakker, smykkede med Be-

plantninger, Haver og Landsteder, omgive Staden. Et paafaldende Syn i samme, da den ligger saa langt fra Steenbrud, er den pragtfulde Kathedralkirke, der er opført af Kalksteen, som synes mig at være af samme Natur som den, hvoraf Kathedralen i Rheims bestaaer.

Jordbunden omkring Eyreur er meget afværende. Der gives meget frugtbar Jord; andre synes derimod at være beladte med fuldkommen Ufrugtbarhed. Sine bestaae af Leerjord, der ligner den, som er almindelig i Verin; disse, tillykke det ringere Antal, af Kridt med en Mængde Flintestene. Mange af disse Jorder ere beplantede med Træer, som endnu bedst trives derpaa, især Birken og Palmepilen (*Salix caprea*); men jeg troer, at det vilde Fyrretræ (*pinus sylvestris*) maatte ogsaa kunne komme frem derpaa.

I en Skov ikke langt fra Eyreur, som tilhorte en rig Godseier, Hr. Lhopital, lærte jeg at kjende en ret simpel Fremgangsmaade ved Træplantning paa saadanne Jorder, som man giver Fortrin for Besaaening, fordi denne er meget usikker. Man drager med en stor, stærk Plov, for hvilken der spændes 4—6 Heste, en sex til otte Tommer dyb Fure; en Kone eller et Barn følger efter, og lægger i denne Fure treaarige eller fireaarige Planter omtrent 2 Fod fra hinanden. En anden Fure tildækker dem, og siden rette nogle Mænd dem lige op og hyppe noget Jord op ved dem. Paa denne Maade bliver

meget beplantet i kort Tid. Paa en Jordbund, som lettere lader sig ploie, og hvor ingen Træstubbe og Rødder staae i Veien for Ploven, kan Arbeidet udføres endnu raslere og bedre. Hr. Hospital viste mig Træer, som for 2 Aar siden vare plantede paa denne Maade, og som meget godt have modstaaet Torken i dette og i forrige Aar. Hvor Jordsmonnet ikke er dybt nok, ophaffer man Bunden af Juren endnu noget paa de Steder, hvor en Plante skal sættes.

I Omegnen af Evreux holder man, ligesom ved alle større Stæder, Malfesvær; dog har man ogsaa Faar, ligeledes for det meste Nestizer, ligesom i de andre Egne, jeg allerede har besøgt. De normanniske Faar, som udmærke sig ved deres brune Extremiteter, ere meget store og bære en grov, lang, noget krøllet Uld, forsvinde stedse mere, fordi de ikke egne sig bedre til Fedning end hine, og derhos give mindre og grovere Uld, som blot er brugbar til Sengetæpper og simple Tøier. De rige Departementer, som forsyne Hovedstaden med Levnetsmidler, synes i deres Nestizer at have fundet den Faarerace, som passer bedst til deres Forhold. Disse Faar levere en betydelig Mængde Mellemuld, som formedelst den mangesidige Brug, deraf kan gøres, søges meest, og derfor forholdsviis betales bedst; men paa den anden Side er Forædlingen hos disse Dyr heller ikke gaaet saa vidt, at de derved have tabt i Størrelse og Trivelighed. Fortrinlig Fodring og den Forsigtighed, kun at anvende store og vel byggede Bæddere til Avl, have

derimod bidraget meget til at vedligeholde, om ikke maaskee endog til at formere, begge disse Egenstaber.*)

Paa min Vej til Rouen over Flecken Neubourg, kom jeg forbi Slottet Navarra, hvor Napoleons Gemalinde Josephine undertiden boede. Slottets Beliggenhed er meget skøn, Haven ved samme anlagt i stor Stiil; men nu er Alt der i Forsald. Itons Dal, hvori det ligger, er rig paa skønne Enge, som sandsynligviis ere meget givtige, fordi de kun ligge lidet høiere end Floden. Denne er desuden paa flere Steder opdæmmet til Brug for mange Slags Mølleværker og Massinerier, men jeg har ikke seet, at den nogetsteds var benyttet til regelmæssige Bandedingsanlæg. Flere Enge, som meget godt vilde egne sig til Banding, ere endog forvandlede til Agerland. Denne Afbenyttelse synes mig ikke at være den bedste; thi Jordsmønnet i denne Dal er i det Hele taget kun grundt og meget stenigt, om end dets sorte Farve tyder paa Frugtbarhed. Det skal, som man sagde mig, lide meget, naar Tørke indtræffer.

Vi have i Frankrig nogle Biergegne og nogle

*) De her omtalte Messizfaar synes ogsaa at passe vel til vore sjellandske Forhold. Vel staae de femerke Faar saavel som Southdowns- og Dischley-Racen ikke tilbage i Størrelse og Trivelighed, og fortjene forsaavidt den Yndest, de begynde at finde; men Ulden paa de 2 sidste Racen er haard og mindre skikket til Huusflidens finere Frembringelser, end det for disse Skuld vel var at ønske.

Steder i Syden af Landet, hvor man forstaaer sig fortræffeligt paa Engvandingkunsten. Men i den øvrige Deel af Landet synes man slet ikke at kjende Bandets Anvendelse og Nytte til Engvanding. Itons Dal kunde, tilbørligen vandet, frembringe mere Høe, end der bruges i Evreur og dens Omegn, og nu er man nødt til at hente, hvad man deraf behøver, fra flere andre temmelig fjerne Dale. Dog synes Bandet her idetmindste ingen Skade at gjøre, og det er allerede meget; thi hvilke umaadelige Flader gives der ikke i vort skønne Land, som endog, takket være deres Besidderes Uvidenhed og Mangel paa Erfaring, ere blevne ufrugtbare just ved det Vand, som for dem kunde blive en udtømmelig Kilde til Frugtbarhed*). Saadanne og endnu meget værre Ting ere beklagelige; thi der gives for et Menneſte, hos hvem Følelse for Medmenneſters Vel ikke er uddød, intet Haardere, end naar han maa see, at saa mange Kilder til Velstand, Lykke og Rigdom blive ubemærkede, eller maaskee endog haanligt trædes under Fødder, medens de Ulykkelige, som kunde glæde sig ved Nydelsen deraf, ofte have at kæmpe med Mangel. Hvad er nu Skyld deri? — Mangel paa Underviisning. Naar vil man endelig i Frankrig lære at indsee en grundig Folkeunderviisnings hele Bigtighed? Naar vil man komme til den Overbeviisning, at et Land først skulde anvende Overflud-

*) Eigesaa hos os. D. A.

det af sine Indtægter til at formere den almindelige Velstand og Velvære, førend det bortødsler Millioner paa kostbare Forstjønninger og unyttige Kunster, og at hiin Anvendelse ikke alene er Regjeringens helligste Pligt, men ogsaa dens største Fordeel? Om man nu end havde bragt alle den gamle Verdens Obelisker til Paris, og ethvert Stræde i samme var prydet med en Pragtbygning; om vore Museer besadde alle Malers og Billedhugger-Kunstens Mesterværker; om vi havde tilegnet os de dueligste Dandseere i Verden og Italiens meest klangfulde Stemmer, vilde da vel, spørger jeg, Frankrig være mægtigere mod udbortes Fjender eller lykkeligere i sit Indre? Vilde ogsaa derved blot nogle faa af de to og tyve Millioner Fattige, som lide Mangel paa vort rige Fædrelands Jordbund, see deres Glendighed formildet? — Jeg hører allerede Læseren udraabe: "det er jo at prædike Vandalisme; at angribe, de skønne Kunster er en Forbrydelse imod "Civilisationen!" — Dog kuns rolig; jeg vil gjerne indrømme Entrechats, Koulader, Malerier og Statuer en stor Indflydelse paa Frankrigs Belfærd; men tilstaaer mig kun ogsaa paa den anden Side Nødvendigheden af, at en god Almueunderviisning meddeles uden Betaling. Derved forstaaer jeg ikke alene en tarvelig Anviisning til at lære at læse og skrive, men en Underviisning, som tager Hensyn til en hensigtsmæssig Drift af de Næringsveie, som bruges i Landet, især af den Haandtering, der vel er

den ældste og vigtigste, men ogsaa den meest forsømte, nemlig Agerdyrkningen. Thi hvad er da vel hidtil sfect for at give Landmanden en bedre Underviisning i denne Næringsvei, der er den vigtigste af alle? Næsten aldeles Intet. Jeg veed vel, at flere gode Hoveder Intet ville vide af Opmuntringer og allermindst af en Indvirkning paa Industrien fra Regjeringens Side; men da underholde man heller ikke mere et kostbart Musikconservatorium, en pengefortærende Malerskole; man unddrage Theatrene i Paris den aarlige Understøttelse af 1,300,000 Franks, og istedetfor at anvende Millioner paa Mindesmærker, overlade man heller Stædernes Forfjønneelse til Borgernes egen Driftighed. Da blive kun Den Maler eller Musiker, som virkelig har Kald dertil; vi ville da faae færre af dem, men de ville blive fortrinligere. Det samme vil finde Sted ved Theatrene, og den Fatige vil da idetmindste ikke mere, som nu, betale en Deel med af den Riges Løge. Dersom man derimod holder fast ved det hidtil fulgte System, saa synes mig, at en langt værdigere Gjenstand for Regjeringens Opmærksomhed og Opmuntring maatte være hiin vidtomfattende og trættende Virksomhed, som bearbejder Frankrigs Jordbund, ernærer de tre Femtedele af dets Beboere, der saavel leverer de andre Industriegrene de raae Stoffer, som ogsaa skaffer dem den vigtigste Affætning og de fleste arbejdende Hænder, og paa denne Maade er deres fortrinligste Støtte;

som endelig giver Staten den sikreste og rigeste Kilde til Penge-Indtægter og til Folkemængdens Tilvært.

Allerede den sidste af disse Betragtninger burde alene forpligte Regjeringen til ikke at slyge noget Døfer, som kunde bidrage til at hæve Landvæsenet. En simpel Fremstilling kan vise hvor høiligt den deri er interesseret. Departementet Norden tællede i Aaret 1833 paa hver Kvadratkilometer 171 Mennesker. Til samme Tid levede paa et lige saa stort Fladerum i Vendéen 48 og i Indre Departementet 35 Mennesker. Det sidste betaler af et Fladerum af 701,661 Hektarer 1,365,542 Franks i Landstat, Departementet Vendée af 675,458 Hektarer 2,142,684 Franks; Departementet Norden betaler endelig af sine 559,993 Hektarer 5,603,054 Franks; følgelig erholder Staten af enhver Hektar i Indre-Departementet 1 Frank og 94 Centimer, i Vendéen 3 Fr. 17 Cent., i Dep. Norden noget over 10 Franks. Jeg har valgt disse 3 Departementer til Sammenligning, fordi Departementet Norden er det bedst dyrkede, hvor Arbeide og Duelighed have udrettet Alt, Dep. Vendée besidder en af de skønneste Beliggenheder og, iblandt alle Frankrigs Departementer, af Naturen har erholdt den frugtbareste Jordbund, og Dep. Indre er overordentlig fordeelsagtigt beliggende imellem Loire Floden og det sydlige Frankrigs Bjerg egne, er begavet med det gunstigste Klima til Planters Dyrkelse og indeholder store Flader af den herligste Jordbund. Desuden have de sidste Departement

menter endnu det store Fortrin for Departementet Norden, at de kunne dyrke Bii. Man begriber let, hvorfor de, trods disse Fortrin, alligevel staae tilbage for hiint. Aarsagen dertil ligger ene og allene i Agerdyrkingens Forfald, som i disse Egne ogsaa hæmmer de andre Næringsveies Opsving. For at gjøre en Ende paa denne sorgelige Tilstand, som ulykkeligviis er den, der finder Sted i de tre Fjerdedele af Frankrig, gives der, jeg gjentager det endnu engang, intet sikkrere Middel end en hensigtsmæssig Underviisning af Landalmuen. Af alle Samsfundets Klasser er den den meest uvidende, af alle Samsfundets Klasser gjør dens Haandtering de retsfærdigste Fordringer paa Underviisning; thi den er en Kunst ja en Videnskab, men som ved deres Uvidenhed, som befatte sig dermed, er nedsunken til det raaeste af alle Haandværker. Landvæsnet mangler i Frankrig de behørigte Kapitaler, det mangler ogsaa en god Lovbog og gode Communicationsveie; men Alt hvad jeg hidtil har sagt, har overtydet mig om, at de første ikke ville kunne blive godt anlagte og anvendte, den anden ikke ret forstaaet, og de sidste ikke hensigtsmæssigt benyttede, førend Landboerne blive bedre oplærte.

Man tilgive mig denne lange Afvigelse, disse maaffee altfor bittere Klager; de opstaae af inderlig Kjærlighed til mit Fædreland og af den veemodige Overbeviisning, at faare meget Godt endnu funde skee, men at det desværre ikke bliver til Noget. Der-

som Feilen allene laae hos Regjeringen, vilde jeg tie derom, i det sikkre Haab, at Almeenaanden snart vilde berigtige de Mænds Bildfarelser, som staae i Spidsen for den, og selv mod deres Villie tvinge dem til hensigtsmæssige Forholdsregler; men ulykkeligtviis maa man i Nationalcharakteren selv søge denne Ringeaagt for, denne Forsømmelse af, alle selv de nyttigste Anliggender, naar en tillokkende og skuffende glimrende Udferside mangler dem. Dette ulykkelige Træk i den franske Nationalcharakter udslettes dog nu, som man ikke kan miskjende, stedse mere, og Matthieu de Dombasles nyeste Skrifter ville ikke lidet befordre blandt os Udbredelsen af vigtige og fornuftige Synsmaader over de vigtigste Gjenstande af Folke-Huusholdningslæren.

Jeg kommer nu tilbage til denne Egns Landøkonomie. Jordbunden i Ytons Dal synes mig at egne sig meget vel til Raps. Denne Plantes Dykning udbreder sig overhovedet temmelig i dette Departement. Den blev indført af Landmænd fra Nedrenormandiet, hvor den er almindelig. Landmændene befinde sig meget vel derved, især i dette Aar*), da Kornvarernes Priis er altfor lav. Det var imidlertid at ønske, at denne [Kultur]green ikke maatte tage altfor meget overhaand; thi Rapsen bliver, ligesom alle Handelsvarter, altid en udtærende Afgrøde, fordi den fordrer megen Gjødning og giver

*) 1834.

liden igjen; men Gjødningsemangel er Hovedfeilen ved det franske Agerbrug. Kapsens skadelige Virkning formeres endnu derved, at man hertilands har den i Sandhed barbariske Sædvane, at opbrænde Kapshalmen og Skallerne eller Bælgene enten strax paa Marken eller i Dvnen. Kapshalmen er vel ikke saa behagelig for Dvæget til Strøelse som anden Halm, men med Hensyn til at formere Møddingen staaer den ikke tilbage for nogen anden Halm, naar man kun ikke lader Møget ligge for længe i Hobe.*) Hvad Bælgene derimod angaaer, da yde disse et fortræffeligt Foder for Heste, Hornkvæg og Faar. Man kan udbløde dem i hedt Vand og give dem som en Suppe eller ogsaa fodre med dem tørre. 2—3 Pund tørre Bølge og ligesaa mange Pund Runketroer eller Kartofler ere en meget rigelig daglig Ration for et Faar, ved hvilken disse Dyr befinde sig meget vel.

En fransk Miiil**) fra Eyreur forlod jeg Lan-

*) Det kommer kun an paa, om man ikke ved at bevare Kapsens Halm og Bølge giver Anledning til, at de Insekter og Orme, som ere dens Fiender, formere sig altfor stærkt; thi i saa Fald var der maaskee dog en antagelig Grund til den Skik, strax at brænde dem, en Skik, hvis Oprindelse det ellers er vanskeligt at begribe, og som ellers medrette maatte kaldes barbarisk.

**) En Picue eller en fransk Miiil er kun lidet over $\frac{7}{12}$ af en dansk Miiil. Paa en Picue gaaer nemlig 14,185 rhinlandske Fod; men paa en dansk Miiil gaaer 24,000 Dito.

deveien for at besøge Hr. Colombel i Klaville, hvem jeg havde hørt omtale som en meget kyndig Landmand, og til hvem jeg havde erholdt Anbefalingsbreve. Efterat jeg havde vandret omtrent 2 franske Mile over et temmeligt fattigt Landstrøg, naaede jeg dertil. Klaville ligner i sin Bygningsmaade allerede Landsbyerne i Nedrenormandiet. Den er meget lang, og hvert enkelt Huus ligger adskilt fra de andre. Naar man paa denne Egn erkundiger sig om en Landsbye, faaer man strax det Spørgsmaal, til hvem i samme man agter at gaae. Dette Spørgsmaal, hvortil jeg i Begyndelsen kun søgte Grunden i Nysgjerrighed, forekom mig meget besynderligt; men jeg erkjendte snart dets Nytte; thi man kan ellers let gaae en halv Mil længere, end man behøver, uagtet man bliver i samme Landsbye, hvor den Mand, man vil besøge, boer.

Jordsmonnet bliver i Nærheden af Klaville igjen mærkeligt bedre. Det er meget stivere end ved Evreux, men alligevel pløier man kun med 2 Heste. Dette bliver lettere ved Bygningsmaaden af den her brugelige Plov, hvis Muldsjæl danner en spidsere Vinkel med Plovslobet, end paa den, som bruges i Egnen om Evreux.

Langt fra seer man her paa Egnen Landsbyernes Tæge og Huse igjennem Træerne; men er man kommet ind i dem, saa seer man ikke mere til dem. Man vandrer imellem høie Leer- eller Steen-Mure, eller mellem tætte Hække, af hvilke Bygningerne

skules for Diet. Dersom ogsaa en Bygning staaer ved Gaden, saa er det sjeldent et Baaningshuus, men for det meste en Lade eller et Skuur. De fleste Huse staae paa Gaardspladsen, der egentlig ikke er andet end en stor Frugthave, begroet med tæt Græs og besat med Ubletræer. De forskjellige Bygninger, som høre til een Gaard, staae adskilte, dog som oftest temmelig nær ved hinanden. Denne Maade at anlægge Landsbyerne paa er fordeelagtig for Beboerne, men ubegvem for den Reisende, der maa spørge om Veien.

Jeg fandt i Hr. Colombel en af hine indsigtsfulde Landmænd, som vide at udføre det, som de lære ved Læsning eller ved Samtale med Andre, og derved aabne nye Veie for deres Jevnlige. "Jeg har", sagde han til mig, "anslillet mange Forsøg af alle Slags; kun paa denne Maade kommer man fremad; dog kan jeg nu meget bedre sige, hvad man bør lade være, og hvad man bør vogte sig for, end hvad man bør gjøre."

Han er en af de Første, som har bragt Dyrsningen af Rodvæxter til denne Egn, og befinder sig meget vel derved. I Begyndelsen gjorde man sig lystig over ham, som sædvanligt; Nu begynder man at gjøre ham det efter, især i de sidste Aaringer, da der har været Fodermangel og Foderet har været dyrt. Saaledes er Ulykke altid god for Noget. Ved Udbredelsen af denne Kulturgræen beviser Hr. Colombel sin Egn en ualmindelig stor Tjeneste; thi behaf-

fedede Rodfrugter egne sig særdeles vel for denne Deel af Frankrig, hvor Jorden, der for det meste er god, er saa dyr, hvor Landet er stærkt befolket og Enge ere sjeldne. Disse Bærter's ringe Dyrkning er en stor Mangel ved Driftsmaaden saavel i Omegnen af Paris, som i Champagne, Normandiet og Piccardiet, og den væsentligste Hindring, som hidtil har gjort det umuligt for Landvæsenet her at hæve sig til den Fuldkommenhed, som det allerede har opnaact i Flandern.

Hr. Colombel dyrker Kartofler, Runkelroer og især Gulerødder. Den Ubehagelighed ved de sidste, at de fordrer meget Haandarbeide, er ikke saa stor hos ham, som den vilde være ved et stort Agerbrug, fordi han kun har en lille Landeieendom og søger paa anden Maade at gjøre en stor Deel af Lugningen unødvendig. Han saaer Hvidbeder og Gulerødder paa smaae Forhøininger, som ligne Høpningerne paa en Kartoffelager, men ere knap saa høie. Han danser disse ved Hjælp af en Plov med dobbelt Muldfjel, og lader derpaa en Tromle gaae over dem, for at jævne deres øverste Flade noget; herefter bliver paa hver Forhøining eller Høpning draget to smaae Rønder, hvori man saaer Frøet, der kun erholder en let Tildækning med Jord. Hr. Colombel forsikrer mig, at han ved gjentagne Forsøg har overtydet sig om, at de fleste Planter vore bedre paa saadanne Forhøininger. Denne hans Formening stemmer overeens med det, som jeg ofte har hørt i den mellemste

Deel af Frankrig, hvor man saaer Kornet paa smalle Bede, der bestaae af fire Ploistrimler (Bisfanger)*). Saasnart Planterne ere komne op, blive de omhyggeligt lugede og behaffede, men kun i selve Raderne. Siden efter, naar Ukruddet kommer tilsyne paa Forhøiningernes Skraaninger og i Fordybningerne derimellem, ploies med en lille Plov noget Jord bort fra Forhøiningerne og kastes ned i Fordybningerne, dog uden at blotte Rødderne; men nogen Tid efter hyppes den igjen op til Planterne. Ved disse Operationer, som foretages efter hinanden, holdes Jordsmonnet mørt, og bliver Ukruddet ødelagt.

Hr. Colombel dyrker Sufferbeden og den hvide Gulerod med grøn Hals. Med den sidste er han overmaade vel tilfreds, ikke alene fordi den giver et større Udbytte end de andre Arter; men ogsaa fordi den efter hans Forsikkring er bedre som Dvægsfoder, da den sætter Dvæget i bedre Stand. Dette er paafaldende, fordi denne Gulerod synes at være meget vandet. Han viste mig en uhyre stor Kunkelroe, som var voret paa fri Land, og som man havde hentet op fra en Dybde af fire Fod; og denne Jordbund er man bange for at ploie sex Tommer dybt. Sin Raps dyrker han ligeledes paa smaae Forhøininger, dog gjør han samme noget bredere. Han planter eller saaer 2—3 Rader Raps derpaa. Jaar har han gjort et sammenlignende Forsøg imellem denne

*) S. Burgers Lehrbuch der Landwirthschaft. B. 1 S. 231.

Dyrkningsmaade og bredsaet Kaps, for at overtøye sig selv og Andre om sin Fremgangsmaades Fortrin.

Hr. Colombel foder Køer og anvender dertil sine Rødder med stor Fordeel. Køerne faae Intet uden Munkelroer, Kartofler og Gulerødder, som blive skaarne i Stykker og blandede med Haffelse. Med dette Godtjæbsfoder bringer Hr. Colombel sit Dvæg i en Tid af 2—3 Maaneder til en meget antagelig Fedme. Han viste mig den Grube (Silo), hvori han opbevarer sine Rødder. Der er anbragt et Straatag over den, og den er i Form af en Tragt udgravet i Jorden, saaledes at den Deel, hvor man udtager Rødderne, er den laveste og snævrreste, hvoraf følger, at hvergang nogle Rødder borttages forneden, rykker den hele Masse bag efter. Hr. Colombel holder denne Indretning for meget passende til at forebygge, at Hoben skal fange Varme. Men han tager desuden, for at undgaae dette, sine Rødder meget sildigt, og først naar Veiret er bleven koldt, ud af Jorden, og for at kunne gjøre dette, anbringer han aldrig Vintersæd efter dem.

Det blev Aften. For endnu at naae La Commanderie, maatte jeg forlade Hr. Colombel. Intet er paa Fodreiser ubehageligere, end naar man bliver faldst underrettet om Stedernes Afstand fra hinanden. En Mand havde sagt mig, at der var endnu en god Vieue til La Commanderie; men jeg havde endnu $2\frac{1}{2}$ Vieues dertil. Denne Bei syntes mig forfærdelig lang. Jeg gif allerede videre med den Dverbe-

viisning, at jeg enten maatte være faret vild eller kommet forbi mit Maal, da jeg endelig meget sildigt naaede dertil. La Commanderie er en stor Landsbbye paa Beien fra Evreux til Neufbourg, og mærkvaerdig derved, at her findes Grændsen for Trevangsbruget.

Fredagen, den 19de December. En Miil fra La Commanderie ligger Saint-Aubin, en af de første Landsbbyer paa denne Rant, hvor Trevangsbruget er indført. Ogsaa sandt jeg allerede, saasnart jeg kom ud over La Commanderies Mark, de smalle hvælvede Agre, hvorved, saavel som ved en ualmindelig Frugtsfølge, Driftsmaaden paa denne Egn især er forskjellig fra andre. Frugtsfølgen er, eller rettere sagt var, her: første Aar Brak og andet Aar Hvede. Tilforn stod denne Driftsmaade, saavel med Hensyn til Udbyttet som ogsaa med Hensyn til at vedligeholde Jordsmonnets Kraft, langt nedenfor Trevangsbruget; thi medens hiin af 24 Tønder Land kun havde 12 besaaede med Hvede og de andre 12 liggende Brak, bare ved dette 8 Tønder Land Hvede og 8 Tønder Land Havre. Straaet, og tildeels ogsaa Kjærnen, af den sidste blev anvendt til Foder og tillod derfor et stærkere Dvæghold. Det er sandt, at Lovangsbrugene undertiden ogsaa toge nogen Havre i Brakken, eller vel endog tage den der endnu; men da de atter maatte lade Hvede følge derefter, tabte de ved en saadan Afvigelse paa Afgrøden af denne, og desuden blev Jorden derved meget udtømt og udmattet. Tre-

vangsbruget var derfor et sandt Fremskridt til det Bedre imod hiin Driftsmaade; mange Trevangsbrugere, som fortalte mig derom, troede sig derfor ogsaa langt ophøiede over Landmændene i hiin Egn, det saakaldte Roumois.

Nu, efterat Dyrkningen af Foderurter og Rod- og Knold=Værter stedse tager mere Overhaand, er det ikke mere ganske det samme. Disse Planter, for hvilke Trevangsbrugerne kun vanskeligt kunne anvise nogen Plads, end sige nogen ret passende Plads, i deres Rotation, kunne i Lovangsbruget optages med Lethed og uden nogen mærkelig Forstyrrelse i Ordenen. Kloveren trives naturligviis langt bedre, naar den er saaet iblandt Hveden, end efter en anden langstraaet Sæd i anden Halm, og den Hvede, som følger efter den, bliver ligeledes atter bedre. Det samme er Tilfældet med andre Foderurter og med Værter og Biffer, som, da de komme i en Jord, som anstaaer dem og endnu besidder Gjødningskraft, give en rigelig Afgrøde og efterlade Marken i en Tilstand, der er fuldkommen passende for Hveden. Hvad Rod- og Knold=Værterne angaaer, som ligeledes indtage en Deel af Brakmarken, saa er man vel nødt til at lade Baarsæd følge efter dem, fordi Vintersæden ikke lykkes godt, naar den saaes umiddelbart efter Roer eller Kartofler; men derved udfyldes et Hul, som ellers fandtes i Lovangsbruget, hvor ingen Baarsæd dyrkedes. Da de nu desuden ikke komme i en Jordbund, som er forvildet ved to efter hinan-

den følgende langstraaede Sæd-Afgrøder, udfræve de ikke saa megen Ploining og saa meget Haandarbeide, som ved Trevangsbruget.

Skulde man troe, at, uagtet disse Fordele, endnu mange Landmænd i Roumois, især henad Pont-Audemer*) til, blive ved den gamle Methode, Brak, Hvede, og atter Brak og Hvede? Man kan let forestille sig, hvor meget Dvæg disse holde. De nødvendige Heste til at trække Ploven og et Par Køer og Faar udgjøre det hele levende Inventarium; og ved den knappe Næring, som dette Dvæg finder deels i Stalden og deels paa Stubjorden, kan det naturligtvis ikke være i nogen glimrende Tilstand og kun levere liden Gjødsfelte. Trods den svage Gjødsfning, som altsaa Markerne erholde, yde disse alligevel stedse rige Hvede-Afgrøder**). Den rene Brak maa vel bidrage noget hertil.

Denne Frugtbarhed gjør det muligt for Landbrugerne at betale en høi Priis for Jorden, og da desuden deres hele Driftsmaade fordrer lidet Forskud og ingen store Omkostninger forarsager, og deres

*) Pont-Audemer en Kjøbstad i Dep. Eure, med omtrent 5,500 Indb. ved den lille Flod Rille kun saa Mile fra dens Udløb i Seinemundingen.

**) Man er her, som flere Steder f. Ex. paa Møen, Lolland og Falster, fristet til at spørge, om Jorden er saa frugtbar uagtet den aldrig udlægges til Hvile, eller fordi den aldrig ligger stille, men idelig vendes og tumles; men det er ogsaa klart, at reen Brak høert

Hvede bliver meget søgt til Sædehvede og altid betales noget dyrere, saa erholde de i Aaringer, hvor Høsten er god og Kornpriserne ere høie, stedse endnu et skjønt Udbytte af deres Agre; men kommer der endnu et Aar til, som begge de sidst forløbne (1833 og 1834) hvor den ene eller anden af disse Betingelser eller begge tillige fattes, saa ere disse Landmænd ruinerede.

Jeg har allerede forhen nævnet, at Fodermangelen har tvungen Landbrugerne til at dyrke Rodvæxter og derved virket fordeelsagtigt til hele Agerdyrkningens Forbedring. Saaledes er det ogsaa med de lave Kornpriser, som Landmanden holder for en stor Ulykke. De bringe ham dog endelig til den Overbeviisning, at Kornet ikke er det eneste Produkt, hvortil hans Forhaabninger og hans Indtægter bør indskrænkes; at han tvertimod maa formere Frembringelsernes Antal og afverle med dem, for naar den ene flaaer fejl eller falder i Prisen, at kunne holde sig skadesløs ved en anden. Jeg har ogsaa selv iblandt de meest uvidende Landmænd fun-

andet Aar er mindre tærende end flere langstraaede Halme efter hinanden. Driften i Roumois nærmer sig for saavidt Bereddriftens Regel, at Jorden kun hvert andet Aar bærer langstraaet Sæd, og da den hvert andet Aar Intet bærer, er Feilen ved denne Drift ikke just at den er for tærende, men at den Fordeel, Dvæget kunde give, savnes, og at Halmen ikke noksom kan forvandles til og blandes med dyrisk Gjøbning.

den enkelte, som med sand Bidebegierlighed forskede efter de Midler til landoeconomiske Forbedringer, som Videnskaben lærer. Man spurgte mig ivrigt om andre Egnes Høstmaade, Opbevaringsmaader og om de landoeconomiske Forhold der; man hørte opmærksomt paa de Raad, som jeg troede, at jeg burde give; og da jeg ikke gjorde Begyndelsen med at dable Alt, hvad mine Tilhørere foretog sig; da jeg ikke sagde: "Eders Sædskifte duer ikke, I maae aldrig tage to Halme af langstraaet Sæd efter hinanden; I maae forvise den rene Brak for evigt, bortkaste Eders Agerdyrkningsredskaber og strax anskaffe Eder nye og bedre, fort I maae med et Spring hæve Eder til det høieste Trin af Fuldkommenhed;" da jeg tværtimod kun tilraadte let begribelige og let udførlige Ting og afpassede min Tale efter deres Begreber, med hvem jeg talte, fandt jeg næsten altid opmærksomme Tilhørere, som ikke, saaledes som det for er hændedes mig, afbrøde mig med de Ord: "Det kan nu være godt nok, men hos os gaaer det ikke an, vor Jord tilsteder det ikke osv.," men som svarede mig: "Det maae vi forsøge." Jeg smigrer mig ogsaa med det trøstende Haab, at min Reise for mangt et Sted ikke har været uden Nytte, naar jeg derhos betænker, hvilke umaadelige Følger den ringeste Forbedring i Agerbruget kan have, saa snart den bliver almindelig paa en heel Egn.

Flere indsigtsfulde Landmænd have forstiftet mig om, at de nu have erfaret noget Lignende. Man

spotter ikke mere over dem, naar de bringe noget Nytt i Gang, men gjør dem det snart efter. Og saa landoeconomiske Selskaber finde nu mere Bifald hos praktiske Landmænd end forhen, og saaledes hentyder da Alt paa, at Landvæsnet i Frankrig gjør, vel langsomme, men dog mærkelige Fremstridt. For nærværende Tid er det især Dvægavlen, som tildrager sig Landmændenes Opmærksomhed; de indsee, at man fremfor Alt maa gjødske Markerne, og at alt Andet følger af sig selv, saasnart denne Betingelse eengang er opfyldt. Den Nytte, som de desuden kunne drage af denne Huusholdningsgreen, og de lave Priser paa Kornet, gjøre dem saa meget mere tilbøielige til at anvende et mindre Areal og mindre Gjødning til dette, for at kunne dyrke mere af Foder-Urter og Rodvæxter, der kunne opfodres. Det vilde være en sand Ulykke, dersom Regjeringen ved at ophæve Indførselsolden, som understøtter Dvægavlen, endmere formindskede den Fordeel, de animalske Produkter kaste af sig, da denne allerede er ringe nok, og paa denne Maade standsede de Skridt, som alt ere gjorte fremad til at hæve vor Industrie eller endog lod Tilbagestridt træde istedet. Regjeringen maa gjerne nedsætte Indførselsolden paa Kornvare og aldeles ophæve den paa Hør, Hamp, Wau, Krap og Olie; den forbyde os at dyrke en eneste Tobaksplante paa fransk Grund, men den lade de Toldafgiwter, som hvile paa Indførselen af Dvægavlens Produkter, blive uforandrede; thi Dvægavlen er Grundvolden for hele

Landbruget; at formindste den Fordeel, som den yder, er det samme som at tvinge Landmanden til at formindste sit Dvæghold, eller med andre Ord at tilintetgjøre den landlige Industrie lige indtil dens Rodder.

Paa Beien fra La Commanderie til Saint Aubin saae jeg hele Strækninger besaaede med pigbladet Gyvel (*Stechginster*, *ulex europæus*). Man var just ifærd med at skjære den af. Den bliver her alene benyttet til Brændsel og anvendt dertil allerede faa Dage efter Affjæringen. Hertil betjener man sig af en meget stor Segel med smal Klinge. Arbejderne have derved tykke Handsker paa.

Da jeg var gaaet i det mindste en halv Lieve*) frem i Landsbyen Saint Aubin, kom jeg endelig til Hr. Moutier, som har en Landeiendom sammesteds i Forpagtning. Jeg fandt i ham en af hine jævne ligefremme Mænd, som tale lidet og intet stort Bæsen gjøre af sig selv, men som besidde megen Indsigt og stor Virksomhed og overhovedet de fleste Egenskaber, som udfordres til et heldigt Udfald af et Landvæsens Drift. Derfor har han ogsaa overalt opnaaet tilfredsstillende Resultater. Han har en Art af Firevangsbrug. I det første Aar dyrker han Gulrerodder, Runkelroer og Kartofler, samt nogle Urter, Biffer, Blandkorn og Hør; efter Rodværterne følger Havre, efter Foderurterne og Hørrer Hvede. Iblandt

*) Lidt over en Fjerdingvei; thi en Lieve er over $\frac{7}{12}$ af en dansk Mill.

Havren saaer han Klover, som trives saare herligt; efter Hveden tager han eenaarige Foderværter, Humleklover og andre Græsningsplanter, vel ogsaa Hør. I det fjerde Aar endelig bærer hele Raaddet eller Robbelen Hvede og lidt Raps, som bliver plantet efter Ploven.

Rodbærterne dyrker Hr. Moutier paa samme Maade som Hr. Colombel. Til Behøfning betjener han sig af en Erstirpator, der tager flere Rader paa eengang. Jeg har ikke seet dette Redskab arbejde og kan derfor ikke sige Noget derom, men dets Eier roste det meget. Af sin Luzerne har han havt et ganske overordentligt Udbytte. Hans Høst deraf udgjorde iaar af hver Hektar Land 28000 Pund Høe (altsaa af en sachsisk Aker 145 Centner) i fire Slet eller Hugster. Den femte Slet, som endnu kunde være afhugget, blev afgræsset. Han saaer ikke Luzerne iblandt nogen anden Sædart, men for sig selv alene i April Maaned, og forbereder Jorden til den ved to efter hinanden følgende behakkede Afgrøder. Denne gode Forberedelse tilskriver han en stor Deel af sit høie Udbytte. Derved ere nu ogsaa Dinene blevne aabnede paa hans Naboer, som forhen dadlede, men nu efterligne ham. Selv Godseieren saae i Begyndelsen stævt til Rodbærternes Dyrkning. Disse Fordomme ere imidlertid alle tilsammen forsvundne for dette Aars Afgrøde. Kan man ogsaa tænke sig noget mere Forfeert end en Godseier, som fortørnes, naar hans Forpagter dyrker Rodbærter, det er: for-

skaffer sig de kraftigste Midler til Gjødsling, altsaa ogsaa til Jordens Forbedring og til sin egen og Grundeierens Berigelse?

Fedeqvæg finder her paa Egnen god Affætning i Rouat, en Flække nær ved Pont-Audemer, hvor der hver Uge holdes et betydeligt Dvægmarked for at forsyne Havre, Rouen og tildeels Paris med denne Art af Proviant. Herhid komme ogsaa mange af de Drex, som ere græssede fede paa Nedre-Normandiets og Bretagnes Fednings-Græssange, saavel som de fleste Beder fra de saakaldte Saltenge. Disse ere ganske almindelige Beder, deels Mestizer, deels Normanniske, Picardiske og Artesiske, som ere græssede fede paa Græssangene ved Flodbredderne ikke langt fra Havet, hvilke fra Tid til anden oversvømmes med Saltvand, eller hvis Jordsmøn idetmindste indeholder nogle Saltdele. Hvor sumpige og usunde end disse Græssange ofte synes at være, saa næres dog alt Dvæg overordentligt godt paa dem. Hornqvæg og Faar blive der snart fede og deres Kjøb faaer en særegen Belsmag. Man kjender det hos Bederne paa en mere høirod Farve, end det sædvanlige Bedekjøb har. Der gives saadanne Saltenge eller Syltenge paa enhver Kyst ved enhver Flodmunding; de bekendteste findes dog i Egnen ved Dieppe, hvor man især feder Dvæg for Paris. Man har forsikret mig, at man kunde opnaae lignende Resultater ogsaa paa sædvanlige Enge, naar man vilde

strøe Salt derpaa, men jeg kunde ikke indhente nogen bestemt Erfaring derom.

Jeg forlod Hr. Moutier for at komme til Neufbourg, men kunde ikke finde rede i den Labyrinth af enkelte, dobbelte og tredobbelte Alleer af Æbletræer, som omgive selv den smalleste Fodstie, og kom derfor forbi Neufbourg ud paa Landeveien. Da Stæderne have liden Interesse for mig, brød jeg mig ikke derom, men fortsatte min Vej mod Elbeuf. Jo mere man skrider frem ad mod Norden, desto mere usrugtbar og sandig bliver Jordbunden; Kalkklippen gaaer næsten ud til Dagen; man seer den paa flere Steder i Nærheden af Landsbyen Saint-Pierre, hvor jeg overnatte.

Løverdag den 20de December. Fra Saint-Pierre til Elbeuf løber Veien, som er $1\frac{1}{2}$ Lieve, langs med en Stov. Denne lette ofte heldende Jordbund, der hviler paa en Kalkklippe, der stundum stryger tæt hen under Dverfladen, turde maaskee for en stor Deel bedst kunne benyttes til Stovopelskning. Man har iøvrigt i denne Egn taalelig Esparsette, dyrker ogsaa nogen Vau, og efter at denne er falden saa meget i Prisen, istedet for samme tildeels Hør. Med Hensyn til Jordbundens Berigelse er det vistnok ikke bedre; men man kan hente Gjødning fra Elbeuf.

Elbeuf, en Stad med omtrent 10,000 Indb. i Nedre-Seine Dep. ved Seineslodens venstre Bredde, er for Diebliffet den vigtigste Fabrikstad i Frankrig for Klædevarer; den har i denne Henseende faaet For-

spring for Louviers^{*)}, fordi den mere har rettet sig efter Nutidens Smag og fabrikeret Klæder af ringere Godhed, som see ligesaa smukt ud, men koste mindre end de, der forfærdiges i Louviers, hvor man vedbliver paa den gamle Maade.

Elbeuf er iøvrigt ikke mere Hovedstedet for Uldhandelen; thi dette er nu Rheims. De, Herrer Fabrikanter ere meget tilfredse; de have erholdt en Nedsættelse i Indførselstolden paa Uld og haabe at en endnu større Nedsættelse eller en fuldkommen Ophævelse af denne Told vil finde Sted. Dette vilde vistnok næsten for os Landmænd i Frankrige være det samme som et Forbud imod at holde andre Faar end dem, der egnede sig til Fedning. Disse Herrer gjøre for at naae deres Maal fælleds Sag med den almindelige Handelsfriheds Benner. Jeg beder de sidste vel at lægge Mærke til de Grunde, som fremføres af Fabrikanterne for at bevise, at det ligger i Frankrigs og selv i Landvæsnets Interesse at ophæve den Told, som hviler paa Indførelsen af Uld. Naar Talen er om at ophæve den Told, som er lagt paa fremmed Klæde, kunde hine Grunde komme til Nytte; thi mange af dem turde meget vel lade sig anvende paa Klædefabrikationen^{**}).

*) Louviers, en Kjøbstad i Dep. Eure ved denne Flod, med 10,000 Indb. og betydelige Fabrikker.

***) Forfatteren berører her en Gjenstand, hvortil der desværre kun sjældent tages tilbørligt Hensyn ved Domme om Handelsindskrænkninger og indirekte Skatter osv. Al-

Da jeg var ankommet til Rouen*), anvendte jeg nogle Dage til at besee Byen og dens Omgivelser. Iblandt flere Gjenstande, som tildroge sig min Opmærksomhed, maa jeg fortrinlig nævne en smuk Samling af Agerdyrkningsredskaber, som tilhører Landhuusholdningssekselskabet her, og som især har erholdt en Berigelse ved Hr. Lemariés allertjæreste smaae Modeller.

mindelig uindskrænket Handelsfrihed er vistnok i Ideen det Dnskværdigste og Fuldkomneste, og maatte, saasnart den virkelig lod sig opnaae, føre til den højeste mulige Velstand for alle Nationer, som da bleve til eet Folk, der havde samme Interesser. Men eensidig Handelsfrihed kan kun have skadelige Følger for det Hele, om end Enkelte vinde derved. Men Egennytten, som bestikker de fleste Mennekers Mening og Synsmaader, lader dem ikke erkjende dette. De franske Klædefabrikanter ønske fri Udbindørsel for at vinde mere ved deres Fabrikationsgreen, belænge, i deres med stor Beltalenhed forfattede Skrifte herom, deres Dnsker med en Mængde Grunde, som synes dem uigjendrivelige, og undre sig høiligt, at ikke Enhver vil erkjende dem for saa vigtige og useilbare, som de. Men naar Landmændene forlange toldfri Indførsel af Klæde; opløste de et vældigt Skrig, finde derved hele Landets Interesser krænkede, og begribe ikke, hvorledes Nogen kan forlange Noget, der er saa absurd, uden at betænke, at de ved Forlangendet om fri Udbindørsel aldeles ikke havde nogen anden Grund end hine, nemlig det Dnske at berige sig.

*) Rouen er Hovedstaden i Dep. Nedre-Seine; den har over 11,000 Huse og vel henved 90,000 Indbyggere.

Nødt til at fortsætte min Reise, forlod jeg Rouen Tirsdagen den 23de December, forsynet med en Fortegnelse over de af hiint Selskabs corresponderende Medlemmer, som boede ved den Bei, jeg vilde slaae ind paa, og med en Anbefalingskrivelse til dem. For begge Dele havde jeg den udmærkede Tjenstgigtighed at takke, som vistes mig af Hr. Guillard, Selskabets Secretair. Samme var tillige saa god at meddele mig interessante Bink om Dyrkningsmaaden i Dep. Nedre Seine saavel som i Nedre Normandiet, hvor han har vidtløftige Eiendomme. Blandt andet fortalte han mig, at den Forlegenhed, hvori Algerdyrkerne i forstærkede Egn, og navnlig i Omegnen af Rouen, nu befinde sig, tildeels hidrører derfra, at de have eller idetmindste have havt den Skik, at sætte deres Penge i Handelen. Hos os i Lothringen*) kræver de større Landbrugeres Uergjerlighed, at de maae see en Søn i Præstestanden; her derimod, at en maa blive Kjøbmand. Det meest opvakte, muntre og bedst begavede Drengsbarn bliver bestemt til at grundlægge Familiens Ære; de mindre opvakte maae gribe til deres Faders Stand. Det er jo ganske naturligt! Der hører jo ulige mere Forstand til at sidde bag Skrivepulten og til at udmaale nogle Alen Klæde og gjøre et Additions- eller

*) Koville, hvor Hr. Matthieu de Dombasles landoekonomiske Lærestalt, ved hvilken Hr. Moll er ansat som Lærer, findes, ligger i Lothringen.

Subtractions=Stykke, end til at være en god Landmand, det er, at udforske Naturens Hemmeligheder, benytte dens Kræfter tilligemed Arbeidets Kraft til at frembringe nyttige Produkter, og deraf at drage den største mulige Fordeel. Derimod tør ingen Indvending gjøres. Dgſaa bliver vor unge Mand alene, med Udeluffelse af hans Brødre, sendt til Staden for der at opdrages. Naar han vender tilbage, skyder hele Familien sammen, Sparebøsserne blive aabnede, Onkler, Tanter, Bedsteforældre, Fætttere, Kousiner, alle bringe deres Skjærv; thi det angaaer jo Familiens Ære; desuden har den unge Mand store Anlæg, han kan engang blive en anden Rothschild, eller noget andet Saadant. Han beviser Enhver med de uimodsigeligste Grunde, at der allerede er Noget, som klinger for hans Dren derom. Man etablerer ham altsaa, efter at man har skaffet ham en Kone, og Intet er jo lettere end dette; thi hvo vilde give en Handelsmand Kurven. Den Skjøneste, den Rigeste i Landsbyen bliver hans, og hans Lykke vækker alle hans Jevnaldrendes Misundelse. Den unge Mand, som har studeret Handelsvidenskaberne grundigt, driver sine Forretninger efter bestemte Grundsætninger; han begynder med store Speculationer, og i Forventning om, at Skibe skulle bringe ham store Ladninger, ruller mangan en Bogn for hans Regning paa Veien til Staden. Forretningerne tage et stort Sving; ved saa siffre og glimrende Forhaabninger behøve Udgifterne ikke at indskrænktes.

Frænderne bryste sig ved at kunne sige: "vor Søn, vor Broder søn, vor Fætter Kjøbmanden," og overlade sig til Glæde, indtil endelig efter to til tre Aars Forløb den hele Herlighed paa eengang tager en forsmædelig Ende med en Bankerot; Enhver falder nu paa sine Knæe eller dybere endnu.

Hvorfrå kommer i Frankrig Landmandens Lust til at forlade sin Stand? Man kunde tildeels tilskrive den Foragt, i hvilken han der staaer hos Selskabets andre Klasser, Skylden derfor. Men dette retfærdiggjør ham alligevel ikke; thi en medvirkende Foranledning til denne Foragt er den Ringeagt, som de fleste Landmænd selv nære for deres Haandtering. I alt Fald er det stor Uret af dem, at de have en saa ringe Mening om sig selv; thi ere de ikke den vigtigste og største Deel af Nationen?

Landmænd, dersom I ville, at man skal agte Eder, saa haver selv først Agtelse for Eders Stand. Den er den første, den nyttigste, den ædleste af alle; for at bringe Alle til at erkjende dette, behøves ikke Andet, end at I selv maac være overtuede derom. Det Menneske, som ikke agter sig selv, er virkelig ogsaa foragtelig. Hidtil kunde man undskylde Eder formedelst den Uvidenhed, hvori man havde ladet Eder blive. Men nu er dette ikke mere saaledes; overalt opstaae Skoler; hæderlige Mænd forlade Stæderne og deres Behageligheder, for at bringe Videnskabernes Lys ud paa Landet, uden at bekymre sig om de Mistydninger, som de derfor ikke sjældent

maae udholde af deres gamle Venner og Bekjendte, og uden at strækkes af den Uvillie, de Spotterier og det Had, hvormed I Landmænd som oftest komme dem imøde. Istedetfor at støde disse Folk, som kun ønske at gavne, fra Eder, skulde I nærme Eder til dem, forene Eders Erfaringer og Arbeidsduelighed med deres udbredte Kundskaber, drage Nytte af deres Forsøg, antage hvad disse lade Eder erkjende som godt og gavnligt, forkaste hvad der viser sig som uhensigtsmæssigt, og være dem taknemmelige for deres Bestræbelser og gode Hensigter. Betænk, at de ved at gjøre fælleds Sag med Eder, hæve Eder i Samsfundets Dine, og forskaffe Eders Stand den Afgjælse, som med fuld Ret tilkommer den, og som Eders Uvidenhed har skilt den ved. Men I Landmænd, som ere velhavende eller rige, istedetfor at gjøre Læger, Lovkyndige, Kjøbmænd, Præster eller Kunstnere af Eders meest haabefulde Børn, gjører hellere gode Landoeconomer af dem, og efterat I have ladet dem erholde en god forberedende Dannelse, ikke i Latin og Græsk, men i saadanne Videnskaber, som staae i Forbindelse med Landbruget, saa sætter dem paa en landoeconomisk Lære-Anstalt*). Der ville de lære at kjende Ynglinge, som ere fødte i høiere Stænder, og for hvem de Løbebaner stode aabne, paa hvilke I ville indtvinge Eders Sønner,

*) I Danmark savne vi endnu en saadan, som kunde udholde Sammenligning med Thaers eller Matthieu de Dombasles.

som endog allerede betraadte disse, men igjen forlode dem for at vælge Landmandens mindre glimrende, men mere gavnende og uafhængige Stand. Her ville de tilegne sig rigtige rationelle Grundsætninger i deres Fag og da ved deres Tilbagekomst bevise os, at den Agtelse, som bliver en Syssel til Deel, afhænger af de Menneffers eget Værd, som have hengivet sig til den.

Fra Nonen tog jeg Veien over Barentin og Bieur til Landsbyen Touffreville, hvor Hr. Lemarié boer, hvem Rygtet havde skildret mig som en af de duelligste Landmænd i Normandiet. Jeg befandt mig nu i det rige og skønne Landstæb Raur. Her gives der ingen Landsbyer, eller rettere sagt, hele Eggen udgjør kun en eneste uoverseelig Landsby, hvis Bygninger ligge adspredte paa hele Landets Overflade, og Intet have tilfælleds uden Kirke, hvilken tilligemed den Geistliges, Smedens og Kjøbmandens Høliger samt Kroen allene danne det, som man egentlig kunde kalde en Landsby. Man siger heller aldrig her: "J ville komme gjennem denne" eller hiin Landsby;" men, "J komme forbi den eller hiin Landsbyes Kirke." Efter at jeg havde forladt Bieur, gif jeg allerede en god halv Time i Landsbyen V..... uden at formode det, idet jeg Intet blev vaer uden fra Tid til anden et Tag, som stintedes midt iblandt Træerne.

Denne Landsbyernes Beliggenhed har vel nogle Ubequemmeligheder, men er særdeles fordeelagtig for

Ugerdyrkningen, og det var at ønske, at den blev almindelig i Frankrig. Ved denne Indretning gives der intet Stykke Jord, som ikke kan høve Gaardhænen gale, og man veed, hvor meget dette forhøier en Marks Værdie. Saadanne Jorder koste hos os to til tre Gange mere end de længere fraliggende. Dette kommer imidlertid ikke, som vel nogle af vore Bønder mene, deraf, at Hanegalet har en stor Indflydelse paa Jordens Frugtbarhed, men deraf, at slige Jorder kunne drives med ringere Beføstning og langt større Væthed. Man er allerede af Naturen tilbøielig til at besørge det, man har for Vinene, bedre end det, som ligger meget langt borte. Man finder især rigt denne Gaardenes adspredte Beliggenhed i de fleste Bjerglande og i flere mindre befolkede Egne i den mellemste Deel af Frankrige; men ingensteds er den dog saa almindelig som i Nedre-Seine Departement. Imidlertid gives der dog ogsaa her flere sammenbyggede Landsbyer, især mere nordlig. Man troer da fra det Fjerne at see en skjon Dverfkov. Jeg blev flere Gange fast ved denne Indbildning, selv naar jeg allerede befandt mig midt i Landsbyen, og det hændte sig stundum, inden jeg hermed kom paa det Nene, at jeg gik igjennem disse besynderlige Skove i den Forventning, at den Landsby, man havde nævnet mig, maatte findes bag dem; og naar jeg nu ikke saae noget til den og paanye spurgte efter den, fik jeg til Svar: "De har just lige nyligt forladt den." Den Rejsende kan her ikke fare vild;

han behøver kun at gaae hen til den første Skov, som han seer, og kan være vis paa, at han deri vil finde en eller flere Gaarde.

Særegen er den Maade, hvorpaa Landbygningerne ere anlagte i denne Deel af Frankrig. Fra Seine til Landstabet Brai, fra Rouen til Havre ere alle Herregaarde saavel som alle Lyststeder og Bøndergaarde anlagte efter eet Mønster. De ligge alle i en snart større snart mindre Omgivelse, som her bliver kaldet Gaard, der er beplantet med Ubletræer og indsluttet med en Grav, bagved hvilken en høi og bred Jordvold hæver sig, paa hvilken staae tre til fire Rader store Træer, Bøge, Elme, Ege osv. af skøn Vært. Dette Belte besytter Bygningerne, Frugthaverne og Kjøffenhaverne og selv Agrene for de hæftige Søstorme. Denne Fordeel er meget betydelig i et Land, som ligger saa høit og saa nær ved Havet, og opveier fuldkommen Tabet af skønne Udsigter, som deraf følger. Det store Antal af saadanne Lunde, som ligge adspredte over en viid Slette, frembyder et underligt Syn. Hiin Fordeel er imidlertid ikke deres eneste Nytte. Saadanne Plantninger have en meget høi Værdi i en Egn, hvor Træ er saa dyrt som her. De levere Gaarden det fornødne Brænde; man sælger vel ogsaa mangt et skönt Træ deraf, og endeligt tager man af dem sædvanlig en Deel af Døttrenes Udstyr. Ved deres Bedligeholdelse gaaer man havemæssigt tilværks, og man fælder hvert Aar kun nogle af de ældste Stam-

mer, og drager Omsorg for, at intet Sted nogensinde bliver ganske blottet.

Gaardspladsene have et Flade=Indhold fra 2—12 eller vel endnu flere Hektarer; de ere beplantede med Æbletræer, hvorunder voxer tæt Græs, som afstoires. I Boldene findes nogle Udgange, som tilsluffes med Porte. Bygningerne ere ikke som andensheds sammenbyggede til en firbygget Gaard; enhver af dem er affondret fra de andre, og indtager sit eget Sted i Gaardspladsen. Denne danner i Almindelighed en aflang Firkant. Baaningshuset staaer paa sammes høieste Deel. Ved Siden af og omkring samme findes den med en levende Hæk omgivne Kjøffen= og Lyst=Have, i hvilken man, efter Landets ziirlige Udtryksmaade, har plantet nogle Roser til Prydelse, nogle Æbletræer til Eider og nogle Værer for gode Benner. Heste=Faare= og Svæg=Staldene, Laderne osv. ligge adspredte paa de andre tre Sider af Gaardspladsen.

Denne Skik, at lægge hver Bygning adskilt fra de andre, har sine Fordele. Den første er en større Sikkerhed ved Ildsvaade, som er meget vigtig i en Egn, hvor man ikke har andet Vand end det, som Regnen giver, og hvor de fleste Bygninger ere tækkede med Straa. En anden og i det smukke Kjøns Dine vigtigere Fordeel er den, at derved alt det Smudsige og Ubehagelige, som er forbundet med Landvæsnet, bliver fjernet fra Baaningshuset, og ved Træerne paa Gaardspladsen holdt skjult for Diet.

Men paa den anden Side bør det ikke fordolges, at derved lægges mange Vanskeligheder i Veien for Opsynet med Landbrugets vigtigste Grene, at man fremdeles for at hente et Bundt Halm til Heste- eller Ko-Stalden er nødt til at løbe 400—500 Skridt derefter, og at man maa bære den udtorske Sæd ligesaa langt, for at bringe den paa Loftet, som findes over Baaningshuset. Disse Ubequemmeligheder have imidlertid liden Bægt i Forhold til de to ovennævnte Fordele.*)

Til Undskyldning for vore Damer, som med Uret anklages af Landmændene, maa man vistnok bekjende, at Landoeconomiens er en snarvet Haandtering, og hvad hjælper dens Nytte eller den mægtige Indflydelse, som dens Fremme har paa Nationernes Rigdom, Magt og Lykke, naar den ikke er peen og net. Altsaa I Herrer Landmænd, dersom I ikke have den Gave, at gjøre Møgdyngerne vellugtende, eller at forvandle Gjødningsaften til Rosenvand og

*) Den første af disse, større Sikkerhed ved Ildsaaade, maa Enhver, der boer under Straatag, vurdere meget høit; men uagtet Straatagens gode Egenskaber, Lethed og Billighed, og uagtet de have det forud for Stcentage, at de ere mindre kolde om Vinteren og mere kjelige om Sommeren, maatte man dog ønske, at vore opfindsomme Læber kunde udfinde en anden Art af Tæge for Landbygninger, der forenede Uforbrandelighed med Straatagens nyænævnte gode Egenskaber. I Sandhed den Mand, som opfandt saadanne, maatte vi Landmænd regne blandt vore største Velgjørere. D. A.

at bibringe vort Dvæg Reglerne for Belansthændighed og Keenlighed, saa bliver det Kingeste, I kunne indromme Damerne, at fjerne alle modbydelige Gjensstande og skjule dem for deres Dine, og at efterligne vore Laugsbrødre i Landstabet Kaur, som alene have forstaaet at vinde det snukke Kjon for Landvæsnet, og at lempe dette efter Damernes Luner, Synsmaader og egenfindige Fordringer. Iffun da kunne I haabe, at de ville vedkjende sig Eder, iffun da ville I ophøre at være Varias, iffun da gjelde noget i Selskabet. Dog, Spøg tilsidefat, saa kjender jeg virkelig intet Land, hvor Landbruget drives med en saadan Keenlighed, ja man kunde gjerne sige paa en saa poetisk Viis, som i Egnen Kaur. Ingen snavsede med Møddinger besatte Gaardsrum, ingen dyndfulde Beie, ingen urene Indgange ere at finde. Baaningshuset staaer paa et Grønsværsteppe, smalle Fodstier, som man kun kjender paa det nedtraadte Græs, føre til de forskjellige Bygninger midt igjennem den blomstrende Græsbund og under Frugttræers Skygge. Skjønne Køer græsse toirede paa denne Gaardsplads, unge Føl spøge om deres Modre. Landfolkets Keenlighed og velhavende tilfredse Udseende bidrage endelig heller ikke saa lidet til at forlene Agerbruget i Landstabet Kaur et Præg, som man fast ingensteds i Frankrige gjenfinder.

Efter at have overnattet i Flekken Freville, kom jeg gjennem et skjont Landskab til Landsbyen Louffreville, hvor jeg snart naaede Hr. Lema-

riés Bolig, hos hvem jeg fandt den hjerteligste Modtagelse, og hvem jeg har at takke for meget interessante Meddelelser om Landvæsenet i Yvetots Bezirk eller Arrondissement, hvortil Landsbyen Touffreville hører.

Agerdyrkningen i denne Deel af Nedre Seine Departement har gjort langt større Fremstridt, end i Eggen om Rouen. Dette maa for største Delen tilskrives Hr. Lemarié og hans Fader, som uagtet sin høie Alder endnu bestandig bestjæftiger sig med Agerbruget. Man har ham paa denne Egn at takke for Indførelsen af Merinos, af hvilke nu de fleste Faarehjørde bestaae, men som man i Begyndelsen, som det pleier at skee, forkastede, idet man tillige strængt dablede den dristige Nyhedsmager.

Klimact i denne Egn, saavelsom i den øvrige Deel af Departementet, egner sig ikke for Viinstoffen. Denne Plante overstrider ikke Seine-Floden, og selv i Eure-Departementet, hvor man endnu dyrker den her og der i nogle Dale, giver den kun et middelmaadigt Produkt. Normandiets Klima, skjøndt i sig selv mildt og lidet udsat for stor Vinterfulde, er, ligesom det, der finder Sted i de fleste Lande paa denne Bredegrad, som ligge ved Havet, altfor uregelmæssigt, for regnfuldt og for lidet varmt om Sommeren til at passe for Viinstoffen; thi denne Plante behøver for at trives, som man veed, ikke saameget et i det Hele taget tempereret Klima, som meget mere vedvarende skønne Dage og stor Varme

i Sommer og Høst. Derfor bliver den endnu stedse med Held dyrket langs med Rhinen indtil paa hiin Side af Köln, og langs med Elben indtil Norden for Dresden, næsten lige indtil den 52de Grad nordlig Brede, medens den i Bretagne allerede ikke mere trives under den 48de Grad. Derimod overstaae her Havgrannen (Meerkieser), Vintervifferne, Vinterhavren og Roerne Vinteren, som for det meste dræber dem i hine Egne. Dette beviser, at man ikke blot maa see hen til en Egns Middel-Temperatur i hele Aaret, men at man ogsaa maa kjende de Varme- og Kulde-Grader, som der forekomme, naar man rigtigt vil bedømme dens Klima i landoeconomist Henseende.

Departementet Nedre Seine, ligesom overhovedet hele Kysten ved Kanalen mellem England og Franrige, er meget udsat for heftige Øst- og Nord-Øst-Vinde, der om Sommeren pludselig nedstemme Temperaturen og medføre kolde Regnskyl. Ialmindelighed falder der megen Regn, eller der gives dog kun faa klare Dage. Denne Omstændighed i Forening med den frugtbare Jordbunds Dybde forklarer Græssets og Foderurternes yppige Væxt, selv paa Steder, som ikke vandes, og maa i en vis Grad undskyldes den ringe Anvendelse, som man her gjør af Engvanding.

Hr. Lemariés Landeiendom indeholder noget over 90 Tdr. Sædeland à 10,000 Quadratalen (Aker) eller 53 Hektarer Land, iberegnet de 14 Tdr. Land,

som Gaarden eller Træhaven, hvori Bygningerne ligge, indtager. Det øvrige er Agerland uden Enge. Denne Fordeling af Jordlodden er temmelig almindelig. Næsten allevegne udgjør Gaardspladsen mere end den 10de Deel af det Hele, ja undertiden endog den fjerde Deel. Enge finder man kun ved de Landeieendomme, som ligge i Dalene eller i Nærheden af dem. Faa Eiendomme paa denne Egn have et større Omfang; de fleste sysselsætte kun een Plov, og der gives endog mange smaae Lodder fra 6 til 20 Tønder Land, som ikke selv have noget Spand, men enten for Penge erholde Markarbeidet udført ved dem, som besidde større Lodder, eller som forene sig 2 til 3 om at holde et Spand i Fælledsskab. Forresten kjender man ingensteds i dette Landskab noget til at have Jorderne udstykkede og liggende imellem hinanden, en Indretning, hvis talrige Uleiligheder og sørgelige Folger paa andre Egne i Frankrige ere noksom bekjendte.

Jordbunden er endnu bestandig af samme Bestaaffenhed som ved Rouen, kun synes den at være noget fastere og mere frugtbar.

Om Bygningernes Beliggenhed er allerede talt. De Materialier, hvoraf man betjener sig til deres Opførelse, ere Træ, Leer, Brudsteen og brændte Muursteen. Begge de to sidste Slags blive formedst deres høie Priis næsten alene anvendte til Baaningshuse, undtagen paa de store Landeieendomme. En Faarestald til 100 Stykker Faar koster, massivt

grundmuret, 2000—2500 Franks*), og af Bindingsværk kun halvt saa meget. En Lade, som Hr. Lemarié just nyligt havde opført af Brudsteen og brændte Muursteen, og som er stor nok til omtrent at rumme 25,000 Neg**) à 25 Pund, havde kostet ham 10,000 Franks***).

Straa og Skifer, især det første, ere langt mere i Brug til at tække med end Teglsteen. Et Straatag er imidlertid meget dyrt i Forhold til et Skiferatag. Af det sidste koster en Kvadratode†) (Quadratoise) 11 Franks, af hiint vel kun 8 Franks; men derfor er Straataget af ulige ringere Varighed, trænger ideligt til Reparation, ikke at tale om de mange Tilfældigheder, det er udsat for. Naar man alligevel, uagtet disse Ubehageligheder, især betjener sig af Straatage, saa er Grunden dertil den, at paa alle bortforpagtede Landeiendomme, er det paalagt Forpagteren at oplægge og vedligeholde disse, medens Vedligeholdelsen og Fornyelsen af Skifertage og Tegltage paahvile Eieren.

Paa sine 53 Hektarer Land holder Hr. Lemarié 300 Faar††), 8—10 Fedesøer, tre Mallesøer, fire

*) 1 Frank er $34\frac{1}{2}$ s. rebe Sølv.

**) 600 til 800 sjællandske Traver omtrent.

***) 3562 Rbb. 3 Mk. rebe Sølv.

†) En Kode er 12 Fod eller 6 Alen eller 2 Favne.

††) Maa dog formodentlig være 150 Moderfaar med deres Lam.

Arbejdsheste, ligesaa mange til sit eget og sin Families Brug, og to Føl.

Dette er et af de stærkeste Forhold af Kreaturholdet til Agerlandet, som er mig bekjendt; det overstiger det, som man antager at skulle være Regelen, nemlig at der bør komme et Stykke stort Dvæg eller et Equivalent derfor i mindre Dvæg paa en Hektar Land, et Forhold, som desværre forefindes næsten ingensteds i Frankrig. Antager man, at hos Hr. Lemarié i det Høieste 8 Faar, formedelst deres Størrelse og rigelige Næring, maae regnes lige med een Ko, og at 4 Heste give ligesaa megen Gjødning som 3 Køer, saa kommer her 56—58 Stykker stort Dvæg paa 53 Hektarer Land, hvorunder det Areal er indbegrebet med, som optages af Bygninger, Plantninger, Beie og Grave, og som idetmindste udgjør 2 Hektarer. Et saa stærkt Forhold af Dvægholdet til Arealen er vel ikke almindeligt paa denne Egn, men man søger dog at nærme sig dertil, og allerede længe have de indsigtsfulde og virksomme Landmænd i Landskabet *Kaur* erkjendt, at Dvægavlen, Agerdyrkingens eneste varige Støtte, ogsaa bør være den vigtigste og sikreste Kilde til deres Indtægter. Kun da kan Landvæsenet overalt i Frankrig glædeligt trives, naar man allevegne, saavidt Jordbundens Bessaffenhed tillader det, bestræber sig for at opnaae det her omtalte Forhold mellem Agerdyrking og Dvægavl. Herimod kan ikke med Grund indvendes, at Mangel af Capital hindrer Forpagterne

i at formere deres Dvæghold; thi Intet vilde være dem lettere end at forstørre deres Pengemidler; de behøvede kun at overtage en mindre Landeiendom, som var forsynet med tilbørlig Besætning og Inventarium og derfor ingen Mangel havde paa Gjødning; en saadan vilde yde dem en langt større Indtægt end en anden, som befandt sig i slet Kulturstand, om den end var endnu eengang saa stor. Det samme er Tilfældet ved de smaae Selveiere. Disse vilde vinde ulige mere, dersom de ikke sammenkjøbte Mark efter Mark, Parcel efter Parcel, indtil de tilsidst ikke beholde Midler tilovers til disses hensigtsmæssige Dyrkning, men lode sig nøie med den lille Eiendom, som de tilforn besadde, og hellere anvendte deres Penge til Indkjøb af Dvæg og dernæst til at forbedre deres Jorder.

Dvægbesætningens Formerelse vilde især vise sig meget fordeelagtig for smaae Landhuusholdninger; thi ved ingen Industriegreen afhænger Nyttens, som den formaaer at kaste af sig, mere af den Omhu, der ydes den, end ved Dvægavlen, og ingensteds kan denne Omhu anvendes i saadan Grad, som i de smaae Avlsbrug. I Tydskland, i Schweiz udgjøre den lille Agerdyrkers Ko, Hest og Geed en Deel af Familien, eller ere meget mere særdeles begunstigede Medlemmer af Huset. Man tager vare paa dem paa det omhyggeligste, viser dem Kjærtegn og søger at gjøre dem tilgode; og disse gode Dyr ere taknemmelige derfor ved deres Hengivenhed og endnu mere

ved deres Produkter. Jeg troer ikke, at en Beregning ligger til Grund for den Behandling, de faae af disse Folk; men var dette Tilfældet, saa maatte man tilstaae, at samme var fortreffelig, ligesom enhver Beregning, der ved Udsigt til Binding foranlediger de Menneſker, der af Naturen ikke have Lyst til det Gode, til alligevel at udøve det; thi det lader sig ikke mistjende, at Sædelærens evige Forſkrifter tillige ere de Regler, af hvis Efterlevelse Held og Lykke i enhver Sag afhænge.

Faarene ere paa denne Egn af betydelig Størrelse og næsten alle mere eller mindre foræblede. Paa de større Landeiendomme gives der ogsaa her og der rene Merinos af temmelig Fiinhed og meget uldrige. Faarene holdes om Sommeren deels paa Bankerne, deels paa Klover, Biffer og andre Foder-Marfer; om Vinteren fodres de med Hø, Halm, (det er med Urter, Biffer, Platarter) Oliefager og i den senere Tid ogsaa med Rodvæxter. Hjorderne ere enten bestandige eller blive ombyttede hvert Aar. Derved finde forſkjellige Speculationer Sted. Man kjøber eller sælger Lam eller Dyr, som ere i Begreb med at ansætte Fedt; man foder enten hvert Aar den halve Hjord eller en stor Deel af samme, eller kun de overtallige Stykker. Faarenes Fedning er i Almindelighed ikke meget fordeelagtig i denne Egn; man foretrækker derfor at fede Køer. En god vel-fedet Bedes Priis formeres ved tre Maaneders rigelig Fodring og omhyggelige Pleie i Gjennemſnit kun

en tredie Deel; en Ko, som ved Indkjøbet kostede 150 Franks, bliver derimod efter en god Fødning i 80—90 Dage betalt med 250 Franks. Til begge Dvægarters Fødning tager man om Vinteren straaet Korn, Mielager, opløste i Vand, og Hø fra naturlige eller kunstige Enge. Man begynder ogsaa at gjøre Brug af Gulerødder og Kunkelroer, hvis Indførelse paa denne Egn fornemmelig skyldes Hr. Lemarié, som nu i 18 Aar med Fordeel har benyttet sig af dem til Fødning. Om Sommeren foder man Køerne ved at tøre paa Græsmarker og især paa Fodermarker, 3: Biffer, Lucerne osv. Bederne fedes ligeledes paa de sidste. Hestene ere ikke her, som andre Steder, blot Træddyr 3: Dyr, som ingen Indtægt give, og som derfor skulde formindskes saa meget som muligt. De udgjøre her en vigtig Handelsgjensstand. Man opdrætter imidlertid kun meget faa af dem i Landet selv, og den gamle Race fra Raux, som fortrinlig har været agtet som en af de bedste af de normanniske Heste, og om hvilken der endnu stedse tales, eksisterer egentlig ikke mere. Dette er Skade; thi denne Race, som forenede Styrke med Lethed, var en af de bedste til Plov- og Postheste. Nu kjøbe Landmændene paa denne Egn Føl eller Plage fra $1\frac{1}{2}$ —3 Aar i Nedre Normandiet, i Perche, i Eggen ved Boulogne, i Artois og i Flandern, bruge dem fra det tredie Aar af til jævnt stedse vorende Arbeide, sørge for rigelig og kraftig Næring til dem, og behandle dem med megen Skaansel og

Milddhed. Dette tidlige Arbeide skaber dem ingenlunde, som det andensteds er Tilfældet, men bevirker meget mere, at deres udvortes Skikkelse og deres Kræfter udvikles, og forlener Lemmernes Bygning en paafaldende Fylde og Skjønhed. Heste fra Perche, som paa deres Fødeegn neppe vilde have naaet en Høide af 4 Fod og 10 Tommer, komme, naar de opdrættes i Landskabet Kaur, til en Høide af 10 Dvarteer og derover. Deres Former forandre sig ligeledes, og i Almindelighed have alle Heste, som komme fra Kaur, de maae nu nedstamme fra hvilken som helst anden Egn, særegne Eiendommeligheder, som ere en Følge af den Pleie og Behandling, som ydes dem, og som strax gjøre dem kjendelige alle vegne, og foranledige Mange til at troe, at den gamle Race fra Kaur endnu er til. Kun de flanderste Heste tabe ikke deres karakteristiske Egenstaber, eller rettere sagt deres Feil, og om de end blive mindre blødagtige end i deres Fædreland, saa beholde de dog altid deres platte Fødder og en uforholdsmæssig Størrelse af Kroppen i Sammenligning med Lemmerne. De kyndige Landmænd skjøtte derfor heller ikke mere om dem, endskjøndt de ere bedre Kjøb end andre Heste. Det er ogsaa aldeles vist, at Opdrætning af belgiske Heste kun kan blive skadelig for Landmændenes Industrie i Landskabet Kaur, da de derved maae forskjærtse Affætningen, ei at tale om det Tab, som de have at befrygte ved disse Dyr,

som ere meget mere udsatte for Sygdomme, end de franske Heste.

Landmændene her beholde Hestene indtil disse ere i femte Aar og sælge dem da. De fleste gaae til Paris, hvor de benyttes til Varetransport eller til Agerdyrkning i Omegnen, og til Lyon, hvor de tjene til at trække Skibe paa Rhone-Floden. De smukkere Dyr sælges ogsaa som Vognheste. Markederne i Fecamp*) og Fauville-en-Kaux**) og andre Steder begunstige denne Næringsvei. Dog handles ogsaa med disse Heste paa flere Markeder. Landmændene komme dertil med et større Spand, end de behøve; Prangerne indfinde sig og aftjære dem Kjøreheste.

Denne Næringsvei afhænger hverken af Jordbund, Klima eller locale Forhold. Dens Fremgang berøer alene paa Landmændenes Kyndighed og Omhu. Allevegne, hvor man, som her, vilde forbinde god Fodring og hensigtsmæssig omhyggelig Røgt med maadeholdent Arbejde, som formeredes efter Kræfterne, kunde man erholde lignende Resultater. Denne Maade at opdrætte Heste paa synes mig at være den fordeeligste, ei blot i oekonomisk men ogsaa i technisk Henseende, det er, ikke blot med Hensyn til

*) Fecamp er en Søstad i Dep. Nedre Seine ved Mundingen af en lille Flod af samme Navn. Den har henved 8000 Indbyggere og betydelige Fabrikker.

**) Fauville-en-Kaux, en Flekke i samme Departement mellem Yvetot og Fecamp, med omtrent 1200 Indbyggere.

det rene Udbytte, som høves deraf, men ogsaa med Hensyn paa Hestens Godhed.

De unge Dyr behøve Virksomhed til Udvikling saavel af deres Legems-Bygning som af deres Kræfter; nu er det ganske det samme, om denne Virksomhed bestaaer i at springe omkring paa Græsgangen, eller i moderat Arbeide med at trække; det sidste har imidlertid dog det Fortrin, at det mere befordrer deres Brugbarhed, fordi mange unge Heste, som ere dorste af Naturen, kun gjøre sig liden Bevægelse, naar de ere overladte til sig selv, og derfor vinde ved at tvinges dertil. Kun Misbrugen skader, især naar den er forbunden med usfelt Foder. En venlig Behandling, rigelig Næring og moderat Arbeide i Ungdommen frembringer de meest haardføre, de stærkeste og varigste Heste. Erfaringen beviser dette ved Hestene fra Kaur, hvis Jdre allerede tilstrækkeligt tilkjendegiver disse Egenstaber. Det er de mustuloseste Heste, som jeg hidtil har seet. Iøvrigt indbringer denne Næringsgæen nu ikke mere saa meget som fordem. Landmændene have ingen anden Fordeel derved, end at de faae deres Pløining og Kjørsel udført uden Betaling. Denne Forandring i Tingene maa deels tilskrives de unge Dyrs høiere Priis, som en Folge af den stærkere Efterspørgsel efter dem, deels de lavere Priser paa de allerede fuldvorne Heste, og Foderets Dyrhed. I flere Egne, hvor Landmændene i Kaur ellers fandt Affætning, begyn-

der man nu ogsaa at efterligne dem. Kun vil man neppe strax opnaae deres Talent til at behandle de unge Heste. Sid de derfor blot vilde søge at formindste Ernæringsomkostningerne ved at anvende Kartofler og Gulerødder til at fodre med, og de ville endnu i lang Tid ikke behøve at frygte for Medbejlere, men kunne nyde de Fordele, som forhen bleve dem til Deel.

Hr. Lemarié bruger ikke den Plov, som ellers er den almindelige der paa Egnen. Han har indført en Svingplov hos sig, og som duelig Mechaniker foretaget nogle Forandringer med den, som vare passende efter de locale Forhold. Saaledes har han, for at undgaae de Vanskeligheder, som ere forbundne med dens Styrelse (Vanskeligheder, som især vise sig, naar man maa betroe den i uduelige og fortredne Arbejderes Hænder, især naar Hestene til lige ere ulige stærke) anbragt en Art af Forstilling eller Forkærre derpaa, som jeg kun har seet hos ham. Denne bestaaer af et Jernhjul, en Allen høit, hvis Arel paa den ene Side hænger sammen med en $2\frac{1}{2}$ Fod lang Jernskinne, som paa dens bagerste Ende er bøiet nedad som en Hage, og i den nedadgaaende Deel af denne Bøining er forsynet med Huller. Denne Skinne er forbunden med Plovaasen i en skraa Retning, og bevæger sig op og ned i et paa sammes Ende anbragt Taphul, saaledes som det kan sees af medfølgende Tegning.

Fig. 1.

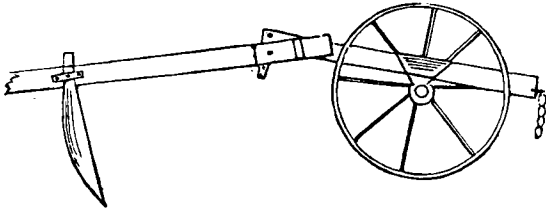
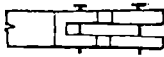

Fig. 2.

(Fig. 1 er Hjulet seet fra Siden, Fig. 2 Enden af Nasen seet fra oven). Ved en Bolt, der stiftes igjennem dette Hul, befastes Skinnen til Nasen, uden dog at hindres i sin Bevægelighed opad og nedad. En anden Bolt, som ligeledes gaaer igjennem Nasen og et af Hullerne, som ere anbragte paa den nedadboiede Deel af Skinnen, og let kan udtages og indsættes, gjør det muligt, at give Hjulet en høiere eller lavere Stilling, ved at rykke Skinnen paa samme op eller ned, og derved at bestemme den Dybde, til hvilken Ploven skal trænge i Jorden. Thi man begriber let, at Nasens Ende maa staae saa meget desto høiere jo mindre Vinkelen bliver, som den danner med Skinnen, eller jo mere denne fortil boier sig mod Jorden, og at i denne Stilling Ploven kan trænge mindre dybt, at den derimod maa gjøre en saa meget dybere Fure, jo mere Skinnens Retning nærmer sig en horizontal eller vandret Linie.

Skinnen gaaer, som Tegningen viser, nogle Tommer udenfor Hjulet, og paa Enden af den er anbragt en Regulator eller Stilleboile, ved hvilken, ligesom paa andre Svingplove, Jurens Brede bestemmes, efter som man hænger Hammelen mere til høire eller venstre Side. Denne Indretning er det Eiendommelige ved den her beskrevne Forstilling, hvorved den især er forskjellig fra Stylten paa den belgiske Plov og fra de smaae Hjul, som man hyppig har sat istedet for denne. Disse Hjul saavel som Stylten staae slet ikke i nogen Forbindelse med det Punkt, hvor Trækdyrene ere forspændte; thi dette er paa Plove af dette Slags stedse anbragt i samme Høide. Da nu disse stedse maae have en Stræben efter at trænge i Jorden, saa opstaaer derved et ualmindeligt stærkt Tryk af Nafsen paa Stylten og af denne paa Jorden, saasnart man forlænger Stylten for at kunne pløie grundt. Dette Tryk kan man kun i nogen Maade formindste ved at forforte Skaglerne; man anvender ogsaa hyppigt dette Middel i Belgien, men det er dog altid kun utilforladeligt og lidet virksomt. Ved Hr. Lemariés Forstilling forsvinde disse Uleiligheder ganske; thi idet man stiller Hjulet høiere eller lavere, forhøier eller fordyber man ogsaa tillige Trækpunktet. Paa denne Maade forener Hr. Lemariés Plov alle Svingplovens Fortrin med Hjulplovens*). Kun dette finder jeg at udsætte

*) To mere en saadan Forening af Svingploven og Hjul-

paa denne Indretning, at Skinnen, Enden af Afsen og begge Boltene, de Punkter, paa hvilke hele Trækraften alene virker, ved den nødvendigtvis maa lide meget. Dog forsikrer Hr. Lemarié mig, at endnu Intet er sønderbrudt for ham, og at det ei heller er at befrygte, naar ovennævnte Dele besidde tilbørlig Styrke. Hvad denne Plovs øvrige Dele angaaer, saa ligner den temmelig Ploven i Noville.

Uagtet denne Plovs Fortrin, er den dog endnu kun lidet udbredt i Omegnen, saa dybt er Fordommen mod nye Agerdyrkningsredskaber indgroet hos de sædvanlige Landmænd. Imidlertid fortjener det ogsaa at bemærkes, at Opfindelser og Forbedringer af alle Slags, som udgaae fra Enkelte, sædvanlig forblive nedgravede hos dem eller idetmindste kun udbrede sig i en meget lille Omkreds. Aarsagen her til ligger deels i den Ulyst, som de fleste Landmænd have til at skrive, deels i den ringe Opmærksomhed, der sædvanlig skjænkes et enkelt Landbrugs Foretagender. For at gode Fremgangsmaader og hensigtsmæssige Agerdyrkningsredskaber kunne blive mere almindeligt bekendte, behøves Mønstergaarde, forenede med landoeconomiske Læreanstalter. Jeg veed

ploven forekommer Oversætterens unaturlig, desto mere kunde han ønske at see Hr. Lemariés her beskrevne Plov arbejde. Boelsmand Christoffer Madsen paa Bibsingemark paa Møen anbringer ogsaa stundum, naar han vil strække tyndt, et Støtte-hjul af 10 Tommers Diameter foran paa Afsen af sin Svingsplov. D. A.

at denne Synsmaade ikke anstaaer mange indsigtsfulde Agronomer, fordi de, idet de gaae ud fra enkelte Kjendsgjerninger og betragte Monstergaardene fra en indskrænket Synspunkt, have fattet en ugunstig Mening om disse. Da her ikke er det rette Sted til udførligt at omtale denne Sag, vil jeg blot anføre to Kjendsgjerninger. Før Dprettelsen af den landoeconomiske Lærestalt i Møglin, gaves der i Tydskland en Mængde gode Landmænd; ligeledes var der, førend et lignende Foretagende kom i Gang i Noville, mange dygtige og kyndige Mænd at finde i Frankrig, som befattede sig med Agerdykning. Men Stødet til Fremskridt i Landoeconomien, denne Haandterings almindelige Opsving, daterer sig i begge Lande først fra de nysnævnte Foretagender*).

*) Forfatteren siger her i flere Henseender et meget godt og sandt Ord; dog kan det store Fremstød, som udgik fra Thaer, det høiere Sving, som den landoeconomiske Haandtering, efter at han var optraadt som dens Lærer, umiskjendelig tog i Tydskland, ikke først lade sig datere fra Dprettelsen af hans Lærestalt i Møglin, men maa være at regne fra Udgivelsen af hans "engelske Landvæsen", og fra hans Virksomhed i Celle. Hvo der var Vidne til den i Sandhed elektriske Virkning, som hiint klassiske Værk frembragte paa de for Landvæsen stemte Nander, hvo der virkelig studerede det med Opmærksomhed, og da med upartisk Die iagttog de Fremskridt, som den landoeconomiske Videnskabs siden har gjort overalt i Tydskland i alle Grene og til alle Sider, han maa enten være slagen med Blindhed eller i høieste Grad være besat af Nid, Misundelse og Indbildskhed, dersom han da endnu

Den lille fortræffelige Saaemaskine, hvoraf Hr. Lemarié betjener sig til Udsæd af Gulerødder og andre Bærter, som dyrkes i Kader, taler ligeledes for

som det desværre er skeet, vil beskylde Thær for Anglomanie og paastaae, at han ved samme har skadet det tydske Landbrug. Han kunde og maatte tage feil i mange Ting; thi ellers havde han ikke været Menneſke; men selv i hans Feiltagelser udtaler sig hans skarpe Blik, hans rebelige Stræben og hans Indtrængen i Sagen. Hvad Gothe siger om Schiller, at han, selv naar han blot klippede sine Negle, var større end de fleste nyere Tragødieſkrivere, kan man i Sandhed ret godt anvende paa Thær i Forhold til mange af Nutidens landoeconomiske Skribenter, som have sig over ham. Det opvækker altid en ret sørgmodig Følelse, naar man seer, hvor hyppigt den yngre Slægt glemmer, hvad den er store For-gængere og ældre Samtidige skyldig, da der dog ofte kun vilde blive lidet tilovers af Det, hvormed den bryfter sig, dersom man afplukkede hiint. Hvad Forfatteren siger om Mønſtergaardene og de vrangne Domme, som sæl-des om dem, kunde maaskee fortjene en nærmere Betragtning. Her dog kun nogle Ord. Ofte forverler man Mønſtergaardene med Forsøgsgaardene, som dog begge have en ganske forskjellig Tendens. Hine tør, naar de ville blive deres Bestemmelse fuldkommen troe, slet ikke befatte sig med Forsøg, og disse kunne fortræffeligt svare til deres Hensigt, uden i det Hele at vise sig som Mønſtre. Er imidlertid en Mønſtergaard i den Betydning, som Forfatteren mener det, forbunden med en landoeconomisk Bæreanstalt, hvor den kun i Anlægget behøver at være exemplarisk, men i det Enkelte kan indeholde meget Dadelværdigt, og tillige maa tilbyde Leilighed til Forsøg, saa vil sikkert ingen Forstandig bestride dens almindelige

min ovenfor fremsatte Mening. Endskjøndt den allerede i 20 Aar har været anvendt i Louisvillie, begynder man dog først nu at indføre den i andre

Gaavtlighed, og det Mislykkede ikke være udsat for nogen falsk Udtydning, fordi den nødvendige Forklaring, hvorfor det er gaaet saaledes, altid er tilrebe. Men anderledes forholder det sig med de saakaldte Mønstergaarde for Bønder, hvis Oprettelse mangfoldige Gange har været anbefalet, men hvis Nytte beskrives af Mange og maaskee heller ikke vilde finde noget levende Forsvar hos vor Forfatter. Saadanne Mønstergaarde koste særdeles meget, fordi de paa Grund af de locale Forhold, der ofte afvige meget fra hinanden, maatte være tilstede i stor Mængde og drives aldeles ulasteligt, naar de skulde udrette Noget; og dog vilde det Sidste, selv ved den største Anstrængelse, ikke altid være til at opnaae, fordi det er umuligt at finde saa mange dygtige Bestyrere til samme. Enhver Sag, som fremstilles med Prædikatet exemplarisk, tjenligt til Mønster, og derved drager Folks Mene paa sig, betragtes med et dobbelt væbnet kritisk Blik, og enhver Feil, som iagttages derpaa, dadles strengt. Bonden, som skal tage saadanne Landbrug til Mønster, fatter Uvillie mod dem, fordi han gjerne følger sin frie Villie, og naar Noget mislykkes, hvad let kan skee, lader han sig meget snarere afstrække derved, end han af det, som lykkes, lader sig opvække til Efterlignelse. For ham ere de bedste Mønstergaarde de, som drives af indsigtsfulde Landmænd, ganske for egen Regning, alene i den Hensigt at erhverve sig en god Indtægt, men aldeles uden Fordring paa at ville tjene til Mønster. Opdager Bonden her noget Godt, saa efterligner han det gjerne, uden at agte paa det, som maaskee mislykkes; thi han optager gjerne det Bedre og er skarpsynet nok

store Landbrug. Denne Saaemaskine har Steer og er af engelsk Oprindelse. Hr. Lemarié byggede den nemlig efter meget ufuldkomne Opgivelser, som han fik af et ungt Menneske, som havde seet en lignende Maskine arbejde i England. Jeg afholder mig fra at beskrive den nærmere, fordi jeg ingen Tegning tog af den paa Stedet selv og derfor kunde feile i enkelte Stykker. Iøvrigt syntes mig ogsaa, at den uagtet sin sindrige Indretning stod tilbage for den Saaemaskine, som bruges i Noville; men da jeg ikke saae, at der arbejdedes med den, kan jeg kun fælde en ufuldkommen Dom derover.

Bed et saa indbringende og med saa megen Kraft drevet Agerbrug som det, der findes i Landskabet Kaur, maa naturligviis Pløiningsarbejdet formeres meget. Neppe er Høsten af Marken, for Plov og Harve sættes i uophørlig Virksomhed. Kun paa de Gaarde, hvor der holdes Faar, bliver undertiden en Deel af Stubjorden liggende til næste Foraar, for at tjene som Græsgang; dog foretrække nu ogsaa i dette Tilfælde flere Landmænd strax at nedpløje Stubbene, som det skeer hvor der holdes

til snart at blive det vaer; men det maa ikke paatrænges ham. Man sørge altsaa for, at der fremstaaer ret mange Landmand, som ere i Stand til at oprette Mønstergaarde af sidste Slags, og dertil kunne Lærestalter, som de, der findes i Møglin, Noville og andensteds, vistnok bidrage meget.

Den tydske Oversætters Anm.

Køer, og at faae en eller anden Foderurt, saasom Biffer, Kaps eller Rug deri, som de da lade afæde endnu før Vinteren eller om Foraaret. De undgaae paa denne Maade Jordens Overgroening, som er en sand Plage for Agerbruget her. Neppe er Høsten tilende, saa overtrækkes Marken med en tæt Filt af Planter, som desuden ulykkeligviis ere af slet Bestaaffenhed og blive forsmaaede af Dvæget. Denne Eiendommelighed hos Jordbunden maa formodentlig være Aarsag til den Fremgangsmaade, som almindelig følges, at nemlig alle til Vaarsæd bestemte Agre endnu før Vinteren eller i Løbet af samme ikke alene blive pleiede, men ogsaa harvede. Frost har ingen Indvirkning paa saadanne Agre; tværtimod blive de meget fast sammenlagne af Regnen jo mere de tillige om Efteraaret - bleve harvede. Men derved undgaaer man sikkrest Jordens Overgroening eller Græslobning, som finder Sted selv om Vinteren, fordi denne i Normandiet sædvanlig er mild og regnsfuld. Stubbenes Dimpløining udføres om Efteraaret ganske grundt.

Harverne, af hvilke man betjener sig paa denne Egn, have Form af et Trapezium, og trækkes fra Midten af deres smalle Side. Derved bevirkes, at Tænderne ikke følge hinanden, men at enhver af dem beskriver sin egen Bane*). De fleste af disse

*) See Winstrups Afbildninger af Agerdyrkningsredskaber.

Harver blive trukne af een Hest, endskjøndt Tænderne ere af Jern. Ligesom paa flere Egne i Tydskland, f. Ex. ved Dresden og Magdeburg, leder ofte her eet Menneſte flere Harver. Man vender ved Harvningen altid til venſtre (aved)-om, eller ſom vi Plov-mænd ſige i Danmark, man holder a ſig (aa ſig, ad ſig, det er: paa ſig) da Kjøresvenden gaaer paa venſtre Side af Heſtene.

Brakken erholder 3—4 Pløininger, den første om Vinteren, den anden i Maii, den tredje i Junii eller Julii, den ſidſte nogen Tid før Udsæden. Efter enhver Pløining bliver harvet een eller to Gange*).

Hr. Lemarié betjener ſig hyppigt af Tromlen; men i hele Omegnen har man ikke dette Redſkab, omendſkjøndt her ofte tromles, og, ſom det synes, med megen Nytte. Men man erſtatter Tromlen ved et meget beſynderligt Middel, ſom jeg ellers ingenſteds har ſeet i Anvendelſe. For at forſtaaee min Forflaring maa man vide, at man i Landſkabet Kaur kun betjener ſig af firehjulede Bogne og Karrer med

*) Beboerne af Landſkabet Kaur behandle altsaa deres Brakmark meget hensigtsmæssigt og overeensſtemmende med Grundſatningerne for et rationelt eller videnskabeligt Landbrug. Jorden bliver liggende en tilſtrækkelig Tid fra den ene Pløining til den anden, for at den tilbørlig kan ſætte ſig og blive mør; Harvningen foretages i tilbørlig Tid, og Udsæden følger ikke umiddelbart efter den ſidſte Pløining. Gid dog mange andre Egne vilde tage ſig et Exempel deraf!

meget brede Fælger (Hjulfil). Disse Vogne og Karrer*), især de sidste, er det nu som man bruger istedetfor Tromler. For paa engang at bearbejde en større Flade med dem, stiller man Bagvognen saaledes, at dens Hjul ikke følge Forvognens Spor, men selv beskrive andre, og for at formere Virkningen af denne besynderlige Tromle, belæsser man den endog med Stene. Dens Virkning er naturligviis meget stærk, i mange Tilfælde maaskee altfor stærk, og i alt Fald meget kostbar. Men Sædvanen, denne tyranniske og ofte egenrådige Lov, vil nu engang her, at Karren skal bruges som Tromle; dette er dog altid noget bedre, end om man forlangte Tromlen anvendt som Transportmiddel**).

Brugen af Vogne med fire Hjul i Landstabet Kaur er mærkelig, da samme rundt omkring er omgivet af Egne, hvor man kun seer tohjulede Vogne. Man veed, at det ialmindelighed antages, at tohjulede Vogne ere lettere at trække end de med fire Hjul. Mange gode Landmænd i Landstabet Kaur tilstaae vel denne Kjendsgjerning, men mene alligevel, at dette Fortrin bliver ved flere Omstændigheder ofte saaledes svækket, at det i mange Tilfælde viser sig

*) Arbeidsvogne.

***) Dette er dog engang seet med Held i Rusland, da man maatte indfatte en stor Klokke, som umuligt paa Vogne kunde transporteres videre frem ad de flette bløde Veie, i en stor Cylinder eller Balle, hvori den med Lethed bragtes til sin Bestemmelse.

som et bløt Selvbedrag, f. Ex. opad Basse og ned ad Basse, hvor Hesten snart bliver nedtrykt af Byrden, snart hævet opad, og derfor ikke er i Stand til at udvikle sin hele Kraft; ligesaa paa stenede, ujevne Beie, hvor Stængernes Slag forurolige den meget og faste den hid og did. Disse Uleiligheder vise sig i endnu stærkere Grad, naar flere Heste blive forspændte. Her har Stanghesten, som maa være den stærkeste i det hele Spand, ikke alene en uhyre Byrde at bære og maa anvende hele sin Kraft blot paa at vedligeholde Egevægten, men der indtræffer ogsaa ofte det Tilfælde, at Forløberne ikke trække i samme Retning som de bagerste, og at derved paa begge Sider en Deel af Kraften gaaer tabt. Dertil kommer endnu to almindeligt erkjendte Ulemper ved denne Forspændemaade, nemlig at Stanghesten, som altid er et kostbart Dyr, saa snart bliver opslidt, og Banffeligheden ved at læsse paa en saadan Vogn. Allerede disse to Grunde ere efter de herværende Landmænds Mening tilstrækkelige til at forklare, hvorfor tohjulede Vognes Brug ved Agerdyrkningen bør forkaftes.

I hele Landstabet Raur pløier man Marferne i lige, jævne, 20—30 Fod brede Bede. Bandfurerne renses omhyggeligt, og man sørger overhovedet meget nøiagtigt for Bandets Afledning.

Den talrige Dvægbesætning, som holdes paa denne Egn, og den store Mængde Straa, som indhøstes, og som næsten allene benyttes til Strøelse, gjøre det muligt at gjødske meget stærkt, og man læ-

der det heller ikke mangle derpaa; Jorden erholder hvert tredje Aar en stærk Gjødske af 600 til 800 Centner paa 1 Hektar, eller af 12 til 15 Fjirhestelæs paa en Tønde Land. Gjødningen, denne Agerdyrkingens Grundstøtte, vurderes her efter sit sande Værd. Her seer man den ikke, som i flere østlige Dele af Frankrig til Skam og Skade for Landmændene, opdyngtet paa Kanterne af Veie, Grøfter og Bække, saaledes at den bedste Deel af den gaaer tabt. Her befinder Møddingstedet sig i Nærheden af Staldene o: paa Gaardspladsen. Det er fordybet lidet for at samle en Deel af Saften; Gjødningen, som paa denne Maade ligger vaadt for neben, holder sig bestandig noget fugtig gjennem hele Massen lige til det Øverste, fordi Fugtigheden formedelst Haarrørskraften stiger opad; den synker sammen, kan ikke brænde altfor stærkt sammen, taber derfor lidet ved Uddunstning og bliver ikke skimlet*). Vølen eller

*) Den her beskrevne Maade at anlægge et Møddingsted paa, er vistnok den rette, kun er det forglemt, at Møddingstedet bør være omgivet med en noget ophøiet Rand, der holder Tilstrømninger af Regnvand borte. Thi skjøndt Møddingstedet ikke bør være tørt, bør det dog heller ikke være noget impluvium, eller Samlingssted for al Gaardens og Omegnens Regnvand. Hvor vigtigt det er, at Bunden i Møddingstedets Fordybning er vandret og ikke har nogen Hældning mod den ene Ende, har Øverfatteren lært af kostbar Erfaring; thi i et saadant hældende Møddingsted bliver Gjødningen altid i den ene Ende for tør og i den anden for vaad. D. A.

den Deel af Gjødningsfaften, som Gruben ikke kan rumme, flyder ud paa Gaardspladsen, som er beplantet med Træer, og gjøder ikke alene disse, men ogsaa Grønningen, som findes under dem. Bistnos var det bedre, at man samlede den i egne Beholdninger og udførte den i Tønder, deels for at gjøde Gaardspladsen mere ligeligt dermed, deels for ogsaa at lade Markerne faae en Deel deraf; man maa imidlertid allerede være meget vel tilfreds med, at dette kostelige Gjødningsmiddel her idetmindste benyttes nogenlunde og ikke aldeles gaaer spildt, ikke gjør Bække og Floder urene eller danner Pytter og Pøle midt i Landsbyen, eller fordærver Beiene. Der gives i Frankrig endnu mange Egne, hvor det kun gjør Skade*). Denne ene Kjendsgjerning beviser, synes mig, noksom vort Agerbrugs glimrende Tilstand. Man gjøder paa denne Egn deels til Hvede deels til Raps eller til Rodvæxter. I samme Forhold som Kulturen og Markerne forbedres, anvender man Gjødsfen mindre til Korn eller langstraaet Sæd og desmere til andre Væxter.

Mergling har allerede længe været i almindelig Brug i Landstabet Raur; den er uundgaaelig nødvendig for at bevare Jordbundens Frugtbarhed. Her kan man paa en overtydende Maade overbevise sig om Rigtigheden af den Forskjel, som de tydske Skribenter have gjort imellem Jordsmonnets Frugt-

*) Det samme turde være Tilfældet udenfor Frankrig.

barhed og dets Rigdom*). Det er forgjæves at ville erstatte Mergelen ved stærke Gjødsfvinger og gjentagen Bearbejdelse. Gjødningen taber sin Virksomhed i et Jordsmon, som kræver Mergling. Sæden giver Straa men ingen Kjerne, og alle Værter blive sædvanligviis kvalte af Ukrudsplanter, som ere af saa slet Natur, at Dvæget vrager dem. Iblandt disse Ukrudsplanter bemærker man især en Græsart, som hæver sig til en Høide af 5 Fod og derover, og som er Landmændenes sande Skræk, fordi den med uhyre Hastighed bemægtiger sig Jordsmonnet, og er overordentlig svær at udbydde. Man kunde ikke angive mig sammes botaniske Navn; men efter Rødderne af den, som man viste mig, formoder jeg, at det maa være Paternosterhavre (avoine a chapellet, *Avena precatoria***). En Mergling afhjælper

*) Ved Jordsmonnets Rigdom maa man efter de Skribenter, som her menes, som bekjendt, forstaae den i samme opdyngede Mængde af Humus eller Muld, hvad enten denne er forberedt til Næring for Planter eller ikke. Dertil hører og de endnu udecomponerede eller uopløste syntlige organiske Levninger, af hvilke Humus først dannes. Ved Frugtbarhed forstaaer man derimod den til Plantenæring fuldstændig forberedede opløselig blevene Humus. Et Jordsmon kan altsaa være rigt, og dog, for Diebliffet idetmindste, ikke frugtbart.

**) Denne fleeraarige eller perennerende Græsart, som forekommer hos Botanikerne under Navnene *Arrhenaterum avenaceum* var. *nodosum*, *Holcus bulbosus*, *Avena bulbosa*, lægbærende Honninggræs, Knoldhavre, antage Nogle

nu paa eengang alle disse Ulemper. Jordsmønnet
erholder derved igjen sin Virksomhed, de langstraacde
Sædarter ansætte igjen flere Korn, alle Værter, især
Bælgfrugterne, trives atter bedre, og den naturlige
Plantevært bliver ikke alene svagere, men erholder
ogsaa en ganske anden Beskaffenhed. Klover og

for en bestemt forskjellig Art; Andre derimod betragte den
kun som en Varietet af det almindeligt bekjendte franske
Raigræs, *Avena elatior* eller *Holcus avenaceus*, og til-
lægge den derfor ogsaa samme botaniske Navn, fordi den
stemmer overeens med samme i alle Ting og kun adskil-
ler sig fra den ved sine knoldede Rødder, sine behaarede
Knæ og sine paa den nederste Deel behaarede Bladskeder,
og disse Ting af flere ikke ansees for vigtige nok til at
foranledige Dannelsen af en egen Art; Andre nære herom
atter en anden Mening. Hos os i Lybfland vorer denne
Græsart vel ogsaa vild, men viser sig saavidt mig er be-
kjendt her ingensteds som et besværligt Markkrud. I
Frankrig maa dette imidlertid være anderledes; der kla-
ges meget over den, især ogsaa fordi den lokker Musene,
som skulle være overmaade lystne efter dens vedvarende
knoldede Rødder, hen til Markerne. Man skal næsten alene
kunne udrydde den ved Sviin og Faar, som, naar der
nyligt har været pløiet, ligeledes med Begjærlighed op-
søge disse Rødder. Naafaldende er det, at dette Græs
efter Forfatterens Beretning ikke gjerne ædes, da det dog
ellers gjelder for en af de bedre Græsarter †), vistnok
kun i dets yngre Tilstand, thi er det blevet gammelt,
saa yndes det franske Raigræs vistnok aldrig af Dvæget.

Profesør Schweigers Anm.

†) Dvæget, som er bedre vant, ynder heller ikke i Danmark
fransk Raigræs.

Potusarter træde i Stedet for de besværlige Ukrudsplanter; endelig taber Jordsmøtinet ogsaa derved en Deel af sin bindende Evne og lader sig nu lettere bearbejde.

Lykkeligviis hviler hele Landskabet Kaur paa et umaadeligt Mergellag; men denne Mergel befinder sig her næsten overalt i en endnu større Dybde end i Berin og i Eure Departementet; sjelden anderledes end 80—100 Fod under Overfladen. Desuagtet er Merglingen her ingen særdeles kostbar Operation. Den engang anlagte Schacht tjener til at mergle alle Grundstykker paa Gaardens Lod. Mergelen, som man med Sandhed kan kalde Kridt, er desuden saa virksom, at allerede et ringe Quantum af den strækker til et stort Stykke Land, og endelig ere ogsaa Arbejderne meget duelige til at udgrave den. De skaffe i kort Tid en stor Masse frem til Dagens Lys, og nøies derfor med en ringe Arbejds løn for en bestemt Quantity. Hele Arbejdet, saavel Schachtens Gravning som Mergelens Udbringelse, skeer nemlig paa Accord; for hiint betales 3 Franks for Favnen. Naar Schachtens Dybde ikke overstiger 100 Fod, koster 1000 Hektoliter*) Mergel, som leveres til dens Rand, 50 Franks**). For denne Betaling maae Arbejderne ogsaa læsse den paa Bogene og udstrøe den paa Marken. Da man nu ikke

*) En Hektoliter er $5\frac{3}{4}$ Skjeppe.

***) En Frank er $34\frac{1}{2}$ s. Solv i Rigsbankpenge.

bruger mere end 180—200 Hektoliter til 1 Hektar Land, saa er nysnævnte Sum tilstrækkelig for 5—6 Hektarer. Mergelens Virkning viser sig meest paa faldende efter et Forløb af 1—2 Aar og varer omtrent 25—30 Aar. Naar disse ere henrundne, maa Merglingen gjentages, naar man ikke vil føle de ovenfor omtalte Ulemper. Den paatrængende Nødvendighed i en saadan Gjentagelse beviser, at Jordsmønnet, som besidder nogen Seighed og ligger i et fugtigt Klima, behøver nogle Kalkdele, naar den ikke skal antage en vis Syre, som selv Gjødningens Ammonium ikke kan neutralisere. Det er iøvrigt sandsynligt, at Staldgjødningens ringe Virksomhed i denne Henseende især hidrører fra den Skif, kun at udføre den eengang om Aaret; thi den har da, naar den anvendes, allerede tabt en stor Deel af sit Ammonium ved Gjæring og Bortdunstning. Paa en saadan Jordbund vilde man vist have dobbelt Fordeel af den, naar man udbragte den saa frisk som muligt*).

*) Denne Efterretning om Merglingens overordentlige Virkning i Landskabet Raur, saavel som om dens Gjentagelse, som der finder Sted og paabydes af Nødvendigheden, er tilviede høist interessant. Vi have altsaa nu et bestemt Exempel, hvor en saadan Gjentagelse, (som efter Lengerke og Flere hverken i Mecklenborg eller Holsten har vilst sig fordeelig), er nødvendig og brugelig, og finde deri en Bekræftelse paa det, som Schwerz siger om en saadan i Westphalen. De Omstændigheder, hvorved en Gjentagelse af Mergling betinges i nogle Egne af West-

Det sædvanlige Dyrknings-System i denne Egn er Trevangsbruget. Vintermarken bærer for det meste Hvede og kun en lille Deel Rug til Halmbaad. Af Sommermarken besaaes i Regelen kun Halvdelen med Havre. Man troer, at denne Plante kun hvert sjette Aar tør komme igjen paa det samme Sted, naar man ikke vil udmatte Jorden og erholde et slet Produkt. Dette Phænomen er ikke paafaldende i Landskabet Raur; man har ogsaa iagttaget det paa flere andre Egne, hvor man regelmæssigt mergler. Det synes som om Havren, der efter en Mergling sædvanligviis lykkes fortrinligt, ved de Kalkdele, som ere bragte i Jordsmonnet, erholder Gyne til at til-egne sig en stor Deel af de deri værende frugtbar-gjørende Stoffer og især at consumere Mergelen. Det er ikke usandsynligt, at man ved oftere at paa-føre denne Substant, ogsaa kunde gjøre det muligt at lade Havren oftere komme igjen paa samme Jord-stykke.

phalen og i Landskabet Raur, turde stemme temmeligt overeens med hinanden, og synes at være ganske rigtigt forklarede af Forfatteren. Lykkeligt maa det Land prise, hvor Naturen saa gavmild yder Midlet til Jordfor-bebring. Imidlertid troer jeg, at det under Omstændig-heder, som de ovenfor angivne, ganske kan erstattes, naar man bruger Gjødsken paa den af Forfatteren antydede Maade, og fra Tid til Anden kan anvende en Gjødsning med brandt ulødsket Kalk, som Naturen her synes at kræve, eller som er, hvad Lægerne kalde, indiceret.

Den tydske Overs. Anm.

Imidlertid skader denne Omstændighed ingenlunde Agerdyrkningen i Landskabet Raur; den medfører meget mere en meget fordeelagtig Afvigelse i Trevangssystemet, idet Landmændene derved blive tvungne til, ifkun paa den sjette Deel af deres Marker at lade 2 langstraæde Sædarter følge efter hinanden. Jorden vinder derved i Reenhed og Fugtighed, Frugtsølgen selv i Afverling. I den øvrige Deel af Sommermarken bringer man nemlig tildeels Kaps, som bliver plantet efter Hvede, dog hyppigere Vinter- eller Sommer-Biffer og Urter eller Inkar-nattfløver, som man saaer i Hvedestubben, og enten lader afgræsse af Faarene om Efteraaret og Foraaret, eller afstøirer i Mai med Køerne. Efter Inkar-nattfløveren omploier man Marken og besaaer den med Urter, Biffer eller med en Blandingsæd, som man afmeier grøn til Dvægsfoder, undertiden ogsaa med noget Hør.

Af Brakmarken bærer Halvdelen Kløver, som saaes iblandt Havren. Jeg veed ikke, om en blind Sædvane eller Dnsket, at lade Kløveren følge efter to langstraæde Sædafgrøder, foranlediger Landmændene paa denne Egn til at saa deres Kløver blandt Havren, da de dog ikke ere nodte dertil, som de andre Trevangsbrugere, der have deres hele Sommermark besaaet med Havre. Deres Kløver er vel i Almindelighed meget sjon og giver ikke alene en Slet, som idetmindste leverer ligesaa meget Dvægsfoder, som de ovennævnte Foderurter, men derpaa

ogsaa endnu en rigelig Eftergræsning, som afstøires; men den vilde dog lykkes endnu bedre, dersom man saaede den iblandt Hveden. Man kunde da vistnok ikke lade Hvede igjen følge efter den, men maatte tage Raps istedet, som, naar den udplantes efter Klover, trives overordentlig vel og er en endnu bedre Forgænger for Hveden end Kloveren selv.

Den øvrige Deel af Brakmarken bliver benyttet til Hør og især til Raps, som man planter efter de Urter og Bitter, som have staaet i Sommermarken. Den lille Deel, som bliver reen Brak, tjener til Planteskole for Rapsen. Ligesom i Flandern, saaledes bemærker man ogsaa her, at Jorden, om den end er stærkt gjødet, bliver meget medtaget af en saadan Planteskole. Den derpaa følgende Hvede giver kun 200—300 Neg af en Tønde Land, da dog ellers den sædvanlige Afgrøde af dette Fladerum (Areal) er 300—400 Neg. Betænker man desuden, at en Planteskole paa 1 Tønde Land idethøieste rækker til Beplantningen af 3 Tønder Land*), og at der udfordres 10 Fruentimmer og 1 Plov til at beplante en Tønde Land, saa viser det sig, at dette er en meget dyr Udsædsmaade, og at der er megen Sandsynlighed for, at det vilde være fordeelagtigere, strax at saae Rapsen paa det Sted, hvor den skulde blive staaende. Det er hverken Besparelse af Penge eller af Areal, som forleder Landmændene her til at plante

*) Dette kan neppe være rigtigt.

Rapsen, men alene den Mening, at den Raps, som er saaet paa Stedet, hvor den skal blive staaende, gaaer bort om Vinteren*). Mig synes dog denne Mening urigtig; thi i de østlige Dele af Frankrig, hvor Vintrene ere meget strængere end i Normandiet, finder denne Bortfrysning om Vinteren ikke Sted**). Jeg formoder, at man her er kommet i Vane med at saae Rapsen tykt i Planteskolerne, og derfor har saaet den for tæt, naar den skulde blive staaende, og da er den, som bekendt, meget udsat for at bortfryse***). Hr. Lemarié saaer sin Raps i Rader af 22 Tommers Fraastand, og hypper den let om Esteraaret. Efter de Erfaringer, man har gjort i Noville ved Rapsens Hyppning for Vinteren, er det farligt at bedække dens Hjerteblad, idetmindste naar den er plantet.

Rapsen giver her i Gjennemsnit 22 Hektoliter eller 15 Td. $6\frac{1}{2}$ Skp. af en Hektar. Den barbariske Sædvane, at opbrænde Halmen og Bælgene undertiden paa Marken selv, finder ogsaa Sted i denne

*) Maaskee dog ogsaa Frygt for Jordlopperne. D. A.

**) Som bekendt er det ikke saa meget stræng Frost, som Afverling af Frost og Tøe eller Feberveir, der paa stærk Leer eller paa fugtig Grund skaber Rapsen, især mod Slutningen af Vinteren. Hyppning synes at være det bedste Præservativ herimod, og derfor er det rimeligt, at plantet eller radsaaet Raps, som hyppes, bedre udholder Vinteren end brødsaaet, der ikke hyppes. D. A.

***) Formodentlig fordi Planterne derved bliver mindre og svagere. D. A.

Egn, hvor man seer idetmindste den niende og ikke sjældent endog den sjette Deel af hele Marken benyttet til Raps. Maa man ikke undre sig over, at man ved en saadan daarlig Bortødslen ikke har Mangel paa Strøelse og Gjødning. Men lad ogsaa Mennesket begaae Daarskaber*), Naturen er stedse uudsømmelig paa Hjælpesilder til at svække deres skadelige Følger. Jeg var saa lykkelig at gjøre flere Landmænd opmærksomme paa, at Rapshalmen meget godt kunde tjene til Strøelse, og at Bælgen eller Skallerne bleve fortærede af Faarene. Man hørte i Begyndelsen paa mig med Bantro, men da til Lykke for mig og for Fremgangen til det Bedre, Foder og Strøelse i dette Aar vare dyre, saa vandt dog endelig Haabet om Binding Seier, og man lovede mig at forsøge Tingen, især med Hensyn til Bælgen. Nogle gjorde dette strax i min Nærværelse, ligesom for at gjøre mig ansvarlig for Udfaldet. "De æde dem sandelig!" udraabte man, da man saae, at Faarene lode Hvedehalmen staae for at vende sig til Rapsbælgen. Nu

*) Dersom Grunden til Rapshalmens og Bælgenes Opbrændelse ikke er Frygt for, at Ormene og Rapsens øvrige Fiender skulle formeres stærkere, naar Halm eller Stille og Bølge opbevares, end naar de strax brændes, er dette Sidste rigtig nok en Daarskab. Men vil man bruge Rapshalmen, da maa man have Baand tilrede, naar man tærsker, og sammenbinde den strax fra Pleielen; thi ubunden, og naar den er i Urede, er den besværlig at flytte.

beflagede Mange, at de havde opbrændt eller bortgivet dem. Man giver nemlig Arbejderne, som høste Rapsen, altid Halvdelen af Halmen og Bælgen til at hede Bagerovnen med.

Hr. Lemarié følger ikke det Sædskifte, som er brugeligt der paa Egnen; men har allerede i længere Tid hos sig indført et Firevangsbrug efter den bekendte Nordfolker Maade, dog med nogle fordelagtige Afvigelser. Han har i det 1ste Aar Hvede, i det 2det Rodvæxter, Halvdelen Runkelroer og Gulserodder, Halvdelen Væxter og Biffer, som halvmodne høstes til Foder for Heste og Faar. I denne Mark bringer han ogsaa Infarnaklover, paa hvilken han lader følge Rodvæxter, vel ogsaa lidt Raps. Den 3die Mark bærer Havre overalt hvor Rodvæxterne stode, og Hvede efter Raps, Væxter og Biffer. Endelig er den 4de Mark besaaet paa det Halve med sædvanlig rød Kløver, paa den anden Halvdeel med hvid Kløver. Hiin benyttes deels til Høe, deels til Grønfoðer for Hornkvæget, denne tjener Faarene til Græsgang. For at gjøre denne rigeligere og behageligere for disse Dyr, blander Hr. Lemarié Humleklover og flere Græsarter, især Raigræs, imellem den hvide Kløver. Man seer, at denne Frugtverel ikke medfører de Uleiligheder, som den, der er brugelig i Nordfolk*). Den røde Kløver forekommer deri kun

*) Vi vilde heller ikke kalde denne Frugtfolge et Firevangsbrug, men et Ottevangsbrug, og betegne den saaledes: 1ste Aar Rodvæxter; 2det Aar Havre; 3die Aar Kløver

hver ottende Aar og trives saa meget sikkrere; det Fladerum, som anvendes til Rodvæxter, udgjør fremdeles kun den ottende Deel af det Hele og udfordrer derfor ikke saa mange Menneſkehænder, som i Landſkabet Raur, hvor næſten Enhver har nok at bestille hjemme, vilde være vanffelige at tilveiebringe. Endelig frembringer Hr. Lemariés Frugtvoxel mere Hvede og mere Raps end den i Nordfoll brugelige.

Den Fordeel, hvilken Hr. Lemarié finder ved ſine kunſtige Græsningskobler ligesom ved at tøre ſine Røer i et Land, hvor Jorden er ſaa koſtbar ſom i Normandiet, taler meget til Bedſte for Veredrift med Græsgang, et Dyrkningsſyſtem, ſom har grundet det nordlige Tydſklands Rigdom, og vel ogſaa kunde bevirke noget Lignende i det øſtliche Frankrig. Men dette Dyrkningsſyſtems fulde Værd erkjendes endnu lidet hos os, og mange af vore Landmænd have indſluttet det med i den Fordømmelſe, de have udtalt over Trevangsbruget og Brakken. At lade Jorden hvile, at lade ſit Dvæg græſſe, er i deres Dine det ſikkræſte Tegn paa en grov Uvidenhed. Man

til Slet; 4de Aar Hvede; 5te Aar Væxter, Bikket, Raps osv.; 6te Aar Hvede; 7de Aar Kløver til Græſning; 8de Aar Hvede. Men Franſkmændene ville gjerne anſee det ſaakaldte Nordfolker Firevangsbrug ſom en Typus, hvor- efter deres Frugtfølger ſkulle være dannede, om de end vare endnu mere afvigende. Paa Navnet kommer det imidlertid ikke an, naar kun Tingene er god og rigtig.

Prof. Schweizers Anm.

maa besaae sine Marker hvert Aar, ja, naar det kan skee, to Gange om Aaret, og sobre Dvæget paa Stalden, naar man vil give Beviis paa en god Dyrkningsmaade, om endog de vundne Produkter skulde koste en Trediedeel mere end de indbringe. Saaledes ere vi nu engang i Frankrig*); vi see Fuldkommenhedens høieste Trin i en eller anden Gjensstand; vi skynde os nu strax at indføre samme hos os, uden at undersøge, om saadant er passende med vor Tilstand paa den Tid eller ikke, og ere engang de Grundsætninger, som have Anvendelse derpaa, udtalte med en vis Vogif, saa blive de ogsaa almindeligt antagne og betragtede som et Evangeliums Udsagn, uden at man tænker paa at undersøge dem nøie. See derimod den, som vover at yttre den ringeste Tvivl! Handelsvidenskaben, Lægekunsten, men især Politiken og Landvæsnet frembyde talrige Exemp-ler paa dette karakteristiske Træk hos vor Nation. Denne Aandsretning troer jeg at maatte tilskrive en stor Deel af de Uheld, af hvilke saa mange Landmænd, hvem det hverken fattedes paa Kundskaber eller Kapital, ere blevne trufne ved Driften af deres Haandtering.

Nodt til at fortsætte min Reise, forlod jeg igjen Hr. Lemariés gjæstfrie Huus, skjøndt ugjerne, da hans Opfordrig til at blive noget længere, og min egen Lyst til endnu længere at nyde en saa kund-

*) Og sommetider ogsaa i Danmark.

skabsrig Mands Selskab, holdte mig mægtigt tilbage. Jeg havde i hans Familie forefundet de rige tydske Landmænds Sæder, det vil sige Landboernes Lige- fremhed, Frimodighed og Hjertelighed, forenede med de fine Sæder og de Talenter for en behagelig Underholdning, som man ellers sædvanlig kun finder i de store Stæder. Hos Mændene er en saadan lykkelig Forening af fortræffelige Egenstaber ikke saa sjelden, som man skulde troe; men hos Konerne findes den, nogle faa Egne undtagne, næsten aldrig. Jeg kjender i Frankrig kun Picardiet og Normandiet, hvor man, især i det sidste, i de landlige Bø- liger seer Landmænds Koner og Døttre, som besidde den Anstand, som høiere Dannelse giver, som besatte sig med Musik og Tegning, og alligevel ikke forsmaa- at beskæftige sig med Huusholdningen, Dværgstalden og Haven. I alle andre Egne gjøre de, som besidde flige Talenter, og selv mange, som ikke besidde dem, sig ligesom en Samvittighed af at unddrage sig fra Selskabet og at begrave sig paa Landet. Ja man seer denne Uvillie mod Landet især hos de unge Piger, som der ere fødte og baarne. Fra den større Landmænds Datter af, som blev opdraget i en Pen- sionsanstalt, og lige til Barnepigen, som har forladt sine Forældres Hytte for at tjene i Staden, vil in- gen mere høre tale om Landet, saasnart de blot en- gang i nogen Maade have aflagt det bondeagtige Sprog. De fleste af vore Stadsdamer elske vel Landet, men ikke i Forbindelse med Landlivet; de

ønske kun Landet fire Maaneder af Aaret med Slotte, Festsititeter og alle de store Stæders Tilbehør og Luxus.

I Almindelighed hersker hos det smukke Kjøn i Frankrig en decideret og declareret eller bestemt udtalt Modbydelighed imod Landvæsenet. Samme bliver imidlertid let forklarlig, naar man kjender vore Damer og de landlige Syssler. Endnu har Ingen talt om denne Gjenstand, og alligevel troer jeg, at den maa ansees for en Hovedgrund til at den landoekonomiske Dont hos os er blevet tilbage. Dette kan ikke være anderledes, naar man betænker, hvilken almægtig Indflydelse Konerne i Frankrig*) udøve, og hvor nødvendig deres Medvirkning dog er ved Huusholdningens Førelse, naar samme skal have god Fremgang. Vel tyve Gange har jeg allerede staaet færdig til at gjøre dette Thema til Gjenstand for en særegen Afhandling, men reent ud sagt føler jeg mig ikke stærk nok til at kæmpe med saadanne Modstandere, og kan derfor intet videre gjøre, end at tilraade de unge indsigtsfulde Mænd, som opoffre sig til Landvæsenet, at de maae see at behjælpe sig i deres Dont uden Rone, eller dersom de, hvad vistnok er bedre, alligevel ville gifte sig, at de da maae see mindre paa Formue, Skjønhed og Talenter, end paa hine Dyder og Egenskaber, som udfordres hos en god Hustrue, Moder og Huusmoder.

*) Men slet ikke i andre Lande!

Jeg, iler isvrigt at forlade en Gjenstand, som let kunde fore mig for vidt og sætte mig i et slet Forhold til den mægtigste Deel af den franske Nation, og det vilde være en meget frygtelig Omstændighed. Jeg beder derfor min Læser om Forladelse for denne Udskielse og vender igjen tilbage til ham paa Beien fra Toufreville til Caudebec*), hvor en saa tæt Taage omgav mig, at jeg ikke kunde see ti Skridt frem for mig, og kun tilfældigviis efter halvanden Times Marsch lyffelig ankom til Caudebec. Fordi Beien snart gif op og snart ned ad Bakke, formoder jeg, at Eggen, som jeg gjennemvandrede, maa være malerist; paaftaae det kan jeg imidlertid ikke, da jeg ikke vil bære mig ad som mange andre Reisende, der beskrive Lande, som de aldrig have seet. Hvad Beien selv angaaer, saa var samme intet mindre end magelig og jevn; derom har jeg flere Gange overttydet mig paa min egen Beføstning.

Man har i Landskabet Raur en meget god Maade at udstrøe Sæden paa, som jeg ikke bør glemme at omtale. Sædemanden udkaster, naar han gaaer fremad, Sæden med den høire Haand, og atter, naar han gaaer tilbage, med den venstre Haand, saaledes at han altsaa immer kaster den til een Side og derfor ikke hindres af Vinden. Det første Kast gjør han omtrent 16 Fod bredt; naar han vender tilbage, tager han 8 Fod til, og saaer da over en Brede af

*) Caudebec, en lille Stad i Dep. Nedre Seine.

24 Fod, som han bibeholder over det hele øvrige Stykke. Da han nu immer gjør sine Gange 8 Fod fra hinanden, men hver Gang faster over 24 Fod i Bredden, saa besaaer han ethvert Sted 3 Gange. Det er unødvendigt at bemærke, at han indretter Styrken af sine Kæst derefter.

Nogle Grundeiere i denne Egn lægge sig ogsaa efter en Næringsgreen, som uheldeligviis endnu forsummes alifor meget i Frankrig. De kjøbe nemlig af Landmændene unge Heste, pudse dem op, danne dem, eftersom de egne sig bedst, enten til Ride- eller Vogn-Heste, og sælge dem derpaa igjen, saasnart de have erholdt den attraaede Skjønhed og Ziirlighed i Skikkelse og Gang. En af vore meest berømte Hestekjendere, Vicomte d'Aure, har, saavidt jeg veed, først henvendt de franske Hesteopdrætteres Opmærksomhed paa denne vigtige Gjenstand. I et eget meget velkrevet Skrift har han beviist, at Liebhaberiet og Moden alene derfor have vendt sig fra de franske og til de udenlandske Heste, fordi de sidste ere bedre dresfereede. De engelske, tydske og danske Heste tilføres os fuldkommen færdige, med al den Ziirlighed i Skikkelse og Gang, som de antage under en dueelig Beriders Haand. De franske Heste derimod komme af deres Hænder, som have tillagt dem, ligesom Naturen skabte dem, ja i en endnu slettere Tilstand, det vil sige, med de Feil, som de faae ved en raa Behandling. Det var derfor naturligt, at den rige Privatmand, der holder Heste for sin Fornøielse, og

næsten aldrig er istand til rigtigt at vurdere deres Anlæg og deres naturlige Værd, gav de vel afrettede og tilstudsede Heste, som kom over Rhinen, Fortrinnet for de plumpe, men i Grunden fortrinligere, fra Normandiet, Limousin, Navarra, Auvergne o. s. v. Denne Mode har nu saaledes taget Overhaand, at selv den bestedne Hesteliebhaber stammer sig ved at spænde en fransk Hest for sin Kabriolet.

Bicomten's lille Skrift gjorde Opsigt imellem Hesteynderne; han lod sig imidlertid ikke nøie med blot at skrive dette, han reiste ogsaa til Normandiet, indkjøbte der Heste, bragte dem til sit Landgods, som han besidder ved Rambouillet, og lod dem der under sine egne Dine afrette og tilride af duelige Beridere. Derved erholdt de den samme Ziirlighed i deres Bevæggelser, den samme Sikkerhed og Taalighed, som man hidtil kun havde anseet for en Eigendommelighed hos de udenlandske Heste. Han bragte dem nu til Paris, fremviste dem der, stillede dem ved alle Leiligheder lige overfor de udenlandske Heste, for at godtgjøre deres Overlegenhed over disse, og istedetfor, som andre Hestehandlere hidtil havde gjort, at fornægte deres Oprindelse, for bedre at kunne sælge dem, bekendtgjorde han meget mere samme lydeligt og offentligt. Paa denne Maade virkede Hr. Bicomten ved Skrift og Daad kraftigt for at forskaffe den franske Hest den Anerkjendelse i dens Fædreland, som tilkommer den. Han har desuden oprettet en Ridestole i Paris, hvor man kun gjør Brug

af indenlandfke Hefte, og foger derved paa en ret virkſom Maade at opvække Yndef for diſſe hos de unge Menneſker, ſom i meget ſtort Antal beſøge denne Skole.

Omegnen omkring Havre de Grace, hvorhen jeg nu ſtyrede mine Skridt, er den bedſt dyrkede i hele Departementet Nedre Seine, endſkjøndt Jordbunden i Almindelighed er mere ſandig og mindre god end andenſteds. Dyrkningsmaaden er den ſamme ſom i Yvetots Arrondiſſement; kun dyrker man flere Foderurter, iſær Infarnatklover, Raps og Rug, ſom man enten afbugger grøn eller afſoirer.

Man vidſte hidtil ſlet ikke hos os, at denne Maade at afgræſſe paa, ſom jeg allerede flere Gange har omtalt, ogſaa udøvedes i Frankrig, og vore agronomiſke Skribenter tale derom kun efter Thaer, ſom om en Fremgangsmaade, der blot ſkulde være brugelig i nogle Egne af England og Tydſkland. Det er et iblandt de tuſinde Beviſer, ſom vidne om vor ſtore Uvidenhed i alle Ting, ſom angaae Landvæſenet i Frankrig. Tøringen finder i Landſkabet Kaur endogsaa Sted paa en henſigtsmæssigere Maade end den, ſom er brugelig i Tydſkland. Den 10 Fod lange Line bliver overſkaaren paa Midten og da igjen bragt i Forbindelſe ved et fladt Stykke Træ, der er 8—10 Tommer langt og har et Hul i hver Ende, idet man ſtiffer Rebets Ender gjennem diſſe Huller, og derpaa knytter dem ſammen*). Denne

*) Her ſynes det, at Forfatteren ikke har ſeet ret noie til, thi Rebets Ender have neppe været ſammenknyttede;

Indretning har til Hensigt, at Linen skal kunne dreie sig uden at sammenkurrer. Paa det ene af dens yderste Punkter er anbragt en Pæl, 15 til 18 Tommer lang, som sædvanlig foroven er forsynet med en Ring, hvori Linen kan fastknyttes, og som staaes i Jorden lige til dens Hoved. Den anden Ende er slynget enten om Dyrets Hals eller om dets Horn eller befæstet til en Klap-Grime. Den sidste Maade at fastbinde Kreaturene paa er den sikreste, men tilstæder mindre, at Hovedet strækkes fremad, end de andre.

Et Hovedoiemærke henvender man i Landskabet Raur paa, at Dyrene aldrig maae kunne træde paa det Foder, som staaer for Turen til at afgræsses. For at bevirke dette, flytter man Pælen altid kun 1 Fod til 18 Tommer videre frem, saasnart Dyret har opædt Alt, hvad det kunde naae. Ved denne Fremgangsmaade undgaaer man de fleste Ulemper, som ere forbundne med at lade Dvæget græsse løst. En eneste Dreng kan passe mere end 20 Stykker Hornqvæg; rykke Tøirepælene videre frem og strø Excrementerne fra hinanden*). For at føre dem hjem,

men derimod, som almindeligt hos os, hvor Træ-Ledinger bruges, hver været forsynet med sin Knude. Mærkeligt er det iøvrigt, at en Sag, der saa længe har været almindelig bekjendt i Danmark, som Tøir, Tøiring, Tøirepæle og Ledinger, er saa lidet almindelig i Frankrig, at Forf. finder det nødvendigt at beskrive dem. D. N.

*) Bedre endnu var det maaskee om han skovlede dem sammen i Bunker, der dagligt hjemførtes i Møddingen eller samlede i en lille Mødding paa Marken. D. N.

løser man først den Kø, som staaer paa høire Haand, og kobler dens Tøir paa dens Naboes Horn. Saaledes bliver man ved med dem alle efter hinanden lige til den sidste paa den yderste venstre Side, hvis Tøir Drengen tager i Haanden og saaledes fører dem alle tilsammen afsted paa eengang*). Denne Fremgangsmaade synes mig at forene den sædvanlige Græsgangs og Staldfodringens Fordele, og især at kunne anvendes med Nytte, hvor Folkemængden ikke er meget talrig**).

*) Denne Beskrivelse hidrætter til Efterretning for vore sjelelandfæ Tøirebud; thi i Fyen har allerede i 40 Aar enhver Dreng forstaaet at koble en Drift Dvæg. Hertil hører endvidere, at Drengen maa kjende Køernes indbyrdes Rangforordning, eller vide, hvorledes de raade over hinanden, samt forstaae at koble dem i Geledder med 4 eller 5 Køer i hvert Geled.

***) Man kunde her tilføie: ”og i saadanne Aar, da den røde Kløver om Foraaret holdes tilbage ved koldt Veirlig, eller naar sammes anden Slet, formedelst Jordbundens Ulyst til at frembære Kløver eller formedelst indtræffende Tørke, ikke vil iveiret.” I disse Tilfælde ernærer man ved Hjælp af Tøiring Dvæget, paa samme Areal, vistnok bedre end ved Staldfodring. Kløveren, som afbides medens den er ung, vorer selv ved ugunstigt Veirlig hastigere igjen, end den, der afmeies i mere voren Tilstand, og man behøver ikke at lade den blive saa stor, naar den paa Stedet selv skal afades af Dvæget, som naar den skal afmeies. Flere Forsøg have ogsaa overbeviist Doversatteren om, at man paa gode Jorder, ved at saae hvid Kløver og Thimothei-Græs i den gjødskede Vintersæd, kan frembringe en Græsmark, hvorpaa man kan un-

Igjennem Flekken Goderville kom jeg til Herresædet Gretat, som tilhører Hr. Manoury de Franqueville, en af vore ivrigste og meest indsigtsfulde Landmænd. Efterat han i lang Tid selv med Held havde drevet en af sine store Besiddelser, blev han af sin Helbredstilstand nødt til at trække sig tilbage fra denne Bestjæftigelse; dog vilde han ikke ganske opgive Landvæsenet, og driver derfor dette endnu paa et Areal af 20 Hektarer, der høre til Haven, som findes ved hans Herresæde. De dyrkede Bærterers Forskjellighed og fortrinlige Fremvært, de nye Agerdyrkningsredskaber og hensigtsmæssige Fremgangsmaader, som han bringer i Anvendelse, gjøre denne Landeiendom til en sand lille Nonstergaard.

Jordsmonnet er her noget mere bindende end ved Havre de Grace. Frugtsølgen, som Hr. de Franqueville har antaget, grunder sig paa en Inddeling i 4 Marker. I det første Aar dyrker han plantet Raps og Rodvæxter (Kartofler og Gulerødder); i det andet Aar Hvede efter Rapsen, Havre efter Rodvæxterne; i det tredie Aar halv Klover, halv Væxter, Viffer og Blandingsfoder, foran hvilke

derholde ligesaa meget Dvæg, som det ved Staldfobring med Vikkehavre er muligt, selv om man gjøder umiddelbart til denne, og hvorved man skaffer Dvæget en fyndigere og behageligere Næring. Men desuagtet taler dog Hensyn til Gjødningsens Formerelse i de fleste Tilfælde kraftigt for Staldfobringen.

D. H.

han tildeels lader gaae Infarnatfloer; i det fjerde Aar Hvede. Man seer, at denne Frugtverel er fuldkommen rationel. Han forlanger Meget, men Jordbunden er riig og taaler en saadan Sammensætning. Dgsaa er næsten den ene Halvdeel af Arealet dyrket med Foderværter, som fortæres i Avlsbruget, og desuden findes her en Luzernemark, som ligger udenfor Frugtverlen. Dette er den eneste i hele Omegnen. Jordbunden i Landskabet Kaur er for frisk for denne Plante og altfor tilbøielig til at bevore med Ukrud. Efter mange Forsøg har Hr. de Franqueville ikke fundet noget andet Middel til at vedligeholde Luzerne i Stand til at bære gode Afgroder, end at udsaae den i Rader for at kunne behaffe den under dens Vært. For at Planterne ikke skulle komme til at staae altfor tyndt, og deres Bearbejdning for en Deel med Hestehaffer dog kan være mulig, staae Raderne altid to og to ved Siden af hinanden. Disse ere kun 4 Tommer fra hinanden; men Afstanden fra det ene Par Rader til det andet udgjør 12 Tommer. Uagtet de gode Resultater, som denne Fremgangsmaade yder, troer jeg dog, at man overalt, hvor det paa nogen Maade gaaer an, skulde søge at sikkre Luzernens Fremvært mere ved en omhyggelig Forberedelse af Jordsmonnet for Udsæden og ved stærk Harvning, medens dens Vært staaer stille, end ved Udsæd i Rader. Her nødes man til den sidstnævnte Fremgangsmaade, især ved den yppige Fremskyden af den ovenfor omtalte Paternoster- eller Knold-

Havre og af Bindhalmen eller Fjoringræsset (*Agrostis stolonifera*), som er en sand Plage for Markerne paa denne Egn.

Hr. de Franqueville dyrker sine Gulerødder paa ophsiede Smaadæmninger eller Hyyninger, ligesom Hr. Lemarié, men har 2 Rader paa hver Hyyning. Omkostningerne ved at dyrke Gulerødder have hidtil bestaaet i følgende paa een Hektar Land:

Rente af Jorden og Skatter	54	Franks
Tregange Ploining og Harvning	30	—
Sædefro og Udsæd	13	—
Togange Rugning	30	—
Togange Behafning med Hestehaffen	8	—
Røddernes Optagelse og Toppens Af-		
stjæring	30	—
Transport	10	—
Røddernes Reengjørelse	30	—
Gjødsfning	55	—

260 Franks

I Gjennemsnit høster han paa en Hektar 400 Hektoliter Rødder og 400 Hobe af Top, som meget gjerne ædes af Køerne*). Efter denne Regning kommer en Hektoliter Gulerødder til at koste 65 Centimer**), medens den i dette Aar kan sælges til 2 Franks. Toppen har man endnu som Tilgift.

*) Køerne, som staae paa Stald, æde ogsaa her gjerne Gulerødder; derimod vrages den af mine Sviin, maaskee fordi de ere vante til for megen Kjerne.

**) En Frank er 100 Centimer. Een Centime er omtrent $\frac{1}{3}$ Rigsbankfiling.

Klimatet i Landskabet Raur egner sig ganske fortrinligt for Rodvæxter og især til Dyrkning af Gulrerødder og Runkelroer; thi man behøver ikke at optage dem for i December, fordi det for denne Maaaned sjældent fryser saa stærkt, at Rodderne kunde lide Skade deraf i Jorden. Imod Frostene, som kunde skade dem ved Optagelsen eller strax efter samme, beskytter Hr. de Franqueville dem derved, at han lader dem sætte sammen med Toppen udad i smaae runde, tre Fod høie, Hobe, og lader disse tildække med et lille Bundt Halm*), der sættes paa Enden omkring dem. Saaledes modstaae de meget vel Regn og en temmelig stærk Frost.

Hr. Manourys stærke Dvægbesætning forskaffer ham en stor Mængde Gjødning; desuagtet gjør han ogsaa Brug af kunstige Gjødningsmidler, især af Blod blandet med Kalk. Han gjøder næsten til enhver Afgrøde, da han gaaer ud fra den meget rigtige, men desværre i Frankrig endnu saare ofte overseete, Anskuelse, at Dyrkningsomkostningerne ved en Afgrøde næsten altid blive de samme, hvad enten den yder en rigelig eller en ringe Høst, og det derfor er af den største Vigtighed, kun at besaae saadanne Agre, som formedelsf deres Gjødningsstand lade vente et høit Udbytte. Dette er Tydskernes og Belgiernes Hemmelighed, og ved at nytte den bliver det dem muligt at producere for bedre Kjøb end vi.

*) f. Ex. en Rugbraate.

Hr. Manoury de Franqueville giver alle store Godseiere i Frankrig et skjønt og efterlignelsesværdigt Exempel. Han har forstaaet at formere sine Indkomster, idet han sørgede for sine Forpagteres Fordeel ved Underviisning, Raad og Daad. Da han arbejder for deres Dine, søger deres Dmgang ved alle Leiligheder, og blot har det almindelige Bedste for Dje, har denne ærværdige Mand opnaaet en saadan Indflydelse paa sine Forpagtere og Naboer, som Landmanden ellers sjældent indrømmer Nogen, som er af høiere Rang og Stand, men som alligevel alle Godseiere kunde erhverve sig, naar de sysselsatte sig selv med Landvæsnet og nærmede sig mere til deres Forpagtere*).

Den 1ste Januar forlod jeg Cretat og gik til St. Leonard, Hr. Argent den Eldres Eiendom, som ligger nær ved Fecamp, tæt ved Strandbredden. Denne Landeiendom bestaaer kun af 60 Tønder Land*) Ager og 30 Td. L. Eng ved Havbredden. Der gives paa denne Egn faa større Eiendomme; de fleste have kun een Plov. Hr. Argent følger i det Hele Egnens Driftsmaade, som er det forbedrede Trevangsbrug, dog med nogle Afvigelser, som betinges ved en i Fecamp bestaaende Sufferfabrik, for

*) Eller til deres Fæstere.

**) Egentlig 60 sachsiske Aker; men en Aker er 356 Dva-bratroder eller 12,816 □ Alen, altsaa mere end en Tønde Søde-Land, og lidt mindre end en Tønde Land geometrisk Maal.

hvilken han dyrker Kunkelroer. I Følge heraf har han det første Aar Hvede, det andet Aar halv Havre og halv Kunkelroer, det tredje Aar Kløver efter Havren, men efter Kunklerne atter Kunkler, som altsaa togange efter hinanden staae paa samme Sted. Dette er for ham meget fordeelagtigt; thi 1) da de sidste Kunkler komme i et vel tilberedt Jordémon, saa koste de ham lidet at frembringe, og 2), da Marken i et Omløb af sex Aar togange bære behaffede Afgrøder, saa ere de overordentligt more og rene, uagtet langstraaet Sæd følger 2 Gange efter hinanden, og Kloveren først finder Sted efter disse. Denne er imidlertid, trods denne Omstændighed, af sjelden Skjønhed og ganske fri for Ukrud. Efter de almindeligt antagne Grundsætninger, vilde det vistnok være bedre, naar Kloveren blev saaet ikke først i Havren, men allerede i Hveden, og den hele egentlige Brakmark blev besaaet med Kunkelroer. De Kunkler, som saaedes efter Kløver, vilde ligeledes forefinde et ganske reent Land og kun udfordre saa Dyrkningsomkostninger; men ved denne Indretning vilde der vise sig en stor Ubequemmelighed, den nemlig, at det vilde være nødvendigt at optage alle Kunklerne tidligt og til een og samme Tid, for at Hvedesæden kunde tilendebringes tidligt nok. Men da nu Klimatet i denne Egn er meget mildt, saa yder det stor Fordeel, at lade Køerne staae saa længe som muligt paa Marken; thi de vore betydeligt endnu i det sidste Efteraar. Denne Fordeel søger Hr. Argent at

forstafte sig i fuld Maade for sin første Roe=Ufgrøde, og derved bliver hans Indretning den bedste, som han efter sine Forhold kunde vælge. Dette er et nyt Beviis for den Sandhed, at Frugtfølgerne maae rette sig efter Forholdene.

Hr. Argent betjener sig vel af den der paa Egen almindelige Plov, men arbejder dybere dermed end sædvanligt, og har tildeels denne Fremgangsmaade at takke for det ualmindelig høie Udbytte af hans Marker. Han høster i Gjennemsnit paa een Hektar (eller 25,380 □ Alen) 50,000 til 60,000 Kilogrammer*) Runkler, 25—30 Hektolitrer Hvede, og ofte 60 Hektolitrer Havre. Naar han vil fordybe Agerkrummen paa en Mark, lader han en Krog (= Kroieplow) uden Muldfjel, med et smalt Stjære, følge Ploven ved første Pløining, for dermed at oprøde Jurens Saale eller Bund. I det følgende Aar bringer han da først den saaledes løsneede Jord paa Overfladen. Paa denne Maade bringer hans dybe Pløining ham ingenlunde Skade, men tvertimod strax fra Begyndelsen af mangfoldige Fordele**).

*) Et Kilogram er 2 danske Pund.

**) Hr. Argent maa være saa heldig at have et dybt Jordsmøn; var Gruus eller Sand lige under Agerkrummen, blev Resultatet neppe saa godt. Oversætteren har engang forsøgt paa et gruset Underlag at lade en Plov uden Muldfjel oprøde Jurens Bund, for at fordybe det løse Jordsmøn til Raps; men denne Operation gjorde Skade, da den bagerste Plov, eller Rudderprammen, som mine

Kunfclerne sælger Hr. Agent for 90 Centimer indtil en Frank Centneret, og erholder for den halve Priis Affaldet igjen tilbage fra Fabrikken, for at benytte det til Dvægfoder.

Landmændene her gjøre ogsaa Brug af Tang som Gjødningsmiddel; dog agtes den her ikke saa høit som paa Kysten af Bretagne, hvor den findes i større Mængde og Dvægholdet er ringere. Paa en Gaard, som har een Plov, bruger man her (i Raur) i det høieste 30—36 Fjirbeste-Læs aarlig. I den første Halvdeel af Aaret tør alle Kystbeboerne samle Tangen, men i den anden Halvdeel have kun de fattige Ret dertil. To gode Arbeidere bringe i Ebbe-Tiden, som er fem Timer, et Fjirbeste-Læs sammen, som betales med 6 Franks. Man fører 12 saadanne Læs paa en Tønde Vand, og agter denne Gjødning lige med en middelmaadig Staldgjødske. Tangen maa strax bringes paa Ageren og udstrøes; bliver den liggende i Hobe, gaaer den hurtigt over i Forraadnelse, og der bliver næsten Intet tilbage af den.

Paa Tilbagereisen kom jeg igjennem Landskabet Brai i den østlige og nordøstlige Deel af Dep.

Folk kaldte den, bragte for meget Gruus op paa Overfladen. Om en Krog, med et smalt Stjære, kunde have løstnet Underlaget uden at bringe det op, kan jeg ikke vide. Men at Hr. Argents Underlag er godt, kan sees deraf, at han bringer den løsevegne Deel af samme op næste Aar.

Nedre Seine og de dertil stødende Distrikter af Departementerne Dife og Somme. Egnen antager her en mørkere Charakter. Moielandets Areal aftager, og Skovstrækningernes og især Græsgangenes bliver større. Jordens Overflade er meget ujevn. Jordsmonnet forandrer sig ligeledes og bliver i det Hele taget strængere og skarper.

Dette Landskab udgjør, med Hensyn til Jordens Dyrkning, et særegent for sig selv bestaaende Land. Færdisten er her fremherskende; af Moieland findes saa lidet, at det producerede Korn ikke er tilstrækkeligt til Egnens Fornødenhed. Græslandet indtager tre Fjerdedele af den Flade, som ikke er bedækket med Skov. Allevegne eigner Jordsmonnet sig til Græsvært; der behøves intet videre, end at lade Jorden ligge en kort Tid, for at faae en fortræffelig Græsgang. Denne Jordbundens Eiendommelighed tillader, at man fra Tid til anden kan ombrække Græsgangene, for at lade dem bære nogle Sædafgrøder. Derved fornyes og forbedres endog Græsværten. Der gives imidlertid ogsaa mange Punkter, hvor Jordbunden er mindre græsrig eller villig til selv at frembringe Græs (herbu), og hvor man ikke tør opbryde Græsgangene, fordi Grønsværen altfor langsomt danner sig igjen. Dette Unde vilde forsvinde, og man vilde ligesaa vel kunne omploie disse Græsgange som de andre, og derved forandre og forbedre Græssets Bestaaffenhed, naar man besaaede de Jorder, som man igjen vilde henlægge til Græs.

Denne Fremgangsmaade er ingenlunde kostbar, saasnart man selv avler Frø af de Planter, som man har bestemt til Udsæd, og den har i de Egne, hvor den er indført, ikke alene givet hele Landet et andet Udseende, men ogsaa gjort det muligt at holde fem til sex Gange saa meget Dvæg som tilforn. Jeg har fundet, at de Jorder, som man i Brai betegne mig som saadanne, der kun vanskeligt løbe over med Græs, for størstedelen vare kalkholdige, de andre derimod, hvor dette ikke var Tilfældet, vare skiorlerede eller endog stivlerede og kolde*). Næsten alle disse Græsgange ere beplantede med Heletræer og ved levende Hække afdeelte i Kobler af 1—2 Hektarers Fladerum. Efter Indvaanernes Mening skade disse Træer ikke Græsværten, men ere den tvertimod gavnlige, idetmindste i tørre Aaringer. De ere desuden næsten uundværlige for Dvæget formedelst den Skygge, som de yde det, medens Heden er stærkest. Flere af disse Græsgange ligne i Frugtbarhed dem, der findes i Nedre-Normandiet, og man siger, at paa den gunstigste Aarstid en Stok, som man om Aftenen har henkastet paa den af Dvæget afgnavede Grønsvær, den næste Morgen kan være overgroet af Græsset.

Malkekøer udgjøre her den største Deel af Dvæg-

*) Om dette kan være Tilfældet i Frankrig, som en Følge af det mildere Klima, saa er det derimod vist, at varme, sandmulbede Jorder her i Danmark langt lettere overgroes med Græs, end stivlerede og kolde. D. A.

standen. Deres Melk forarbeides i Omegnen af Flekkerne Førges og Gournai til Smør, i Eggen af Neufchatel til de kostelige smaae Oste, som ere bekjendte under Navnet "Neufchateles Proppe" (bondons de Neufchatel) eller "hvide Neufchateleere". Smør og Ost forsendes til Paris, Rouen og Havre, og bidrage meget til hele Landets Velstand, ikke alene ved Pengene, som de bringe ind i samme, men ogsaa middelbart ved den store Masse af Gjødning, hvis Frembringelse de foranledige. Dette er det store umaalelige Fortrin, som et Landvæsen, der fornemmeligt gaaer ud paa dyriske Frembringelser, har for et saadant, som især har Planteprodukter til Formaal. Medens hiint gjør baade Jordbunden og dens Dyrkere rige, medfører dette, efter at det i Førstningen har ydet nogle Fordele, let begges Forarmelse. Men den Wei, som det sidste foreskriver, er let at følge og behagelig i Begyndelsen; derfor slaae de fleste af vore Landmænd ind paa denne. Fabelen om de gyldne Æg finder her i fuld Maade sin Anvendelse. Til Lykke har Jorden et seigt Liv; naar de endnu ikke have slaaet den reent ihjel, er det sandelig ikke deres Skyld.

Man holder i de bedre Dele af Landstabet Brai paa en Tonde Land (Aker) af 356 sachsiste Quadraters eller 12,816 Quadratalens Indhold en Ko, et uhyre Forhold, som man ulykkeligviis ellers næsten ingensteds i Frantrig forefinder. Køerne ere af normannisk Race. De give i Gjennemsnit

enten 3000—4000 Stykker Dste om Aaret, af hvilke 100 Stykker sælges for 10—12 Franks, eller 170 Pund Smør og 300 Pund halvseede saakaldte Høe Dste. Desuden feder man med Affaldet fra Meieriet en Mængde Sviin, og opdrætter derhos Heste, som man bringer paa Græsgangen efter Køerne, for at lade dem opæde det Græs, som forsmaacs af disse. Man lader Køerne kun blive 8 hoist 14 Dage i en Kobbøl. Mange Græsgange, som fortrinligt egne sig til Fedning, benyttes dertil alene, idet man stedse verler med det Dvæg, som derpaa skal fedes. En Hektar Græsland betales ikke sjeldent med indtil 5000 Franks. En Landeiendom af 24—25 Hektarer Græsnings- og 10—15 Hektarer Plov- og Land bortforpagtes for 4000 Franks, og udfordrer en Drifts-capital af 16,000 Franks. Hele Egnen forbedres vicensynligt; de store Hedestrafninger i Omegnen af Forges blive efterhaanden alle omploiede og omskabte, først til Ager- og siden til frugtbart Græsland. Denne Forvandling er let, fordi den begunstiges ved det fugtige Klima og ved den store Mængde Gjødning, Landmændene besidde. I hele Egnen bestjener man sig især af en Plov, hvis Muldjel kan omsættes, for hvilken man undertiden spænder sex Heste*).

Fra Paris gif jeg til Noville og kom paa denne Vej gjennem en stor Deel af Landskabet Brie, Mid-

*) Som hos os i Egnen mellem Kjøge og Roeskilde Kro.

delpunktet af Champagne. Jeg besøgte i Forbigaaende den berømte Veterinair-skole i Alfort, hvis Bestyrer Hr. Ivert, en ligesaa duelig Landmand som Dyrlæge, viste mig den skønne Flok Dishley-Faar, som han havde kjøbt i England tilligemed flere Arter af Sviin. Regjeringen, som lod disse forskjellige Dvægracer komme paa sin Betøstning, har derved beviist Landvæsenet i Frankrig en sand Tjeneste. Om ogsaa Fabrikanterne for Diebliffet vise liden Lyst til at kjøbe Ulden af hine Faar (med Merinosulden var det samme jo tidligere Tilfældet), saa er jeg dog overbevist om, at de stedsse ville udbrede sig mere, og blive til stor Nytte i alle Frankrigs lavere Egne, hvor Merinosfaar ikke vel trives, og hvor der allerede findes Faar, der ligne Dishley-Racen, men ere mindre gode.

I Landskabet Brie er den sædvanlige Forpagtningstid 9 Aar, og det gjælder som en Regel, at Forpagteren i de første 3 Aar har nok at gjøre med at bringe Jorderne i Stand, for i de næste 3 Aar at nyde Frugter af sine Anstrængelser, og i de sidste 3 Aar igjen at uddrage det, som han i Begyndelsen lagde deri. Dette for Landeiendommene og Forpagterne lige fordærvelige System er en uundgaaelig Følge af den korte Forpagtningstid.

Ploven i Brie gjældte forud for den bedste i Frankrig. Det er en stor Hjulplov, som er saa svær, at man er nødt til at spænde 3 stærke Heste for den i et Jordsmon, hvor en Svingplov kun vilde behøve 1 eller høist 2.

I Egnen om Flecken Sezanne i Dep. Marne er Agerdyrkningen meget tilbage. Man betjener sig af en lille Plov med fast Muldfjel, og spænder en eller vel ogsaa to Heste derfor i et Jordsmon, hvor en velbygget Plov kunde trækkes af et Uesl.

Bed den lille Bye Fére-Champenoise i samme Departement anvender man en Dobbeltplow, for hvilken man kun spænder een stærk Hest; den har to Plovlegemer, som ere anbragte paa een Aas eller Plovbom og hvile paa een Forkærre. Man kan med den drage to Furer paa eengang*).

Paa hiinside Fére-Champenoise kommer man til den Deel af Champagne, som kaldes la Champagne Pouilleuse (Det lurvede Champagne). I denne Egn iagttager man ingen regelmæssig Frugtverel. I mange Sogne ligge fire Femtebele af Markerne Brak; de opbrydes kun hvert 3die, 4de eller 5te Aar, bære en eneste Afgrøde, og blive derpaa liggende til Græs-gang. Man begynder dog at dyrke ganske taalelig

*) Det var at ønske, at denne Plov havde være beskrevet noget nøiere; thi det falder vanskeligt at forstaae, hvordan en saadan Plov skulde konstrueres for at kunne trækkes af een Hest, som dog rimeligviis maatte gaae i Furen. Havde Forfatteren ikke i alt Dyrigt viist sig som Den, der saae med egne Dine, maatte man næsten troe, at han her havde ladet sig Noget fortælle eller forverlet en Plov med 2 Langjern, eller en Dobbeltplow, som blot var bestemt til Brug i Brakmarken i en Erskirators Sted til at rense og skjorne Overfladen, med den her omtalte.

Esparfette, ja endog Luzerne og Kløver, og besaaer desuden endnu megen Jord med Blandingsfoder, Boghvede, Platarter og Rodvarter. Rug, Havre og Byg ere de eneste langstraaede Sædarter. De fletteste og længst fraliggende Grundstykker beplantes med Naaletræer. Man gjøder her kun hvert 15de — 20de Aar, men 2 Aar efter hinanden og stærkt. Denne ene Operation formerer ikke sjældent Jordbundens Værd til det Tidobbelte. Ligesom ved Rheims nedploier man her Boghveden grøn, og seer meget god Virkning af dette Gjødningsmiddel.

Fra Vitry af, hvor denne udraabte Deel af Champagne ophører, og hvor man dyrker meget Wiinland saare flet, har Egnen i Henseende til Agerdyrkningen megen Lighed med Lothringen. Samme Fodermangel, og ifølge deraf samme ringe Dvæghold og samme Gjødningsmangel; lige saa flette Dvægracer og Dvæget i en ligesaa jammerlig Tilstand. Man regner paa een Plov eller 25—30 Hektarer Land ikke mere end 10 simple Faar, 2 til 3 Køer og 11 Heste, og dog gives der Enge ved Marzens Bredder. Jordsmonnet hviler vel paa en kalkagtig Grund og lider af Torhed, men det er temmelig bindende, rigt og meget skiftet til Esparfette, ja selv til Kløver og Luzerne, Værter, som man nu begynder at dyrke mere end forhen. Denne Egns Agerdyrkning er kommet tilbage ved Jernkjørslerne, hvormed Landmændene beskæftige sig meget, til stor Skade for deres egentlige Næringsvei.

Trevangsbruget er almindeligt. Allevegne dyrker man Sommerraps i Brakken. Denne Plante, som ikke staaer iveien for nogen anden, bringer vistnok, naar den lykkes, en Fordeel, som ikke er at foragte; men dette er imidlertid kun sjeldent Tilfældet, og derfor udtømmer den Jordbunden meget især her, fordi man opbrænder Halmen og bortfælger næsten alle Dlie-Ragerne.

I Omegnen af Bar-le-Duc*) og i hele Drnains Dal, hvor man avler de høit anseete Vine fra Bar, beskæftiger man sig alene med Vinavlens, som man her forstaaer meget godt. Agerdyrkingen paa Høifletterne, som strække sig mod Nord og Syd, bliver, ligesom i hele Meuse Departementet, drevens overmaade skjedesløst. Dog mærkes nu et Fremskridt til det Bedre i den senere Tid, da nogle store Godseiere have begyndt at besatte sig dermed. Agerlandets Priis er her ikke saa høi, som i adskillige af de andre Egne, jeg har gjennemreist. Et Dagværk Land, som det kaldes, Comtrent $\frac{1}{2}$ Tonde Land eller 6,192 □ Allen), sælges her for 100—800 Franks.

Den her brugelige Plov ligner meget den lothringiske; vel er den noget lettere, men udfordrer dog, fordi den har en langt udstaaende Muldsjæl og et meget kort Skjære, fire til fem Heste eller sex Oxer, med hvilke man her paa mange Steder pløier.

*) Bar-le-Duc, Hovedstaden i Departementet Meuse ved Floden Drnain, med 12000—13000 Indb.

Paa en Plov Land, saaledes kalder man en Eien-
dom, som i hver af de 3 Bange har 25 Dagværker
(altsaa i Alt 75 saadanne eller 37½ Tonde Land),
holder man 4 Stude, 2 Heste, 2 Køer, 2 Stykker
Ungkvæg af hvert Slags og 25 Faar.

Naar man nu er passeret Maas-Floden, er man
ganske i Lothringen, og gienfinder den Agerdyrkning,
som er eiendommelig for denne Provinds, som tilsy-
neladende anbefaler sig ved et rigt Udbytte, fordi
den frembringer mange Frugter til Salg, men som
er forbunden med et Udtømmelsessystem, som ingen-
steds kan drives videre, og som allerede vilde have
medført hele Landets Ulykke, dersom Jordbundens
naturlige Frugtbarhed ikke havde været udtømmelig,
og den kalkholdige Leerjord ikke tilbageholdt sin Hu-
mus med den største Fasthed, ligesom om den vilde
kæmpe mod Landmandens Havesyge. Miskjendes kan
det imidlertid ikke, at i den nyere Tid mange Forbe-
dringer ere foretagne i denne affindige Agerdyrknings-
drift, især siden Kornprisernes Standpunkt er bleven
lav, og Mangelen paa Haandarbeidere daglig er til-
taget. Man begynder nu at dyrke temmelig megen
Luzerne, som næsten allevegne lykkes vel, og Novil-
les Exempel er ikke bleven uden gavnlig Indflydelse,
dog har det ogsaa først siden den nyligt omtalte Tid
begyndt at blive virksomt. Jeg vendte lykkeligt til-
bage til sidstnævnte Sted, og endte saaledes min in-
teressante Reise.

Bilag til foranstaaende Reisebeskrivelse.

Nogle Betragtninger over Forpagtningsterminernes Forlængelse.

I foranstaaende Reisebeskrivelse føres Side 380 Klage over Forpagtningsterminernes Korthed i flere Dele af Frankrig, og vises sammes skadelige Indflydelse saavel paa de kortforpagtede Landeiendomme, som paa Landvæsnets Fremgang til større Fuldkommenhed; tillige gjøres Side 382 opmærksom paa den Forpagtningsbetingelse, som først er bragt i Anvendelse af Lord Kames, som ligemeget skal sikke Eieren og Forpagteren for Afbræk og være tjenlig til at fremme alle Forbedringer. Det er mig endnu ikke bekjendt, at man hidtil i Tydssland*) har agtet synderligt paa denne Forpagtningscondition, omendstjøndt sammesteds ikke sjældent kan findes lignende, ja ganske lige Forhold med Hensyn til Forpagtingernes Indretning og Varighed, som de, over hvilke Forfatteren af vor Reisebeskrivelse fører Anke i Frankrig. Saaledes blive f. Ex. i Sachsen endnu steds de fleste Forpagtninger afsluttede paa sex Aar; ja der gives endog saa Forpagtninger paa tre Aar, og selv den virkelig urimelige Forpagtningsmaade paa tre Aar vist og tre Aar uvist finder endnu ikke sjældent Sted. Hvorledes kan vel en Forpagter ved

*) Eller Danmark.

den tvivlsomme Belønning, som derved tilbydes ham for hans anvendte redelige Bestræbelser, erholde nogen Tilskyndelse til at gjøre Noget for de forpagtede Eiendommers Forbedring? At slike Eiendomme, som allerede i umindelige Tider ere overgange fra den ene Forpagters Haand i den andens, endnu ikke ere ganske fordærvede, grændser virkelig til det Underfulde; ja at der endnu stedse fra Forpagternes Side skeer Noget for mangen Forbedring og arbeides imod Jordernes fuldkomne Afkræftelse, ikke sjeldent endog imod deres egen Fordeel, er et stort Beviis paa den Rettschaffenhed, som i Almindelighed har hjemme hos denne agtværdige Klasse af Statsborgere, som for det meste straffe de Uredelige iblandt dem, af hvilke der desværre ogsaa gives nogle, med Foragt. Og dog bliver enhver Forpagter, i de Contrakter, som afsluttes, altid anseet som en uredelig Mand, da deri gjøres mangehaande Forskrifter, Betingelser, Indskrænkninger af det besynderligste Slags, som samtlige skulle tjene til at sikke Eieren og conservere Eiendommen, men sjelden, ja næsten aldrig, fuldstændigt opnaae Hensigten, da de for det meste, om de ere nok saa klogt udtænkte, lade sig omgaae og maae opføre den rettsfæne Mand, hvis anerkjendte Charakteer alene formaaer at yde den sikreste Borgen. Vel kan det ikke nægtes, at en Overeenskomst af den Natur, som den, der ligger til Grund for en Forpagtning, ikke kunde afsluttes uden nogle fastsatte Betingelser, og uden noie at angive de gjensidigen overtagne Forplig-

telser, til Sikkerhed for begge Contrahenter; men man gaaer her aabenbarligen for vidt, og giver de Herrer Retslærde, som kun sjældent have rigtige landoecomiske Kundskaber, for frit Spillerum. Disse troe nu altid at sørge bedst for Eierens Interesse, naar de kun gjøre ret mange Indskrænkninger, og udstrække disse endog ikke sjældent til Dyrkningsmaaden, idet de paalægge Forpagteren at følge Egnens Skik og ikke at sommerbrakte for meget, men have ikke det ringeste Begreb om, at der kan gives et bedre Agerdyrkningsystem end Trevangsbruget, som er det eneste, de kjende noget til, og til hvilket nu engang ulykkeligviis en Mængde af vore ældre Lovbestemmelser alene tage Hensyn. De ærede Herrer ahne ikke, at de derved meget ofte lænkebinde enhver grundig Forbedring og paa eengang tilføie Eieren, Eiendommen og Forpagteren en følelig Skade.

Sagen er virkelig meget slem, og fortjener den alvorligste Overveielse, især nu, da aabenbart den landoeconomiske Haandtering befinder sig i en Krisis, i hvilken kun en større Intelligents hos dem, som hengive sig dertil, kan gaae af med Seiren. Længere Forpagtningsterminer, mere Tillid og Billighed fra Eiernes Side, saa at de tage mere Hensyn til en Forpagters Charakter og Kundskaber, end til hans Pengeping, ingen Indskrænkning i Dyrkningsmaaden og den Indretning, at Inventariet tilhørte Forpagteren alene; disse Ting i Forening vilde allerede indvirke mærkeligt paa Forbedringen af de Eiendom-

me, som bortforpagtes, forhindre mange Stridigheder og fremføre et bedre og behageligere Forhold imellem Eiere og Forpagtere, end det er, der nu i Almindelighed (Undtagelser gives der vistnok i Mængde) finder Sted, og vel ogsaa afholde manges en Bindmager fra at overtage en Forpagtning. Men for endnu at gjøre det muligt, at enhver bortforpagtet Eiendom af Forpagteren kunde blive behandlet med den Kjærlighed og Omhu, som man nu kun venter hos Eieren, saa at ingen Grundforbedring, som lod sig udføre paa samme, blev efterladt, og at enhver Grundeiendom med Tiden blev til det, som det var muligt at gjøre den til, turde den Klausul, som er bragt i Forslag og Anvendelse af Lord Rames, fortsætte at overveies, om den end ikke strengt kunde følges i alle Dele, da Modificationer efter de locale Forhold maaskee hyppigt vilde findes fornødne. Da man nu, som sagt, synes at være lidet bekendt med samme udenfor England, saa synes det hensigtsmæssigt at meddele nogle Bemærkninger derover af Matthieu de Dombasle til nærmere Forklaring over det, som herom er sagt paa de anførte Steder. Men forend samme forelægges, være det tilladt at henvende Opmærksomheden paa et Forslag, som den forevigeede Thær har gjort i samme Anledning allerede i Aaret 1801, i den 2den Afdeling af det 2det Bind af hans engl. Landwirthschaft S. 84 ic., og som, naar man betragter Sagen nøie, synes at have givet Lord Rames den første Idee til hans Ind-

retning. Han behøvede virkelig kun at uddanne hiint Forslag videre og at afpasse det efter sine Forhold. Thær siger nemlig, efter at han paa det anførte Sted fra Side 60 af har talt mange lærerige Ord, som endnu stedse finde Anvendelse, om de engelske Forpagtningsforhold, med stadigt Hensyn til dem, der finde Sted i Tydskland, Følgende: "Man har i England, hvor den største Deel af Agerdyrkningen drives af Forpagtere, tænkt saare meget paa, hvorledes man ved visse Indretninger af Forpagtningscontracten kunde formaae Forpagteren til den hensigtsmæssigste Anstrængelse, som var mulig, og sikke Eieren tilstrækkeligt; eller, med andre Ord, hvorledes man kunde foreskrive en saadan Driftsmaade, ved hvilken Jorden kunde give det høieste mulige Udbytte uden at udtømmes, og hvorved følgelig Forpagterens, Eieren og Statens Fordeel kunde forenes, da den sidstnævnte har saa stor Interesse ved Produktionens Formerelse. Men iblandt alle de Forslag, man har gjort, er intet, som behager mig. Indsigtsfuldere Mænd ere temmelig overeensstemmende af den Mening, at alle altfor punktlige Forskrifter i Forpagtningscontracterne due til Intet, og at de kun have den Tendenz, at forhindre enhver Driftsmaade, der er bedre end den foreskrevne, uden at kunne forebygge en slettere. Uden at bringe det for Eieren og Forpagteren lige byrdefulde Opsyn med i Anslag, finder den sidste tusinde Midler til at eludere Forskrifterne og at besmykke sine Afvigelser. Desuden have de for det

Helc den flemme Følge, at de affkræffe driftige og spekulerende Hoveder, som have en Kapital mellem Hænder, fra Landvæsnet. En saadan Mand vil da hellere opoffre sig til ethvert andet Sag, hvori han har friere Spillerum for sine Talenter, sin Virksomhed og sin Formue, end til Landvæsnet, som ved saa positive Forrifter igjen bliver nedværdiget til et slavisk Haandværk. Der vil da kun blive lade, eensfoldige og uformuende Folk tilovers til denne for Staten saa vigtige Haandtering."

"Ved Forpagtninger kommer det efter mit Skjønnende an paa, at give Forpagteren Sikkerhed for, at han ikke vilkaarlig og uden Erstatning for de af ham iværksatte varige Forbedringer kan blive sat ud af sin Forpagtning, for at bevæge ham til at anvende Alt, hvad der staaer i hans Magt, til Eiendommens Forbedring. Men paa den anden Side maa Eieren have Sikkerhed for ikke alene at see Forpagtningsafgiften forhoiet i Forhold til Produkternes stigende Værd, men desuden at erholde sin Andeel af Eiendommens Forbedring. Følgende Forslag til at forene begge disse Hensigter synes mig at fortjene en næriere Prøvelse." Efter at Eier og Forpagter ere blevne enige om Afgiften for de nærmeste tolv Aar, bestemte man det Forhold, hvori denne staaer til de sidstforløbne tolv Aars Kornpriser. Derpaa fastsættes, at Forpagteren efter denne første Termins Forløb skal beholde sin Forpagtning, dersom han vil betale Forpagtningsafgiften efter Forholdet af Gjennemsnits-

prisen eller Middelpriisen paa Kornet i den første Termin med en Forhøielse af 5 Procent. Lad den første Forpagtningsafgift f. Ex. have udgjort 1000 Species og Kornets tolvaaarige Middelpriis have været 1 Species. Naar nu Kornets Middelpriis under Løbet af den første Forpagtningstid er steget til $1\frac{1}{2}$ Species, saa vilde Forpagteren for den næste Termin eller Forpagtningstid aarligen faae at betale $1166\frac{2}{3}$ Species og 5 Procent mere, følgelig 1225 Species. Vil Forpagteren ikke blive, saa staaer det ham frit for at sige op et Aar for den første Termins Forløb. Vil Eieren derimod sige op, saa kan han gjøre det fjorten Dage senere, end det skulde have skeet fra Forpagterens Side; men da maa han lade Forpagteren blive endnu et trettende Aar, og i dette fuldkommen afgiftsfri. Finder Forpagteren sig derved ikke bevæget til at drage bort, men anseer Eiendommen for at være bleven saameget forbedret under hans Hænder, at han ikke vil antage Friaaret, men hellere betale en endnu høiere Afgift, saa byder han endnu bestemte Procent, f. Ex. 5 af Hundrede mere. Vil Eieren da ikke antage dette Bud tilligemed Renunciationen eller Afkaldet paa Friaaret, saa er han pligtig at betale Forpagteren ogsaa det tilbudne Tillæg til Afgiften for 12 Aar. Ved Udløbet af den anden Termin indtræde de samme Betingelser, og saa fremdeles ved alle de følgende."

"Forpagteren er herved temmelig sikret for, at Forpagtningen ikke efter Lune kan blive ham opsagt, og at han i alt Fald vil faae de udførte Forbedrin-

ger betalte. Jo mere han maa befrygte, at Forpagtningen vil blive ham opsagt, desto bedre vil han mod Slutningen af Terminen holde Eiendommen i Stand, for at kunne byde op med en ny Forpagter og for at kunne gjøre Fordring paa en større Erstatning. Eieren derimod er ikke alene sikker paa, at hans Afgift vil staae i Forhold til Produukternes Priser, men at den desuden vil forhøies med 5 Procent hvert tolvte Aar, og at hans Jorder ville forbedres meget. Finder han alligevel Grund til at tage Eiendommen tilbage, saa kan han gjøre det efter Udløbet af enhver Termin imod en forholdsmæssig Erstatning til Forpagteren."

Saa vidt Thær! Vel turde der lade sig gjøre mange Indvendinger mod hans Forslag, idetmindste imod strengt at tage det til Følge, fordi det aabenbart synes at begunstige Forpagteren for meget; men Ideen er vist god og værd at udføres videre og at afpasses efter de forskjellige locale Forhold. Her skal imidlertid ikke tages videre Hensyn dertil; men nu maa her følge det, som Matthieu de Dombasle siger om denne Gjensstand med stadigt Henblik paa Lord Stames's Klausul, om hvilken det ovenfor blev bemærket, at den synes at være en videre Uddannelse af Thær's Forslag, idetmindste i Hovedsagen.

"Indsigtsfulde Mænd," saa lyde hans Ord*),

*) De staae i Cultivateur, Août 1835, i Annales de l'Agriculture Française, Septembre 1835, og i l'Agronome, Septembre 1835.

”erkjende nu overalt de skadelige Følger af korte Forpagtningstider, og ikke faa Grundeiere vilde ogsaa være tilbøielige til at tilstaae deres Forpagtere en længere Brugstid, naar det kunde skee paa hensigtsmæssige Betingelser. Flere af dem have ønsket at faae at vide af mig, paa hvilken Maade jeg vel troede, at begge Parters Interesser ved Forpagtningscontracter kunde lade sig forene. Ved en Forpagtning paa ni Aar beskæftiger sædvanligviis Forpagteren sig i de 3 første Aar med Eiendommens Forbedring, i de 3 følgende vedligeholder han den i den opnaaede Kulturstand, men i de 3 sidste udbrager han, hvad han kan udbrage, og han udsuger Jorden saa meget som muligt, saa at de tre følgende Aar af den følgende Forpagtning paany maae anvendes til igjen at oprette, hvad de tre foregaaende nedbrøde. Disse afverlende Perioder af Forbedring og Forringelse i Løbet af enhver Forpagtning paa ni Aar er en Kjendsgjerning, som erkjendes af alle praktiske Landmænd i de Egne, hvor dette Slags Forpagtninger ere brugelige.”

”3 Forpagtninger paa tre Aar gives der ingen Forbedrings-Periode; hele Forpagtningstiden anvendes til Udtømmelse, thi Forpagteren har ingen Interesse af at forhøie Jordbundens Frugtbarhed, men søger meget mere at fravriste samme saa mange Produkter, som det blot er muligt. Ligesaa er det ved de Forpagtninger paa tre Aar vist og tre Aar uvist, af hvilke man finder saa mange; thi flige Forpagt-

ninger ere egenligt ikke andet end treaarige, fordi efter denne Tids Forløb Forpagtningen altid kan fratages Forpagteren. Naar altsaa Jordernes Frugtbarheds-Tilstand i Regelen ved Forpagtninger paa ni Aar bliver ved at være den samme, fordi Forbedrings- og Forringelses-Perioderne opveie hinanden, saa maa uundgaaelig en bestandig Aftagen af denne Frugtbarhed finde Sted ved Forpagtninger paa tre Aar, og dette bekræftes tilstrækkeligt ved Jagttagelsen af Kjendsgjerninger."

"I samme Forhold som Forpagtningstidernes Varighed overstiger ni Aar, forandres ogsaa Forholdet imellem Forbedrings- og Forringelses-Perioderne; thi Forpagteren har kun i de sidste Aar af Forpagtningstiden ikke mere nogen Interesse ved at bevare Jordbundens Frugtbarhed, og Udtømmelses-Perioden varer ved Forpagtninger paa tyve Aar ikke længere, end ved dem paa ni. Ved de første finder Forpagteren, naar vi antage, at Kulturtilstanden kun tre Aar før Udtømmelsesperioden holdes i samme Tilstand, sin Fordeel ved i hele fjorten Aar at arbejde paa Forbedring; her maa altsaa følge en Tilvæxt af Jordbundens Frugtbarhed, fordi man i tre Aar ikke formaaer at udtømme den i et Tidsrum af fjorten Aar opdyngede Rigdom."

"Man har udtænkt forskjellige Arter af Accorder, som skulle tjene til ganske at undgaae Udtøringsperioden, som ved lange Forpagtningstider kun bliver længere udsat. Iblandt disse Overenskomster

fortjener især den almindelig Anerkjendelse, som man i England har kaldt Lord Kames's Klausul, fordi den af denne store Godseier først er bleven optaget i hans Forpagtningscontrakter. Den bestaaer i følgende Overeenskomst: Naar Forpagtningen er affluttet paa en vis Række af Aar, f. Ex. af tyve Aar, og Afgiften er fastsat saasom til 6000 Franks, saa forpligter Eieren sig ved en i Contracten optaget Artikel til at overlade Forpagteren Brugen af den forpagtede Eiendom efter den første Forpagtningstids Udløb atter paa ligesaa mange Aar, her altsaa endnu engang paa tyve Aar, dog kun imod en Forhøielse i Afgiften, som kan være forskjellig efter Omstændighederne, men som strax ved Afflutningen af den første Contract forud maa bestemmes, og som vi i dette Tilfælde ville antage til 1000 Franks. Det staaer imidlertid Forpagteren frit for, at give Afkald paa denne Forlængelse, og han behøver, for at erklære dette, intet videre, end at lade det næstsidste Aar af den første Forpagtningstid forløbe uden at tilkjendegive Eieren, at han er tilfunds at fornye Forpagtningen. Udebliver denne Erklæring, saa ophører Forpagtningen af sig selv efter at den første Frist er udløben; indløber den derimod, saa er Eieren derved dog ingenlunde tvungen til virkelig at lade Forpagtningen vedblive længere; han kan vægre sig herved, dog kun naar han udbetaler Forpagteren som Erstatning en Sum, som svarer til det tidobelte Beløb af den ved Forpagtningens

Begyndelse fastsatte Forhøielse i Afgiften. Altsaa maatte Eieren i det anførte Tilfælde antage den ham tilbudne Forlængelse af Forpagtningen, dersom han ikke i de første fjorten Dage efter Forpagterens Erklæring tilkjendegiver denne, at han ingen Vyst har til at gaae ind derpaa, men vil betale ham en Erstatning af 10,000 Franks. Naar Forpagteren dermed er tilfreds, saa opgiver han Forpagtningen, naar den første Frist er forløben, og modtager derfor den tilbudne Erstatning; men han kan ogsaa, hvis han vil beholde den forpagtede Eiendom endnu længere, i de første fjorten Dage efter at Eierens Bestemmelse er ham forkyndt, erklære, at han vil beqvemme sig til en yderligere Forhøielse i Afgiften, som dog ikke tør være mindre end en ved Forpagtningens Begyndelse ligeledes forud fastsat Sum, her omtrent 500 Franks. Forpagtningen vedvarer nu fremdeles paany med den dobbelte Forhøielse i Afgiften, dersom Eieren ikke inden en bestemt Tid erklærer, at han vil betale Forpagteren, for at fratræde, det tidobbelte Beløb af den af ham indrømmede Forhøielse, her altsaa 15000 Franks, som Erstatning. Saaledes kan Tilbud og Mod-Tilbud endnu fortsættes i længere Tid, indtil endelig den af en af Contrahenterne givne Erklæring intet Svar har erholdt af den anden i den bestemte Tidsfrist. Kom den sidste Erklæring fra Forpagteren, saa vedvarer Forpagtningen for den af ham tilsidst tilstaaede Afgift; kom den derimod fra Eieren, saa astræder Forpagte-

ren efter den første Forpagningstids Udløb Eiendommen, men modtager derfor i Erstatning af Eieren det tidobbelte Beløb af den Forhøielse i den første Forpagningssum, som han har tilbudt denne. Denne Klausul er antaget ved den Forpagtning, ved hvilken Underviisningsanstalten i Noville har sat sig i Besiddelse af den Landeiendom, som drives ved den."

Det er siensynligt, at ved en Overenskomst af dette Slags, har Forpagteren sin Fordeel ved at søge at forhøie den forpagtede Landeiendoms Frugtbarhed lige indtil det sidste Aar af den første Forpagningstid, altsaa lige til et Tidspunkt, da det ikke mere er muligt at tilføie den en betydelig Skade. Han har Sikkerhed for, at han, dersom Eieren nægter ham Forpagtingens Forlængelse for en saadan Forhøielse i Forpagningssummen, som han troer at kunne byde ham, dog idetmindste maa erholde en Erstatning, som svarer til de Forbedringer, han har foretaget ved Eiendommen, fordi den beregnes efter det af ham selv gjorte høiere Bud. Eieren er paa sin Side ikke nødt til at indgaae en nye Forpagtning med sin Forpagter, men han er i Bægringsfald pligtig at udbetale denne en Erstatningssum, som dog ikke kan smerte ham, da den forrentes med 10 Procent ved hans Eiendoms forhøiede Værdie."

"Nogle Grundeiere ere af den Mening, at en Erstatningssum, beregnet efter det tidobbelte Beløb af den tilbudne Forhøielse i Forpagtningssummen,

alene kunde være passende ved en Forpagtning paa tyve Aar; at man ved kortere Forpagtningstider maatte formindske den; men dette er en Bildfarelse (som ogsaa Prof. Moll deler, see Side 382); thi varer Forpagtningen mindre længe, saa har Forpagteren heller ikke saa megen Tid til at nyde Frugterne af sine Forbedringer, og altsaa skulde hellere en Formerelse end en Formindskelse af Erstatningssummen finde Sted; men jeg tænker, at det vil være det hensigtsmæssigste, i intet Tilfælde at formere samme, og iffun ved meget lange Forpagtninger, f. Ex. paa tredive Aar, at formindske den. Denne Klausul passer iøvrigt, af Grunde, hvis Udvikling her vilde være for vidtløftig, ikke godt for Forpagtninger af kortere Varighed, og Erstatningens Beløb er bestemt paa den angivne Maade af meget erfarne og indsigtsfulde Godseiere; den synes især ved Forpagtninger paa 18—20 Aar meget vel appasjet til begge Parters, Eierens og Forpagterens, Interesse.”

”En anden Art af Forpagtningsaccord, ved hvilken man har søgt at undgaae de skadelige Følger, som Udtømmelses-Perioden ved Forpagtningerne fører med sig, er den, som allerede i længere Tid er bragt i Udførelse af Hr. Coker til Holkham. Allerede denne store Godseiers Navn er tilstrækkeligt til at anbefale den; thi det er bekjendt, at han i en lang Levetid har bestræbt sig for at forbedre sine umagdelige Besiddelser saa meget som muligt, ikke blot ved sin egen Driftsmaade, men meget mere ved den Kunst, med

hvilken han har vidst at afflutte Accorder med sine Forpagtere, og ligesom at tvinge dem til, bestandigt at arbeide paa de dem overladte Landeiendommers Forbedring, idet de tillige ere virksomme for deres egen Fordeel. Det er notorisk, at Hr. Cose ved dette Middel har formeret Indkomsterne af sine Besiddelser indtil det Tidobbelte, og derhos har forsamlet et Antal af Forpagtere (Farmers) omkring sig, som have ham at takke for en stor Velstand. Ogsaa har den af ham valgte Forpagtningsform funden talrige Efterlignere, idet samme er blevet antaget af mange blandt Storbritanniens meest oplyste Godseiere."

"Den bestaaer i en deelviis Forlængelse af Forpagtningen, som, medens den varer, bliver fastsat ved særskilte Overenskomster. Eieren indvilger nemlig, imod en vis Sum, der contant skal udbetales af Forpagteren, paa en Maade i at betragte et eller flere af de forløbne Forpagtningsaar som ikke forløbne, saaledes at Forpagtningen selv ved dens Slutning er bleven forlænget med saa mange Aar, som Forpagteren paa denne Viis har tilbagekjøbt. Saaledes kalder man denne Fremgangsmaade, og siger: Eieren har tilladt sin Forpagter at tilbagekjøbe et udløbet Forpagtningsaar, naar man vil tilkjendegive, at den bestaaende Forpagtning er bleven forlænget med eet Aar.

"Lad os anvende denne Form paa en Forpagtning paa ni Aar, der er affluttet paa den sædvanlige Maade. Efter de første tre Aar, som ere anvendte

til Forbedringer, seer Forpagteren sig maastee tilfredsstillet ved sit Foretagende; han har forviiset sig om, at den af ham anvendte Dyrkningsmaade har heldige Følger, men han seer ogsaa allerede Enden paa sin Forpagtning for sine Dine, og føler, at hans egen Fordeel byder at holde inde med Forbedringerne. Han gjør derfor Eieren det Forslag, at han vil affjøre ham disse tre Aar, saa at han paany kan have ni Aar for sig. Dersom denne ret forstaaer sin Fordeel, vil han ikke nøle med at gaae ind derpaa mod et antageligt Bud. Antage vi, at Forpagtningssummen udgjør 6000 Franks, og at Eiendommen ved Udløbet af den tidligere Forpagtning ikke var et høiere Bud værd, saa vilde en Sum af 300 til 400 Franks, contant udbetalte af Forpagteren, omtrent være den Priis, for hvilken de tre første Forpagtningsaars Tilbagekjøb burde tilstaaes; men Forpagteren vil snart indsee, at det ikke ligger i hans Interesse, at lade de Aar, som paa eengang skulle kjøbes tilbage, opdyngge sig meget, men han vil hellere aarlig fornye Tilbudet om et Tilbagekjøb. Eieren vil gjøre vel, naar han i Begyndelsen ikke fordrer Meget; thi Hovedsagen er, at Forpagteren vænner sig til, bestandig at arbejde paa Forbedringer af alle Slags med det sikre Haab, at han endnu har ni Forpagtningsaar for sig. Eieren kan vistnok ikke vente, at hans aarlige Indkomst, medens Forpagtningen varer, vil formere sig i samme Forhold, som det kunde være Tilfældet, dersom Forpagteren vedblev

med Forbedringer i fulde ni Aar paa samme Maade, som i de tre første Aar af hans Forpagtningstid, uden igjen at tænke paa en Udtømmelse, og nu ved Forpagtningens Slutning gav Eiendommen tilbage, forbedret saa meget som muligt; thi da kunde vistnok en betydelig Forhøielse af Forpagtningssummen finde Sted. Men dette Tilfælde staaer ikke til at vente; derimod tager han ved Anvendelsen af Tilbagekjøb, som aarlig fornyes, allerede forud en Deel af denne Formerelse i hans Indkomst, som ellers engang muligens kunde blive ham til Deel, og da sammes Beløb Aar for Aar maa stige, ligesom Forpagteren drager større Nytte af Dyrrningen, d. e. jo større Jordens Frugtbarhed bliver, saa kan det indtræffe, at til den Tid, da Forpagtningen efter den oprindelige Bestemmelse skulde have været til Ende, Prisen paa det aarlige Tilbagekjøb i det her antagne Tilfælde, kan udgjøre 500—1000 Franks, medens Eiendommen, dersom man havde ladet den første Forpagtning have sit sædvanlige Løb, sandsynligviis, naar denne var endt, ved en nye Forpagtning ikke kunde opdrives til en høiere Afgift, end den tidligere var.”

”Tilbagekjøbet af de forløbne Forpagtningsaar er altsaa for Eieren et Middel til, allerede forud at nyde Gavn af de ved Forpagteren udførte Forbedringer, og ligesom at tage Deel med i den Fordeel, som denne har; men til samme Tid er det ogsaa et Middel til at foranledige Forpagteren til at fortsætte sine Forbedringer; thi han kan haabe at vinde ved

disse, fordi han har Sikkerhed for at nyde Frugt af sine Bestræbelser. Den maadelige Summa, som Eieren i Begyndelsen fordrer for Tilbagekjøbet, er en sand Haandpenge, som han erholder paa den større Summa, som man i Fremtiden aarlig vil betale ham for samme. Paa den anden Side binder Eieren ved denne Fremgangsmaade ikke sig selv paa meget lang Tid, og dette tjener særdeles til at anbefale samme; thi Mange ere bange for meget lange Forpagtninger; det afhænger steds af hans frie Villie, at udsætte Forpagtningstidens Slutning først under Løbet af Forpagtningen. Denne Slags Forpagtning udfordrer altsaa ingen meget lang Forpagtningstid; dog er det nødvendigt, at Forpagteren, saavel ved hans Tiltrædelse, som paa den Tid, da Tilbagekjøbene efterhaanden indtræde, har Visshed om at ville blive i Besiddelse af Eiendommen længe nok til at kunne drage Fordeel af sine Forbedringer, altsaa i det mindste i ni Aar, og man tør derfor ikke tænke paa at bringe denne Indretning i Anvendelse ved kortere Forpagtningstider; tolv til femten Aar vilde endogfaa endnu være at foretrække."

"Denne Slags Forpagtning er desuden maaskee allermeest egnet til at vedligeholde et godt og venstabeligt Forhold imellem Eieren og Forpagteren, fordi Enhver af dem indseer, at de hvert Aar have et Anliggende at afgjøre med hinanden, som interesserer dem begge lige meget. Har Eieren betydelig Anledning til at være utilfreds med sin Forpagter,

saar nægter han ham Tilbagekjøbet, uden dog at kunne betage ham Fordelen af de forhen iværksatte Tilbagekjøb. Men Forpagteren paa sin Side kan ogsaa af vægtige Grunde afflaae et nyt Tilbagekjøb, og just denne sikkre Følelse, at man paa begge Sider er fuldkommen fri, at man til en Tid, som ikke er meget fjern, vil kunne stilles ad, giver netop den sikreste Borgen for et venstabeligt Forhold imellem to Mænd, som begge have en øiensynlig Fordeel af at leve i god Forstaaelse med hinanden."

Indførelsen af denne Forpagtningsmaade er let, saasnart nogle væsentlige Betingelser forefindes baade hos Eierne og Forpagteren. Ønsket at foretage et Tilbagekjøb forudsætter nemlig hos Forpagteren en vis Velhavenhed og Evne til at kunne gjøre Forskud med Forstand; det er derved ogsaa nødvendigt, at han virkelig maa tjene Noget; thi kun ved Hjælp af den Fordeel, som han har havt i det forbigangne Aar, kan han tilkjøbe sig et nyt Forpagtningsaar; og vilde man forvandle den contante Udbetaling til en Obligation, der sildigere skulde indfries, eller til en Forhøielse i den Forpagtningsafgift, som i Fremtiden skulde betales, saa vilde man nedbryde alt det Eiendommelige ved denne Overenskomst og udsætte sig for mange Ubehageligheder. Fra Eiernes Side er det derimod ved et saadant Tilbagekjøb af forløbne Forpagtningsaar nødvendigt, at de ikke ere ganske fremmede for Landvæsnet, og at de indhente Kundskab om deres Forpagteres Foretagender; thi

kun da ere de i Stand til rigtigt at bedømme det Bud, som er gjort dem for Tilbagekjøbet. De maae overhovedet vænne sig til, med Rolighed at kunne see paa, at deres Forpagtere vinde Noget, og som Tilbagekjøb ikke forlange Andet end en Deel af denne Binding; thi ellers vilde Forpagteren ikke indlade sig derpaa. I Almindelighed er denne Fremgangsmaade ikke vel passende for saadanne Godseiere, som boe langt fra deres Godser, og derfor ere nødte til ved Underhandlingerne med deres Forpagtere at betjene sig af Mellempersoner. Men de, som boe paa Landet og staae i personlig Berørelse med deres Forpagtere, ville for det meste gjerne gaae ind paa Underhandlinger af dette Slags, som saa godt lade sig forene med deres egen Fordeel, og indsee, at deres Indkomster kun da kunne formeres ifølge deres Forpagteres Virksomhed, naar disse ligeledes deri finde en Kilde til deres Velstand*.)”

*) For at undgaae Mistydning, troer Oversætterten at burde tilføie, at Lord Kames's Klausul især synes at kunne finde Anvendelse ved Forpagtninger af saadanne Eiendomme, som kunne modtage betydelige Forbedringer, fordi der er en Mangde raee Torber at opdyrke, eller fordi Kulturen der hidtil har staaet paa et lavt Trin, saa at den første Forpagtningsafgift kun er lav. Vil man derimod ved Torber, som allerede staae paa et høit Trin af Kultur og Gjødningskraft, og som derfor strax yde en høj Afgift, forbre en bestandig Stigen i Afgiften, maa den for stærkt spændte Bue snart bryde. At begge de her angivne Fremgangsmaader ved Hoveds